

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๖๙ ตอนที่ ๑๖๘๑ – ๑๖๙๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๖๘๑

สนทนาธรรมที่กรุ๋น้อย จังหวัดราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ถ. การเจริญสติ เบื้องต้นต้องอาศัยการฟังเพื่อเป็นปัจจัยทำให้เกิดสติ ในภพหน้าขึ้น ต้องให้ถึงความเข้าใจก่อน ความเข้าใจนี้ กรณีที่เราไม่ทราบว่า เราเข้าใจถูกหรือไม่ถูก คำว่า ไม่มีตัวตน ถ้าเราสัมผัสของแข็งเราคิดว่า เป็นสภาพ รู้ว่าแข็ง และมีความคิดต่อไปว่า นี่คือโต๊ะ ถ้าเวลานั้นสติเกิด จะคิดอย่างไรต่อไป

ส. ถ้าใช้คำว่า คิด ก็แปลว่าไม่ใช่สติปัญญา เพราะเมื่อที่มีอยู่คำหนึ่งที่ว่า รู้ว่าแข็ง แต่จริง ๆ ต้องเป็นสภาพรู้แข็ง ไม่ใช่รู้ว่าจะแข็ง

ถ. เมื่อสภาพนั้นเกิดขึ้นแล้ว เกิดความรู้ว่าแข็ง

ส. ไม่ใช่รู้ว่าจะแข็ง แต่รู้แข็ง สภาพรู้แข็ง รู้ลักษณะที่แข็ง เวลานี้ทุกคนบอกว่าโต๊ะแข็ง แต่ไม่ใช่รู้แข็ง เพียงแต่จำ แต่จะรู้แข็งต่อเมื่อกระทบสัมผัส จะแข็งมาก แข็งน้อยอย่างไร ลักษณะที่รู้แข็งนั้นเป็นสภาพที่รู้แข็ง ซึ่งต่างกับคิด อาจจะได้คิดว่าแข็ง แต่ยังไม่รู้ว่าจะแข็งนั้นคือแข็งอย่างไร จนกว่าจะสัมผัสเมื่อไรก็มีสภาพที่รู้แข็งว่า แข็งนั้น แข็งอย่างไร ไม่ใช่รู้ว่าจะแข็ง ไม่ใช่หนักว่าแข็ง แต่เป็นการรู้ลักษณะที่แข็ง

ถ. สภาพจิตที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันหลายขณะจนกระทั่งสรุปเอาว่า สิ่งนี้คือโต๊ะ เราควรจะทราบว่าอะไร

ส. จะต้องแยกโลก ๖ โลกออกจากกันจึงจะปรากฏว่าไม่ใช่ตัวตนได้ ถ้ายัง รวมกันก็ต้องเป็นหนึ่งสิ่งใดอยู่ อย่างทางตาช่วงขณะที่สิ่งที่ปรากฏทางตาเกิดและดับ เร็วแค่ไหนจึงจะไม่ใช่ตัวตน แต่ถ้ายังเกิดทางหูสลับ และทางตาก็เห็นซ้ำอีก และจำ สิ่งทีปรากฏทางตาไว้ซ้ำอีกเรื่อย ๆ ก็จะเป็นคนกำลังเคลื่อนไหว หรือกำลังพูด ถูกไหม ซึ่งความจริงสิ่งที่ปรากฏทางตาดับเร็วเหมือนเสียงที่ปรากฏทางหูดับ

แต่การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม ถ้าสติปัฏฐานไม่อบรมเจริญ ก็ไม่สามารถรู้ได้เลย

เช่น ในขณะที่กำลังได้ยินเสียง คิดถึงความหมายของเสียงไปพร้อมกันเลย ไซ้ไหม เหมือนกับว่าได้ยินคำ แต่ความจริงขณะที่จิตกำลังได้ยินเสียง ไม่ใช่ขณะที่จิตนึกถึงคำหรือความหมาย ถ้าแยกทางหูออก รูปเฉพาะเสียงจริง ๆ จะดับเร็วสักแค่ไหน ก่อนที่จะเกิดการคิดนึกเป็นคำ ๆ เกิดความหมายของแต่ละคำขึ้น เพราะฉะนั้น ทางตาก็คงต้องดับเร็วอย่างนั้นเหมือนกัน

ในขณะนี้สภาพธรรมกำลังเกิดดับสลับเร็วมาก คือ หลังจากที่ได้เห็นแล้ว ภาวจิตเกิดดับ และมโนทวารวิถีจิตคือจิตที่รับรู้สิ่งที่ปรากฏทางตานั่นต่อ เพราะว่าเราต้องมีสภาพจิตอยู่เสมอ เห็นอะไรต้องคิดถึงสิ่งนั้น ได้ยินอะไรต้องคิดถึงเสียงนั้น หรือความหมายของเสียงนั้นจึงจะรู้เรื่อง การคิดจะติดตามจิตทางทวารอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลา เช่น ทางตาเห็น ภาวจิตเกิดดับ ทางใจคิดถึงสิ่งที่เห็นเมื่อใกล้และจำไว้ด้วย และมีทางหู สลับ ทั้งเสียง ทั้งคิด รวดเร็วจนกระทั่งทำให้ปรากฏเหมือนกับวัตถุนั้นเที่ยง มั่นคง ไม่ดับเลย เช่น ในขณะนี้เอง ซึ่งทุกคนก็พิสูจน์ได้

ถ้าปัญญายังไม่ได้อบรมเจริญถึงขั้นที่จะแยกลักษณะของโลกแต่ละโลกออกจากกันโดยมโนทวารวิถี ซึ่งสามารถรับรู้ทุกสิ่งทุกอย่างตามทวารต่าง ๆ ได้ ถ้ายังไม่เป็นอย่างนั้น ก็ย่อมปรากฏอย่างที่ทุกคนเห็น คือ เห็นคนเยอะ ๆ อยู่ในที่นี้ ไม่ได้มีความรู้ว่าเป็นเพียงชั่วขณะที่รับรู้สิ่งที่ปรากฏทางตาและดับก่อนได้ยิน

ถ. การเจริญสติ ต้องอาศัยความสามารถของเซลล์สมองช่วยไหม

ส. ไม่เกี่ยว คือ ทางโลกจะมีความสามารถในการเรื่องของการศึกษา เรื่องรูปธรรมทางการแพทย์ แต่เรื่องของปัญญาที่จะระลึกลักษณะของสภาพธรรมและ รู้ชัด ต้องเป็นเรื่องของการสะสมที่เกิดจากการฟัง ถ้าคนที่มีมันสมองฉลาดมาก อย่างที่ว่า แต่ไม่เคยสะสมความเข้าใจในเรื่องนี้เลย ก็ต้องเริ่มสะสม ไม่ใช่ว่า คนที่มีความสามารถทางรูปวัตถุนั้น เมื่อได้ฟังแล้วเขาจะเข้าใจได้ทันที

ถ. ผมฟังอาจารย์พูดว่า สภาพแข็งที่ปรากฏเป็นปัจจุบัน ให้มีสติระลึกรู้
ผมพิจารณาแล้วมันเป็นการนึกคิด ซึ่งการนึกคิดผมก็มาระลึกว่าเป็นสภาพคิดนึก
ปรากฏทางมโนทวาร แต่การที่ผมได้เข้าไปใน ... (ได้ยินไม่ชัด) ถ้าจะรู้แข็งให้ระลึก
อยู่ที่กาย มีสิ่งที่ถูกต้องที่กาย

ส. ขอประทานโทษ ไม่อยากให้ใช้คำว่า ให้ระลึก คือ สติเกิดและสติระลึก
ไม่ทราบจะทำอย่างไรจึงจะเอาความคิดที่จะตระเตรียมหรือเตรียมตัวออกไป

ถ. ระลึกที่กาย มีสิ่งหนึ่งถูกต้อง

ส. ระลึกที่กาย ตรงไหน

ถ. ตรงไหนก็ได้

ส. ระลึกที่แข็งที่ปรากฏ

ถ. ยัง ๆ แค่ระลึกที่กาย

ส. ทำไมต้องไประลึกที่กาย

ถ. ก็มีสิ่งหนึ่งมาถูกต้อง

ส. ลักษณะอย่างไรที่ปรากฏที่กาย ที่มาถูกต้องมีลักษณะอย่างไร

ถ. ยังก่อน

ส. สติปัฏฐานต้องมีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ไม่ใช่ให้นึกเอาเอง

ถ. คือ มีสิ่งมาถูกต้องกาย ก็ระลึกตรงนั้น

ส. เพราะฉะนั้น ระลึกลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

ถ. ระลึกตรงนั้น ยังไม่ใช่สภาพรู้ใช่ไหม เป็นเพียงสิ่งหนึ่งที่มาถูกต้อง

ส. ถ้าไม่รู้ว่ารู้ว่ามีสิ่งหนึ่งมาถูกต้องได้อย่างไร เพราะว่ารู้แล้ว
จึงได้กล่าวว่า มีสิ่งที่ถูกต้อง

ถ. มีอาการรู้แล้ว แต่ยังไม่ใช่สภาพรู้

ส. ไม่ใช่สภาพรู้ไม่ได้ เมื่อมีสิ่งที่ถูกต้อง ทำไมรู้ว่า มีสิ่งที่ถูกต้อง

ถ. ก็ระลึกที่กาย

ส. ไม่ได้ ขณะที่มันมีสิ่งที่ถูกต้อง ที่รู้สิ่งที่ถูกต้องนั้นคือสภาพรู้ เป็นสภาพรู้แล้ว ตั้งแต่เกิดไม่เคยขาดสภาพรู้เลย

ถ. แต่ยังไม่ใช่ว่ารู้แจ้ง

ส. ขณะเห็นทางตา รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะที่ได้ยินเสียง รู้เสียง เพราะฉะนั้น สภาพรู้เกิดและดับไป เกิดและดับไป ไม่ขาดสภาพรู้เลยตั้งแต่เกิดจนตาย

ถ. สภาพรู้มีหลายทาง

ส. เกิดและดับไปเร็วมาก แต่ไม่เคยขาด

ถ. ก่อนที่จะรู้แจ้ง จะต้องรู้ทางมโนทวาร ใช่มั้ย

ส. ไม่ต้องไปนึกถึงอะไรเลย ตำรับตำราทั้งหลายที่ว่านิกทางมโนทวารหรืออะไร ข้อสำคัญ คือ พระธรรมเตือนให้รู้ที่กำลังมีสิ่งที่ปรากฏ ที่ฟังพระธรรมเพื่อให้รู้ ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏนี้เป็นอะไร มีแล้ว เพียงแต่จะมีปัจจัยให้สติดระลึกหรือไม่เท่านั้น แต่ไม่เคยขาดสิ่งที่ปรากฏเลย

เพราะฉะนั้น ฟังเพื่อให้เป็นปัจจัยให้เกิดระลึกศึกษาลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าสติปัฏฐานยังไม่เกิด ก็ฟังให้เข้าใจเรื่องสิ่งที่กำลังปรากฏอีกเรื่อย ๆ เท่านั้นเอง ขณะนี้มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ถ้าสติยังไม่ได้ระลึกเลยก็ต้องรู้ว่าต้องฟังอีกมากจนกว่าสติจะระลึกได้ที่จะรู้ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นของจริงอย่างหนึ่ง จนกว่าจะไม่ปรากฏเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น

ถ. ผมฟังเทพอาจารย์และพยายามพิจารณาเรื่องสัkkายทิฏฐิ ๒๐ ผมฟังมา ๔ – ๕ เทียบแล้ว พยายามตามไป ผมขอนำมาเรียนให้ทราบว่า ผมเข้าใจอย่างไร คือ ถ้าละสัkkายทิฏฐิได้ ก็คล้าย ๆ กับว่าจะเกิดการไม่มีตัวไม่มีตน ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน เรื่องรูปขันธ์ ท่านอาจารย์บอกว่า เห็นรูปเป็นตน อุปมาเหมือนกับเห็นเปลวไฟในแสงสว่าง เห็นตนมีรูป อุปมาเหมือนต้นไม้กับเงา เห็นรูปในตน ก็เหมือนกลืนดอกไม้ที่อยู่ในดอกไม้ และสุดท้ายเห็นตนมีรูป ก็เหมือนกับแก้วมณีอยู่ในขวด ผมก็พยายาม

เกาะไปเพื่อให้เห็นในด้านความคิดก่อน โดยใช้การพิจารณาว่า วัตถุประสงค์ของการพิจารณา คือ ต้องการให้ความรู้สึกเป็นตัวตนน้อยลงไป ให้ละไป แต่พิจารณาไม่ออก ได้แต่จำของอาจารย์มาแล้วให้ฟัง

ส. เมื่อที่กำลังหาฐานให้สติลง แต่ทำอย่างนี้ยิ่งเข้าไปอีก แทนที่ขณะนี้ ยึดถือเห็นว่าเป็นเราหรือเปล่า กำลังเห็นเดี๋ยวนี้เป็นเราเห็นหรือเปล่า

ถ. เราเห็น

ส. กำลังได้ยิน ก็เป็นเราได้ยิน ก็พิจารณาเพื่อที่จะให้รู้ว่า ชาติรู้ ลักษณะรู้ เป็นอย่างไร นี่จะเร็วกว่าไปนั่งคิดเรื่องอื่น ๆ เพราะว่าการฟังพระธรรมทั้งหมด ไม่ว่าจะ เป็นพระอภิธรรมปิฎก หรืออรรถกถา หรือพระสูตร หรืออะไรก็ตาม จุดประสงค์เพื่อ เป็นสังขารขันธปรุงแต่งให้เกิดการระลึกได้ แม้จะได้ฟังสั้น ๆ ว่า รูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้ นามธรรมเป็นสภาพรู้ เพียงสองคำนี้ ปัญญาต้องสามารถเข้าถึงอรรถหรือลักษณะ จริง ๆ ของเห็น ของได้ยิน ของทุก ๆ ขณะที่ปรากฏ

การฟังพระธรรมไม่จำเป็นต้องมาก ถ้าเข้าใจ แต่เมื่อฟังแล้วยังไม่เข้าใจ จึงต้องฟังอีก เพื่อจะได้เข้าใจลักษณะของสิ่งที่ปรากฏจนคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่ประโยชน์จริง ๆ คือ ขณะทีสติระลึก

เพราะฉะนั้น จะฟังนานมาน้อยเท่าไรก็ตาม ขอให้ทราบ ว่า ประโยชน์จริง ๆ คือ ขณะทีสติปฏิฐานระลึกได้ ที่จะศึกษาสังเกตลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. ฟังจนกว่าจะเข้าใจ

ส. ใช่ เพื่อละความไม่รู้

ถ. ถ้าเป็นอย่างอาจารย์ว่า ก็คงไม่กลุ้มใจมากนัก

ส. ไม่เลย ปกติธรรมดา

ถ. เมื่อถึงตอนนั้น อินทรีย์บาร์มีเขาเกิดมีขึ้นตามธรรมชาติที่ได้สะสมมา ก็เป็นเอง

ส. ถูกต้อง ไม่น่าจะต้องกังวลกับเรื่องอยากปฏิบัติ ไม่ทราบว่าทำไมไม่มีการ ชักชวนมากมายเร่งรัดให้ปฏิบัติ ซึ่งไม่มีใครไปทำ แต่เป็นเรื่องของการละความไม่รู้

ด้วยการฟังพระธรรมจนเข้าใจ และสติปัฏฐานมีปัจจัยก็เกิด ซึ่งตอนแรก ๆ ก็เกิดไม่มาก จะเกิดมากได้อย่างไรเมื่อไม่ใช่พระอรหันต์ ก็จะต้องมีการระลึกได้บ้าง และส่วนใหญ่ก็มีการหลงลืม แต่ให้ทราบว่า ขณะที่ระลึกนั้นจะต้องพยายาม คือ วิริยะ สังเกต พิจารณาสภาพที่เป็นลักษณะรู้ และสภาพของรูปธรรมซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ เหนือเองตลอดชีวิต ไม่ต้องทำอย่างอื่นอีกแล้ว เหนือไปเรื่อย ๆ ตามปกติ

ถ. ผมฟังท่านอาจารย์สอน ผมว่าไม่ยากสำหรับท่านอาจารย์ แต่สำหรับผม รู้สึกว่าข้ามสิ่งที่กั้นอยู่ไม่ได้

ส. อะไรยาก

ถ. ที่คิด ที่ตรึกไป บางทีก็ตัน มันไม่ไป ก็ฟังอีก

ส. ขณะที่ไม่ไปนั้น เห็นหรือเปล่า

ถ. เห็นอะไร

ส. เห็น ก็เห็นธรรมดา ทำไมไม่ศึกษาสิ่งที่กำลังปรากฏ

ถ. นั่นนะซี ตอนนี้ผมจึงได้ถามตัวเองว่า ทำไมไม่ศึกษา

ส. ก็เพราะว่า อยาก ที่ไม่ศึกษาเพราะอยากจะทำ ไม่ใช่เป็นสติที่ระลึกได้ ถ้าอยากจะทำ เรื่องยุ่งจริง ๆ วุ่นวายเหน็ดเหนื่อยด้วยความอยาก แต่ถึงอยากเท่าไร เมื่อปัจจัยไม่พอที่สติปัฏฐานจะเกิด สติปัฏฐานก็ไม่เกิด เพราะฉะนั้น พวกอยากมาก ก็หาวิธีทำต่าง ๆ เพื่อส่งเสริม ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่ามีหนทางเดียว คือ สติเกิดระลึกทันทีที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

ไม่ได้ให้ไปทำอย่างอื่นเลย แต่พวกอยากก็จะไปทำอย่างอื่น ข้ามการระลึกสิ่งที่กำลังปรากฏ จึงไม่เข้าใจว่าลักษณะของสติคืออะไร ซึ่งสิ่งนี้กำลังปรากฏแล้วก็ศึกษา สังเกต พิจารณาไปเรื่อย ๆ เหนือตัวเอง แต่จะรู้ทันทีไม่ได้ ถ้าระลึกได้และศึกษารู้ทันที ก็ต้องเป็นพระอรหันต์ในวันนี้ฟุ้งนี้แน่ ๆ แต่เพราะว่าไม่เคยสังเกต เพราะฉะนั้น ก็ต้องสะสมการสังเกต สะสมการพิจารณา และต้องสังเกตทันที ระลึกรู้ทันที ไม่ใช่ให้ทำอย่างอื่น

ถ. ถ้าสติเจริญไป จะมีทางที่สติจะละอาสวะได้อย่างไร

- ส. สติละไม่ได้ ปัญญาละ สติเป็นสภาพที่ระลึกบ่อย ๆ เพื่อให้ปัญญา
สังเกตพิจารณาจนกว่าจะรู้ชัด
- ถ. เพราะฉะนั้น สติเป็นปัจจัยของปัญญา ใช่ไหม
- ส. เกิดด้วยกัน พร้อมกัน สภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวไม่มี
ต้องอาศัยกันเกิดขึ้นหลายอย่าง

๑๖๘๒

สนทนาธรรมที่กรุ๋น้อย จังหวัดราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ถ. หมายถึงว่า หนทางหรือจุดหมายปลายทางที่สติจะเข้ามาทำงาน คือ สติจะทำให้เกิดปัญญารู้สูงขึ้น ๆ จนละอาสวะ

สุ. สติระลึก ระลึกได้ที่จะรู้ที่ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ อย่างแข็งนี้ เมื่อกี่สติเกิดหรือเปล่า แข็งอยู่ตลอดเวลา ใช่ไหม สติมีหน้าที่เพียงระลึกตรงลักษณะที่กำลังปรากฏ นั่นคือลักษณะของสติที่อาศัยการฟังว่า ถ้าแข็งปรากฏและสติไม่เกิด ไม่ระลึก ก็ไม่สามารถแยกสภาพที่รู้แข็งออกจากแข็งได้

เพียงแต่ว่า มีสภาพรู้ และลักษณะของแข็งไม่ใช่สภาพรู้ นั่นเพียงนี้ แต่เวลานี้แข็งจริง ๆ รู้แข็งมีจริง ๆ ทำไมไม่สังเกตจนกระทั่งรู้ว่าเป็นสภาพรู้เท่านั้น และแข็งก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏ ถ้ายังไม่สังเกต ก็ฟังต่อไป จนกว่าเมื่อไรสติเกิด ก็ระลึกสังเกตไปอีกเรื่อย ๆ นี่หนึ่งทาง และทางใจที่กำลังคิดเรื่องราวต่าง ๆ ก็เป็นสภาพรู้ หรือสภาพคิดเท่านั้นเอง ไม่ใช่เรา เพราะว่าแต่ละคนแลความคิดกันไม่ได้ และสภาพคิดนั้นก็ดับ จะคิดได้อย่างไรอยู่เรื่อย ๆ โดยไม่ดับเลย ใช่ไหม คิดขึ้นมา คำหนึ่งก็ดับแล้ว และก็เห็นคัน เห็นก็ต้องดับ เห็นเป็นสภาพรู้ก็อย่างหนึ่งก็ดับ

เพราะฉะนั้น มีนามธรรม มีรูปธรรมมาก ซึ่งอวิชชาไม่รู้เลยสักอย่างเดียว สติจึงเริ่มระลึกได้ที่จะสังเกต รู้ตรงลักษณะนั้น ๆ คือ จะพูดเรื่องนามธรรมก็ไม่เคยผ่านไปเลย ทางตาเห็นเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ ทางหูได้ยินเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ ก็ไม่พ้นจากสิ่งที่กำลังปรากฏ คือ ระลึกตรงลักษณะที่มีจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ และปัญญาก็ค่อย ๆ สังเกต ศึกษา พิจารณา จนกว่าจะรู้ว่า สภาพรู้ ธาตุรู้ เป็นอย่างไร ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร

ถ้ารู้ว่าเป็นเพียงสภาพรู้ อาการรู้ ซึ่งเกิดและดับ จะเป็นเราได้อย่างไร ได้ยินเมื่อเกิดดับแล้ว เราอยู่ที่ไหน ทุกอย่างที่เกิดและดับจะเป็นของใครไม่ได้เลย ดับไปแล้ว ไม่มีแล้ว ยังจะเป็นของใครได้

ในขณะนี้สภาพธรรมทุกอย่างทั้งนามธรรมและรูปธรรมกำลังเกิดดับ แต่เมื่อไม่รู้และไม่มีความรู้ด้วย ถ้าสติไม่ระลึกรวมลักษณะนั้น ก็ยังคงเป็นความคิดเรื่องนามธรรมและรูปธรรมอยู่

ถ. หนูเคยได้ยินว่า ควรจะมีการฝึกสมาธิเบื้องต้นก่อนเพื่อเป็นบาทเป็นพื้นฐานของปัญญาที่จะเกิดขึ้นภายหลัง กรณีนี้จะใช้สมาธิตอนไหน และสมาธิจะมีส่วนเป็นปัจจัยให้เกิดสติได้ไหม

ส. เรื่องใช้ เรื่องทำ ไม่ใช่เรื่องรู้ ถูกไหม แต่การเจริญปัญญาเพื่อละความไม่รู้ ต้องมีความรู้จากการฟัง และเพิ่มขึ้น ๆ จนกระทั่งขณะที่สติเกิดระลึกรับการศึกษา สังเกต พิจารณา เป็นความรู้ที่เพิ่มขึ้นอีกขั้นหนึ่ง นี่เป็นการสะสมการอบรมเจริญความรู้ ไม่ใช่เรื่องทำ

อัลลัน ที่ว่าไม่มีตัวตน เพราะว่ามีสภาพธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นและดับไปไม่ควรยึดถือว่าเป็นตัวตน ถ้าชอบใช้คำว่า ใช้ ต้องถามตัวเองว่า สภาพใช้เป็นอย่างไร เพราะว่าเป็นตัวตนไม่ได้ ถ้าไม่ใช่ตัวตน ก็ต้องเป็นสภาพธรรมสภาพหนึ่งสภาพใดที่มีลักษณะใช้ และมีหรือเปล่า มีสภาพธรรมที่มีลักษณะใช้หรือเปล่า หรือมีแต่สภาพธรรมที่เป็นสติที่มีลักษณะระลึกรู้ มีปัญญาที่มีหน้าที่รู้ลักษณะที่กำลังปรากฏ มีสภาพธรรมต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตน ๆ ฉะนั้น หาไม่พบเลย สภาพธรรมที่มีลักษณะใช้ หรือว่าลักษณะทำ

ถ้าเข้าใจว่าสภาพธรรมมีหน้าที่ใช้หรือมีหน้าที่ทำนั้น ไม่มี อาจจะช่วยให้อะไรที่กำลังปรากฏแทนที่จะเข้าใจว่ามีตัวตนที่จะใช้สติ หรือที่จะไปปฏิบัติ หรือที่จะไปทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ส. การฟังธรรมมาก ๆ จะทำให้พิจารณาเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้น ซึ่งต้องฟังเรื่อย ๆ มาก ๆ บ่อย ๆ คิดแล้วคิดอีก พิจารณาแล้วพิจารณาอีก จนกว่าจะเข้าใจจริง ๆ

ถ. สรุปแล้วสมาธิที่เรียนถามไปเมื่อสักครู่นี้ ก็เป็นสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาอีก เกิดขึ้นเอง เราไม่ควรจะไปใส่ใจ ถ้าเราอยากจะทราบคำว่า สมาธิ ก็ควรจะระลึกสภาพสมาธินั้นที่เกิดขึ้นขณะไหน ๆ ใช่มั้ย

ส. ถ้าไม่ฟังพระธรรม ไม่มีโอกาสคิดตามไปเลยว่า สภาพธรรมทั้งหลาย ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ยังคิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยนี้เป็นเรา หรือว่าเป็นของเรา แม้แต่ความคิดก็เป็นเราคิด ถูกไหม ความเพียรก็เป็นเราเพียร

ความจริงแล้วทุกอย่างเป็นแต่เพียงลักษณะสภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ถ้าปัญญาไม่เกิดไม่มีทางรู้ได้เลยว่าไม่ใช่เรา แต่เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง และที่มึนคิดว่าเราจะใช้ ก็เพราะคิดว่าเป็นของเรา

ถ. สมมติว่าเราได้ฟังอะไร ฟังไปมาก ๆ แล้ว เราจำเป็นต้องโยนิโสมนสิการเพื่อจะนำเอาสิ่งที่ได้ฟังเหล่านั้นมาคิดโดยแยกกายเป็นประโยชน์กับตัวเอง ในขณะนั้นก็หมายความว่าเตือนตน

ส. จากคำแนะนำของคุณอัลตันเมื่อกี้ จะใช้โยนิโสมนสิการใช่มั้ย เพราะฉะนั้น โยนิโสมนสิการอยู่ที่ไหนที่จะใช้

ถ. เกิดขึ้นที่จิต

ส. เพราะฉะนั้น ก็มีแต่คำพูดลอย ๆ แม้แต่คำว่า ใช้โยนิโสมนสิการ ก็เป็นคำพูดที่ไม่ได้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมเลย ถ้าเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมจะรู้ว่า ขณะใดที่กุศลจิตเกิดไม่ใช่เรา แต่เป็นการพิจารณาโดยแยกกายของสภาพธรรมนั้นจึงเป็นกุศล ขณะใดที่อกุศลจิตเกิด ขณะนั้นการพิจารณาไม่ถูกต้อง ไม่แยกกาย จิตจึงเป็นอกุศล แต่ไม่ใช่ว่ามีมนสิการ และจะใช้โยนิโสมนสิการ คือพูดถึงสิ่งที่ไม่มี และเข้าใจว่ามี อย่างโยนิโสมนสิการอยู่ที่ไหน ถ้าจะใช้ ขณะนี้มี

หรือเปล่า แต่ขณะที่กำลังฟังและเข้าใจ ไม่ใช่เรา มนสิการนั้นเป็นโยนิโสจึงเข้าใจ ไม่มีเราที่จะต้องไปใช้ หรือไปทำ

ขณะที่เกิดโกรธ เป็นอกุศล ขณะนั้นไม่ต้องไปหาโยนิโสมา ไม่มี ขณะนั้นที่กำลังโกรธเพราะอโยนิโสมนสิการ ไม่ใช่เราไปใช้อโยนิโส หรือเวลาที่กุศลจิตเกิด ก็ไม่ใช่เราไปใช้อโยนิโส แต่สภาพมนสิการ คือ สภาพที่พิจารณาลักษณะของธรรมมีจริง และขณะนั้นพิจารณาถูกต้องแยกกายจึงเป็นกุศล หรือเพราะว่าพิจารณาไม่ถูกต้อง ไม่แยกกาย จึงเป็นอกุศล

ขณะที่อกุศลจิตเกิด ใช้อโยนิโสหรือเปล่า หรือเป็นอโยนิโส จึงโกรธ

ในขณะที่กำลังเข้าใจ ใช้อโยนิโสหรือเปล่า หรือเป็นอโยนิโส จึงเข้าใจ

เพราะฉะนั้น การเข้าใจธรรมแบบเดิน ๆ ไม่ได้ทำให้เข้าใจลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ แต่ทำให้เข้าใจผิด เหมือนกับใช้สมาธิ หรือใช้ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ถ้าปัญญาเกิดจะรู้ว่า สมาธิมีลักษณะอย่างไร นั่นคือปัญญาที่รู้ มนสิการมีลักษณะอย่างไร นั่นคือปัญญาที่รู้ แต่ถ้าไม่รู้ ทุกอย่างผิดหมด แม้แต่ความคิดที่จะใช้ ไม่มีก็จะใช้ นี่ผิดแล้ว

พระธรรมทำให้เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่ตัวตน นี่คือหลักที่จะต้องรู้ ยิ่งรู้ความจริงว่าไม่ใช่ตัวตน เราก็จะไม่ไปคิดหาหนทางอื่น แต่รู้สิ่งที่กำลังปรากฏว่าไม่ใช่ตัวตน แม้แต่ความคิดในขณะนั้นก็เกิดขึ้นและดับไป กำลังคิดหาทางก็เป็นชั่วขณะที่คิดและดับไป ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่ได้ยิน ชั่วขณะจิตเดียวที่เร็วมากที่จะต้องรู้ว่าเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง

ขณะที่กำลังหาทางก็เป็นตัวตนเต็มที่ ไม่ได้สังเกตพิจารณารู้ว่า ลักษณะคิด ไม่ใช่เห็น และความคิดต้องดับแน่นอน ถ้าสติไม่เกิดก็ไม่รู้ว่าดับไปทุกขณะที่คิด

บางคนก็สุขทุกข์มากมาเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อวานนี้ หรือเมื่ออาทิตย์ก่อน ลืมว่าเมื่อวานนี้ก็จบไปกับเมื่อวานนี้ และขณะนี้ก็จบไปกับขณะนี้ สติเป็นสภาพที่กั้นกระแสของอกุศลจริง ๆ ขณะที่เกิดและรู้ความจริงว่า ทุกขณะเพียงเกิดขึ้นและดับไป เพราะฉะนั้น สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ สติระลึกหรือยัง เท่านั้นเอง

ไม่ต้องคิด ไม่ต้องท่อง ไม่ต้องหาวิธีอื่น สติระลึกสิ่งที่กำลังปรากฏหรือยัง ถ้ายัง เวลาที่สติเกิดเป็นอย่างไร นี่คือเริ่มที่จะอบรม ค่อย ๆ พิจารณาไปที่ละเล็ก ทีละน้อย จะทำอะไรมากกว่านี้ก็ทำไม่ได้ เพราะว่าอวิชชาที่สะสมมาปิดบังไว้มาก เพียงชั่วขณะที่สติระลึกได้ นี่ก็เป็นบุญแล้ว

ถ. แข็ง รู้ว่าแข็งเป็นแข็ง

ส. แข็งนี้ต้องรู้แน่ ใช่ไหม ถามใครใครก็ต้องรู้ว่าแข็ง เป็นปัญญาหรือยัง

ถ. ไม่ได้เตรียมไว้ก่อนหรือ

ส. เรื่องเตรียมนี้เลิกไปได้เลย ไม่มีการเตรียมเลย นอกจากมีการคิด ใช่ไหม อย่างเห็นนี้ต้องเตรียมไหม ได้ยินก็ไม่ต้องเตรียม รู้แข็งต้องเตรียมไหม ทุกอย่างไม่ต้องเตรียม รู้แข็ง รู้ว่าแข็ง หรือรู้ลักษณะที่แข็ง เป็นปัญญาหรือยัง

ถ. เป็นแล้ว

ส. ไม่ใช่ จุดที่ต้องรู้คือตอนนี้ ถ้าคิดว่าเป็นปัญญา ทุกขณะที่รู้แข็ง ก็เป็นปัญญาหมด รู้ทีหนึ่งว่าแข็งก็เป็นปัญญา รู้อีกทีว่าแข็งก็เป็นปัญญา ก็เป็นปัญญาไปหมด เพราะฉะนั้น ต้องรู้ว่าขณะนั้นไม่ใช่ปัญญา แต่เป็นสภาพรู้แข็งเท่านั้น เป็นนามธรรม

ถ. ขั้นต้นให้พิจารณาแค่นี้ก่อน ใช่ไหม

ส. มิได้ หมายความว่าขณะนี้ มีสภาพรู้แข็ง ใช่ไหม แข็งก็มี ใช่ไหม ยังไม่ใช่ปัญญา ใช่ไหม เป็นแต่เพียงอาการรู้แข็งเท่านั้น ยังไม่ใช่ปัญญา รู้ธรรมดา ๆ อย่างนี้ไม่ใช่ปัญญา แต่ขณะใดที่ระลึกรู้ตรงแข็ง ใส่ใจ ไม่ทิ้งไป เริ่มสังเกต ขณะนั้นคือสติระลึกตรงนั้น เพราะถ้าแข็งเฉย ๆ ก็ผ่านไปเรื่อย ๆ ไม่มีการสังเกต ไม่มีการพิจารณาเลย นั่นคือไม่มีสติ

ถ. และจะพิจารณาต่อ

ส. ขอบพระทานโทษ ให้เข้าใจความต่างกันของขณะที่รู้แข็งและสติไม่เกิด กับรู้แข็งและสติเกิดก่อนว่า รู้แข็งเป็นธรรมดา ๆ ของชีวิต เป็นปกติไหมรู้แข็ง เป็นปกติ เป็นปัญญาหรือยัง ยังไม่เป็นปัญญา เป็นเพียงสภาพรู้แข็ง

เวลาที่เป็นปัญญา ซึ่งจะต้องเกิดยากมาก ปัญญาไม่ใช่ระลึกปั๊บก็รู้ทันที แต่ต้องอาศัยการระลึกก่อน ที่เรากะทบแข็งอยู่ตลอดเวลาบางขณะสติเกิด บางขณะสติไม่เกิด ก็เป็นการเพิ่มความรู้ลักษณะของขณะใดที่มีสติ กับขณะใดที่หลงลืมสติ นี่คือขั้นต้นที่สุด แข็งทั้งวันแต่หลงลืมสติ กับแข็งและสติเริ่มระลึก

ระลึก หมายความว่ารู้ตรงสภาพที่มีแข็งปรากฏ ซึ่งธรรมดาก็แข็งนี่แหละ แต่สติไม่ระลึก และเวลาสติเกิดก็ระลึกลักษณะที่ปรากฏ ลักษณะแข็งมีจริง เพียงแข็งไม่ได้เป็นอะไรเลย ให้ทราบว่าเป็นแข็ง ไม่ได้เป็นอะไรเลย ที่เคยเป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ เป็นคน เป็นแขน เป็นนิ้ว เป็นอะไร ความจริงเป็นแข็งเท่านั้น

นี่คือสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งขณะนั้นต้องมีสภาพรู้ แข็งจึงได้ปรากฏ นี่คือการเริ่มของปัญญา ต้องมีสภาพรู้ แข็งจึงปรากฏ เพราะฉะนั้น ลักษณะของสภาพรู้ ในขณะนั้นกำลังรู้แข็ง เป็นลักษณะรู้ เป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่งซึ่งไม่ใช่เรา เพราะว่าทันทีที่ได้ยินจะรู้แข็งไม่ได้ จะต้องเป็นสภาพที่รู้เสีย

นี่คือสิ่งที่จริง ๆ และสติปฏิฐานคือค่อย ๆ ระลึกศึกษาไปเรื่อย ๆ ตามปกติ เพียงแต่ขั้นต้นจะต้องรู้ความต่างกันของขณะที่หลงลืมสติกับขณะที่มีสติ เท่านั้นก่อน และเวลาที่มีสติแล้ว จะต้องพิจารณา

คำว่า ศึกษา หรือ ศึกษา ที่เป็นอริยศึกษา อริจิตตศึกษา อธิปัญญาศึกษา คือ ขณะที่สติปฏิฐานเกิดระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ เพื่อที่จะไม่ใช่ความรู้นั้นตำรา ขึ้นตำราตอบได้ว่าเห็นเป็นนามธรรม เห็นเป็นสภาพรู้ เพียงชื่อเท่านั้นเอง นามธรรม สภาพรู้ ธาตุรู้ อากาโร เป็นชื่อทั้งหมด แต่ไม่ได้พิจารณาลักษณะที่กำลังรู้ อากาโร

ในขณะที่เห็นและหลงลืมสติไป คือ ไม่ได้สังเกต ไม่ได้ระลึกว่า ขณะนี้อากาโรเป็นอย่างไร อากาโรไม่ใช่ไปนึกว่าเห็นเป็นนาม ไม่ใช่ไปนึกว่าเห็นเป็นสภาพรู้ แต่กำลังสังเกตที่จะรู้ว่า ขณะนี้เป็นลักษณะรู้ หรือเป็นอากาโรที่เห็น เป็นธาตุชนิดหนึ่งเป็นนามธาตุ ไม่มีรูปร่างที่จะมาชี้แจงหยิบยกยื่นให้ใครดูได้ แต่รู้ว่าลักษณะนั้นมี ขณะที่เห็น ต้องมีการเห็น สภาพเห็น ธาตุเห็น ซึ่งเป็นอากาโร ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏ

ทางตา และสิ่งที่ปรากฏทางตาที่เป็นอนัตตาก็จะต้องไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลด้วย เพราะขณะที่เห็นเป็นหนึ่งสิ่งใดนั้น คือ การคิดนึกตามรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น กว่าที่จะแยกโลกที่เคยติดรวมกันจนกระทั่งเห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคลออกเป็นเพียงสภาพธรรมแต่ละอย่าง จะต้องอาศัยสติที่ระลึกและพิจารณาไปเรื่อย ๆ

ถ. มองปั๊บ ก็เห็นเป็นอะไร ๆ

ส. ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ เป็นปัญญาหรือยัง

ถ. ยังไม่เป็น

ส. ยังไม่เป็น นี่สำคัญที่สุด ต้องรู้ว่ายังไม่เป็น เพราะวาสติยังไม่เกิด แต่ขณะที่สติเกิด คือ กำลังสังเกตว่า นี่เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง เป็นอาการรู้ชนิดหนึ่ง ไม่ใช่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ขณะนี้กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น ลักษณะเห็นเป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาก็เป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง ไม่ปะปนกัน จึงจะไม่มีเรา

ที่จะไม่มีตัวตนได้เป็นอนัตตา ต้องอาศัยการฟัง และสติปัฏฐานพิสูจน์สิ่งที่เคยได้ยินได้ฟัง คือ ระลึกลักษณะของสภาพที่เคยได้ยินได้ฟังขั้นเข้าใจ จนกว่าจะถึงขั้นประจักษ์แจ้ง

คนที่ชอบบรมเจริญปัญญาโดยไม่รู้ว่า ขณะไหนมีสติ ขณะไหนหลงลืมสติ นี่เป็นไปไม่ได้เลย และจะไปใช้สมาธิ จะไปทำอะไร ๆ ก็ไม่ใช่หนทางทั้งนั้น เพราะว่าไม่ใช่การบรมเจริญความรู้ซึ่งละความไม่รู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏ

เป็นเรื่องใจเย็น ๆ เป็นเรื่องความรู้จริง ๆ และเป็นเรื่องเหตุผล คือ ต้องรู้ว่าไม่รู้อะไร และสิ่งที่กำลังปรากฏรู้หรือยัง ถ้าไม่รู้ก็ต้องศึกษา ศึกษานี้ไม่ใช่ว่าทางตำราหรือท่อง แต่เริ่มสังเกต เริ่มพิจารณาว่า ลักษณะรู้ต่างกับสิ่งที่ไม่ใช่สภาพรู้ เป็นผู้มีปักษิณระลึก ไม่ใช่การทำ

ถ้าทั้งคำว่า ผู้ปฏิบัติ ไปได้ก็จะดี คือ ไม่ต้องวางตัวเป็นผู้ปฏิบัติและยึดอัด ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร สติจะเกิดไหม ทำไมสติไม่เกิด ก็เป็นเรื่องนึกคิดไปเรื่อย ๆ

แต่นี้เป็นเรื่องธรรมชาติธรรมดา ปกติ และสติก็เริ่มเกิด แม้จะน้อยก็ยังดีกว่าไปทำ
อย่างอื่น เพราะเข้าใจความจริงว่า ต้องน้อยก่อน สติจะเกิดมาก ๆ ย่อมไม่ได้

ถ้ายังมีใครที่สงสัยในเรื่องขณะไหนมีสติกับขณะไหนหลงลืมสติ ก็ควรจะ
พิจารณาให้เข้าใจ ซึ่งขณะนั้นไม่ใช่เราอีก ถ้าเข้าใจ คือ โยนิโสมนสิการ

เพราะฉะนั้น ธรรมดา แต่ไม่รู้ นี่จึงจะเห็นพระมหากุณาคูณ พระปัญญาคุณ
พระบริสุทธิคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ ทำไมสิ่งที่คุณอื่นไม่รู้ แต่
พระปัญญาสามารถรู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็วได้

สิ่งที่กำลังเผชิญหน้า กำลังปรากฏอยู่เดี๋ยวนี้ แต่ไม่เห็นตามความเป็นจริง
ถ้าไม่มีพระธรรมคำสอนที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด

๑๖๘๓

สนทนาธรรมที่กรุ๋น้อย จังหวัดราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ถ. ผมเห็นพร้อมกันไปทุกอย่าง ถ้าจะเอาอย่างเดียว ...

ส. จะเอาอีกแล้ว เลิกคิดเรื่องที่จะทำ หรือจะเอา หรือจะมีกฎเกณฑ์
สติเป็นอนัตตาหรือเปล่า ธรรมต้องพิจารณาโดยทั่วจริง ๆ

ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ต้องหมายความว่า
ไม่เว้นเลย สติก็ต้องเป็นอนัตตาด้วย ถ้าใครแสดงหนทางว่า จะต้องทำอย่างนี้
จะต้องทำอย่างนั้น รู้เลยว่าผิด เพราะว่าไม่ใช่อนัตตา

เวลานี้ถ้าสติเกิด จะให้สติไประลึกรถนั้นตรงนี้ได้ไหม ซึ่งนั่นเหมือนกับจะใช้
สติ ซึ่งใช้ไม่ได้ เพราะสติเกิดและดับ มีอายุที่สั้นมาก สติจะระลึกรถไหนนั่นก็คือ
สติเกิดแล้ว และระลึกรถนั้น

ขณะนี้ทางตาเป็นสภาพธรรมหรือเปล่า โดยการศึกษา เป็น ใช่ไหม ทางหู
เป็นสภาพธรรมหรือเปล่า เป็น ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นสภาพธรรม
ทั้งหมด เพราะฉะนั้น แล้วแต่สติจะเกิด จะระลึกรสภาพธรรมไหนก็ได้

ถ. นั่นซิ เกิดพร้อมกันทุกอย่าง

ส. ที่ละขณะ แล้วแต่ว่าทางไหน แล้วแต่สติจะระลึกรถไหน

ถ. เราไม่ได้ตั้งใจไว้

ส. เลิกใช้คำว่า ตั้งใจ เพราะว่ามรรคมีองค์ ๘ ไม่มีเจตนาเจตสิกเลย

ถ. เวลาเดิน ๆ ไป ขณะที่เห็นก็พิจารณาทางด้านตา เสียงมาทางด้านหู
ก็พิจารณาทางด้านหูไป แล้วแต่อะไรจะเกิดขึ้นมา ก็เป็นไปตามนั้น

ส. ถ้าบอกว่าเดิน ๆ ไปแล้วเสียงมา นี่ก็ยังช้า เดียวนี้กำลังนั่ง ไม่ต้อง
คิดถึงเดินเลย มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ อย่าลืม ทุกขณะมีสภาพธรรมกำลังปรากฏ

ถ. และเวลานั่ง นอน ยืน เดิน ก็ให้ระลึกรถอยู่เสมอ

ส. เวลานี้ เดี่ยวนี้ เลิกคิดถึงสิ่งที่ยังไม่มี คือ ทุกขณะตั้งแต่เกิดจนตาย ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เท่านั้นก็คลุ้มไปหมดแล้ว ไม่จำเป็นต้องกลัวถึงนอน ถึงเดิน ทุกขณะคลุ้มไปหมดแล้ว ไม่ต้องย่ำอีก เพราะคำตอบมีอยู่แล้ว คือ ทุกขณะ โดยเฉพาะเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องพูดถึงตอนกำลังเดิน เพราะเดี๋ยวนี้เห็นก็มี สิ่งที่ปรากฏ ทางตาก็มี เป็นสภาพธรรม ต้องยอมรับตามความเป็นจริงว่า ปัญญาไม่รู้หรือยัง ถ้าไม่รู้ ก็อบรมเจริญด้วยการระลึก ศึกษา สังเกตไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะรู้

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. คือ ไม่ทำอย่างอื่น ระลึกทันที สติเกิดแล้วก็ทำกิจของสติทันที
สภาพธรรมมีกำลังปรากฏ แต่ไม่รู้ นั่นคืออวิชชาที่กำลังมากมายนามหาคาสลักแค่นั้น ทั้ง ๆ ที่ฟังเรื่องนามธรรมและรูปธรรมก็ยังไม่รู้ เพียงได้ยินเรื่อง ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมขั้นเข้าใจ ต้องอาศัยฟังอีก ๆ สติจึงจะเกิดได้ และต้องรู้ว่า ขณะนั้นสติเกิด เพราะฉะนั้น เวลาที่หลงลืมสติต้องต่างกับขณะที่สติเกิด ซึ่งวันหนึ่งจะเป็นผู้ตรงที่จะรู้ว่า สติเกิดบ่อยหรือไม่บ่อย และก็รู้ความต่างกันด้วย เมื่อรู้ว่าขณะไหน สติเกิด ย่อมรู้ว่าขณะนั้นเป็นขณะที่ปัญญาเจริญขึ้น ถ้าสติปัญญาไม่เกิด ก็เป็นเพียงขั้นนึกถึงเรื่องนามธรรมและรูปธรรม

ขณะที่สติเกิด เพียงขณะที่เล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนี้ ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาแล้ว เป็นพระอรหันต์ ให้เข้าใจความต่างกันของปุถุชนกับพระอรหันต์ เพราะว่าขณะที่กำลังกระทบ หรือเห็น หรือได้ยิน ธรรมดา ปกติอย่างนี้ ปัญญาสามารถที่จะดับกิเลสถึงความเป็นพระอรหันต์ กับผู้ที่ยังไม่เข้าใจเลยเริ่มต้นด้วยการรู้ว่า ขณะไหนมีสติและขณะไหนหลงลืมสติ และขณะที่มีสติก็ค่อย ๆ สังเกตอบรมเจริญปัญญาจนกว่าจะรู้ อย่างพระอริยเจ้าทั้งหลาย แต่ไม่ใช่จากสิ่งอื่น ทางตาที่กำลังเห็น ความรู้เกิดได้ ทางหูที่กำลังได้ยิน ความรู้เกิดได้ และต้องรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนี้เอง ไม่ใช่รู้อย่างอื่น เพราะฉะนั้น จะไม่ไปทำวิธีอื่นเลย ทั้งหมด เพราะว่าไม่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาก็ต้องรู้ ถ้าไม่รู้ก็จะละความไม่รู้ไม่ได้ และถ้ายังละความไม่รู้ไม่ได้ ก็ต้องเป็นตัวตน ถ้ายังเป็นตัวตน ก็ยังต้องมีกิเลสต่อไปเรื่อย ๆ

ถ. ข้อความในอรรถกถาเรื่องสติปัฏฐานที่ว่า กายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม อ่านแล้วไม่เข้าใจอะไรเลย

ส. เข้าใจกายใหม่

ถ. รู้จักแบบตื่น ๆ

ส. ไม่รู้ว่าลักษณะจริง ๆ เป็นอย่างไร ใช่ไหม เวลานี้ทราบบ้างไหม ทุกอย่างปัญญาต้องเริ่มจากขณะนี้ ไม่ใช่ขณะอื่น การอบรมเจริญปัญญาต้องเริ่มตั้งแต่ในขณะนี้เองที่กำลังฟัง อยากรู้จักกายจะทำอย่างไรดี ทุกคนมีกายตั้งแต่เกิด และก็อยากจะรู้จักกาย จะทำอย่างไรดี มีอะไรบ้างที่กาย

ถ. ส่องกระจกดูแล้วก็ทราบว่า แต่ละส่วน มีตาเพื่อให้เรามองเห็น

ส. ตาอยู่ในกระจกหรือเปล่า จะรู้จักกายก็ต้องไปส่องกระจก ซึ่งความจริงในกระจกมีตาหรือเปล่า ไม่มี และจะไปรู้จักกายโดยการไปส่องกระจกได้ไหม ก็ไม่ได้

ถ. กายในความเป็นจริงเป็นอย่างไร

ส. เวลานี้กายอยู่ที่ไหน กระเฝิบใกล้เข้ามาอีกหน่อยแล้ว กายอยู่ที่ไหน เดียวนี้ ตรงไหนที่เป็นกาย เวลานี้รู้ที่อยู่ของกายแล้ว อวัยวะเวลานี้อยู่ที่ไหน

ถ. เป็นคำไปแล้ว

ส. ใช่ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่กายจริง ๆ ไม่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ แต่เวลานี้รู้ว่ากายอยู่ตรงนี้ ที่นี้ หาลักษณะของกายให้ใกล้ไปกว่านั้นอีก หาได้ไหม ตรงไหน กระเฝิบเข้าไปอีก ใกล้เข้าไปอีก ๆ จนถึงลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏของกาย ตรงไหน รู้แล้วว่าอยู่ตรงนั้น แต่หาตรงลักษณะจริง ๆ ที่เป็นกายมาซิ มีแน่ ๆ ใช่ไหม

ถ. มี

ส. มี เพราะถ้าเป็นของจริงต้องมีลักษณะปรากฏให้รู้ เพราะฉะนั้น ที่ว่า มีกาย เป็นกายตรงไหน

ถ. เห็นได้ด้วยตา

ส. เวลานี้เห็นอะไร ก็กระเฝิบไปที่ตัวเอง คำตอบนั้นก็ถูกแล้ว ค่อย ๆ กระเฝิบไปหากายจริง ๆ ที่มีลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏให้รู้ได้

หลงยึดถือว่าเป็นเราอยู่ตั้งนาน แต่หาไม่เจอได้อย่างไร ตรงนั้นจะมีอะไรที่เรียกว่าเป็นกาย หรือที่ถือว่าเป็นกาย

ถ. คือ ตัวเรา

ส. นั้นสิ มีลักษณะอย่างไรปรากฏ ถ้าหาพบเป็นปัญญา ถ้าหาไม่พบก็เป็นความคิดว่ามีกาย แต่ไม่รู้ลักษณะของกาย

ถ. จากการสนทนาในวันเสาร์ที่ผ่านมา ได้พูดถึงเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งอธิบายว่า คือ การระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏทางใดทางหนึ่งก็ได้ เมื่อพูดถึงคำว่า ระลึก ผมเข้าใจว่า เป็นความไม่คุ้นกับภาษา เพราะถ้าพูดถึงคำ รู้สึกว่าจะง่ายหรือเคยทำมาแล้วในเรื่องการนั่งสมาธิ หรือนั่งภาวนาอะไรก็ตาม แต่มาถึงคำว่า ระลึก รู้ คงจะมีความเข้าใจที่ยังไม่ตรงอีกมากสำหรับผู้ฟัง จึงคิดว่า จะต้องทำ

ทำ คือ การทำสติให้เกิดขึ้นเพื่อจะได้รู้สิ่งที่ปรากฏ เรื่องการใช้ภาษาคำว่า การระลึก หมายความว่าแล้วแต่สติจะระลึกทางใดทางหนึ่งก็ได้ในขณะที่มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ อาจจะไม่ใช่ทางตา ซึ่งเวลาที่เรารู้ตัว เราก็มักจะพูดไปตามลำดับว่า ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่เวลาที่สติเกิด อาจจะเกิดทางหูก็ได้ ฉะนั้น คำว่า ระลึก ไม่เกี่ยวกับเรื่องของการทำ ก็ขอเรียนให้ท่านอาจารย์เน้นความหมาย เพราะเป็นเรื่องของการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ส. นี่เป็นเรื่องที่ละเอียด เพราะคนที่เข้าใจว่าทำได้ หรือบอกให้ทำก็ทำ ทำได้อย่างไร ยังไม่ทราบเลยว่าจะทำอย่างไร ลองทำสิ บอกให้ทำ ทำสตินี้ทำอย่างไร ถ้าเข้าใจเรื่องสติปัฏฐานแล้ว ทำไม่ได้เลย ถูกไหม แต่เวลาที่ยังไม่เข้าใจ คิดว่าทำได้แต่จริง ๆ แล้วถ้าเข้าใจเรื่องสติปัฏฐาน เห็นนี้ทำอย่างไร ทำเห็นนี้ทำได้ไหม ทำได้ขึ้นได้ไหม ทำคิดนึกได้ไหม ถ้าเข้าใจเรื่องสติปัฏฐานแล้วจะรู้ว่าทำไม่ได้

เพราะฉะนั้น สติก็ทำไม่ได้เหมือนกัน ถ้าทำเห็นไม่ได้ ทำได้ยินไม่ได้ ทำคิดนึกไม่ได้ จะทำสติได้อย่างไร สติก็เป็นขณะหนึ่งซึ่งระลึกได้ เวลานี้มีเห็นหลายขณะ ระลึกไม่ได้ นี่ต่างกันแล้วใช่ไหม หลงลืมสติ ได้ยินมาตั้งหลายครั้ง ระลึกไม่ได้ นี่ก็หลงลืมสติ

ขณะที่ระลึกได้ หมายความว่าไม่ลืมที่จะรู้ว่า ขณะนี้มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ และสติระลึกที่ลักษณะของสภาพนั้นที่ละอย่าง เมื่อสติระลึกว่ามีสภาพธรรมกำลังปรากฏแล้ว ยังต้องใส่ใจศึกษาพิจารณา ในขณะนั้นเป็นการอบรมเจริญปัญญา ซึ่งไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นสภาพธรรมที่เกิดเพราะฟังเข้าใจ และสติทำหน้าที่ของสติ คือ ระลึก ปัญญาก็ทำหน้าที่ของปัญญา คือ สังเกต พิจารณา มิฉะนั้นก็ยังมีตัวตนที่นิ่งฟัง นิ่งคิด แต่จริง ๆ แล้วเป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้าเข้าใจจริง ๆ การเข้าใจจริง ๆ ก็เพียงละความยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ที่ปรากฏว่าเป็นตัวตนนั่นเอง

ถ. ผมยอมรับว่า ฟังพระธรรมแล้วไม่ค่อยเข้าใจ รู้สึกว่าเป็นปัญญาของคนอื่น เราเพียงรู้เรื่องราวเฉย ๆ ที่จะให้เข้าใจเป็นปัญญาของเรา รู้สึกจะไม่ได้ อาจเป็นเพราะผมฟังไม่ค่อยเป็น การฟังธรรมยากตรงที่เข้าใจ ผมคิดว่าการฟังเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยเฉพาะเมื่อฟังแล้วจับใจความว่าอะไรคืออะไร

ส. ถ้าฟังเรื่องอื่นนี้ไม่ยากเลย ไซ้ใหม่ คือ ฟังเรื่องศีลก็ไม่ยาก ฟังเรื่องจิตสงบก็ไม่ยาก ฟังเรื่องอื่นก็ไม่ยาก แต่ฟังเรื่องสติปัญญากับปรมัตถธรรมนี้ยาก

แสดงให้เห็นว่า ปัญญามีหลายชั้นจริง ๆ ทุกคนมีตา ก็ต้องฟังเรื่องตา คิดว่าง่าย ๆ หรือเรื่องตา ไม่ง่ายเลย เรื่องของการเห็นเป็นเรื่องที่ไม่ง่าย และขั้นที่เข้าใจแล้ว ถึงขั้นที่อบรมเจริญปัญญาจนกว่าจะประจักษ์แจ้ง ก็ยังต้องเป็นเรื่องยาก

ผู้ที่ได้เข้าใจพระธรรมจริง ๆ จะเห็นได้ว่า ไม่ใช่เรื่องง่าย กว่าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้ ก็เป็นความจริงอย่างที่ว่า ถ้าโดยข้อตอบได้เร็วมาก จิตมีที่ดวง เร็วใหม่ ตอบได้ไซ้ใหม่ เจตสิกมีเท่าไร ตอบได้ ขณะนี้ที่กำลังเห็นอะไรเป็นนาม อะไรเป็นรูป ตอบได้ แต่ต้องรู้ว่า นี่ยังไม่ใช่วิชาความรู้ขั้นประจักษ์แจ้ง เป็นเพียงความจำเรื่องของสิ่งที่ได้ยินได้ฟังเท่านั้น

ผู้ที่รู้อย่างนี้ ก็เป็นผู้ที่ตรง รู้ว่าการเป็นผู้อบรมเจริญปัญญานั้นยังเป็นเรื่องอีกไกลมากกว่าสติจะค่อย ๆ ระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏตามที่ได้ฟังมาแล้ว และกว่าจะจัดความสงสัย ความไม่รู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏที่เคยได้ยินได้ฟัง

สิ่งที่พิสูจน์ปัญญา คือ ทางตาที่กำลังเห็น จะใช้คำว่า วัณณะ ก็พูดตามได้ สิ่งปรากฏทางตาก็กำลังมีอยู่ในขณะนี้ แต่ที่จะประจักษ์ว่าไม่มีคน ไม่มีสัตว์สิ่งของ วัตถุใด ๆ เลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งคำว่าสภาพธรรมอย่างหนึ่งก็บ่งชัด อยู่แล้วว่าไม่ใช่อะไรทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงลักษณะที่สามารถกระทบกับจักขุปสาท เท่านั้นเอง กว่าจะถ่วงถ่วงการที่เคยยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็จะต้องอาศัยการฟังให้แน่ใจจริง ๆ ว่า สภาพธรรมในขณะนี้ เป็นเพียงสิ่งที่ ปรากฏ หลังจากนั้นจึงคิดนึกเรื่องราวรูปร่างสัณฐานเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น สิ่งปรากฏก่อนคิด ต้องมี ที่ยังไม่ได้เป็นคนหนึ่งคนใดเลยทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏเท่านั้น สมมติว่าเห็น มีสิ่งที่ปรากฏ ไม่ได้คิดถึงรูปร่างสัณฐาน และตายไป จะไม่มีความทรงจำว่า เห็นคน เห็นสัตว์ ไซ้ไหม เพราะเพียงแค่เห็น อย่างเดียว แต่เมื่อยังไม่ตาย เห็นแล้วคิด ก็มีความทรงจำในสิ่งที่เห็น และสลัดกันอยู่ เรื่อย ๆ จนกระทั่งหนาแน่นรวมกันเป็นหนึ่งสิ่งใด เป็นความจำหมายว่าเป็นตัวตน เป็นอัตตสัญญา ซึ่งจะต้องค่อย ๆ เพิกถอนไปด้วยการระลึกว่า เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ

ถ้าจะให้เห็นชัด ก็มีการเทียบเคียงกับโทรทัศน์ มีใครในโทรทัศน์บ้าง ไม่มีเลย แต่มีสิ่งที่ปรากฏให้คิดนึกว่าเป็นคนนั้นคนนี้ ไซ้ไหม เพราะฉะนั้น นอกจก ก็มีสิ่งที่ ปรากฏให้คิดนึกว่าเป็นคนนั้นคนนี้เหมือนกันเลย

ถ. เด็กเล็ก ๆ ที่ยังไม่รู้อะไร เวลาเห็นจะเห็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่รู้ว่าเป็นอะไรเหมือนกัน ไซ้ไหม

ส. เวลาเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ต้องมีสัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย เพราะฉะนั้น ต้องมีการจำหมายรู้ลักษณะของสิ่งนั้นด้วย

ถ. หมายถึงเป็นเด็ก ก็มีสัญญาที่จำ

ส. ต้องมีสัญญาเจตสิก แต่เป็นสภาพที่ยังอ่อน ไม่ได้ปรากฏเป็นสัญญา แบบผู้ใหญ่ แต่ต้องมีสัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย ของธรรมดา ๆ แต่กว่าจะรู้ นานแสนนาน

ถ. ช่วงที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีไปเยี่ยมท่านราชคหเศรษฐี และท่านได้ยินคำว่า พุทธะ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีถึงกับตื่นตื่นปีติ ต้องถามซ้ำถึง ๓ ครั้ง ผมแปลกใจว่า เราได้คำว่าพุทธะมาตั้งนาน ทำไมเราไม่รู้สึกรูปแบบนั้น แสดงว่าท่านต้องเข้าใจหลายอย่างเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

สุ. เพราะว่าท่านเป็นพระโสดาบันในชาตินั้น หลังจากที่ได้เฝ้า คิดดู ฟังอย่างนี้ ธรรมดา ๆ อย่างนี้ แต่ท่านสามารถประจักษ์แจ้งการเกิดดับของสภาพธรรม ในขณะนี้ได้

ถ. คำว่า พุทธะ มีคำอธิบายว่า ผู้รู้แจ้ง ผู้เบิกบาน ผมอ่านแต่ไม่รู้สึกรู้ว่า เราได้รู้คำนี้เลย

สุ. ขณะที่เข้าใจพระธรรมว่า สิ่งปรากฏตามธรรมดาในขณะนี้ เป็นสิ่งที่ มีจริงเกิดขึ้นและดับไป เพียงเท่านั้น ได้ยินอย่างนี้ เห็นด้วยใช่ไหม อย่างทางหู ก็เป็นสิ่งที่เพียงเกิดขึ้นปรากฏและดับไปทั้งได้ยินและเสียง นี่ก็หมดแล้ว ใช่ไหม นี่ก็เป็นของจริง เพราะฉะนั้น ถ้ามีใครพูดถึงเรื่องของจริงจะเกิดปีติใหม่ ที่เราไม่เคยรู้ มาก่อนเลย เป็นของจริงแท้ ๆ ไม่หลอกลวง เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ ทุกคนด้วยที่เห็น พิสูจน์ได้ ทุกคนที่ได้ยินก็พิสูจน์ได้ ถ้ารู้ว่าเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้อย่างนี้ จะรู้สึกปีติใหม่ ที่ได้ฟังได้ยินเรื่องอย่างนี้

ผู้ที่อบรมการฟัง การได้ยินเรื่องอย่างนี้มามากจนกระทั่งปัญญาใกล้ที่จะได้เป็น พระโสดาบัน เพียงแต่ได้ฟังพระธรรมก็สามารถระลึกได้ตาม และประจักษ์แจ้งได้ด้วย เพราะฉะนั้น การที่เพียงได้ยินคำว่า ของจริง กับความจริง กับสัจจธรรม คนนั้น จะปลาบปลื้มสักแค่ไหนที่มีโอกาสได้ยินได้ฟังสิ่งที่ไม่อาจจะได้ยินได้ฟังในที่อื่น

สมมติว่าเราเพียงเกิดผิดที่ เราก็คงหมดโอกาสที่จะได้ยินคำสอนเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ สภาพธรรมที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ยิ่งเราสะสมปัญญาที่จะรู้ว่า สิ่งปรากฏเป็นสิ่งที่ต้องศึกษา และก็ศึกษามากแล้วมากด้วย

๑๖๘๔

สนทนารธรรมที่กรุ๋น้อย จังหวัดราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ถ. ซึ่งก็คือผลของกุศล หรือผลของอกุศล สมัยก่อนผมเข้าใจว่า ง่ายจริง ๆ พังดูคล้ายกับเข้าใจแล้ว แต่ฟังไปฟังมานานเข้า ไม่เข้าใจเลย ตอนหลังผมไม่ทราบว่าเป็นที่อาจารย์กล่าว คือ สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนั้น คืออย่างไร

ส. วิบากหมายความว่าถึงจิตเห็นที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส วิบากหมายถึงจิต

ถ. ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏ

ส. ไม่ใช่ รูปไม่ใช่วิบาก รูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไม่ใช่วิบาก ตัวจิตเป็นกุศลวิบาก หรืออกุศลวิบาก

ถ. เมื่อเห็นแล้วเป็นทุกข์ ไม่ใช่วิบาก

ส. ไม่ใช่ ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน ไม่เห็นวิบากตามความเป็นจริง แต่เมื่อเจริญสติปัฏฐานจึงรู้ว่า หลีกเลียงไม่ได้เลยเรื่องเห็น เรื่องได้ยิน อย่างเสียงที่ปรากฏกับจิตที่ได้ยิน เสียงเล็กเสียงน้อยทั้งหมดหลีกเลียงไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น เป็นสภาพที่เป็นวิบาก แต่หลังจากนั้นแล้วเป็นกุศลหรืออกุศล เป็นอุเบกขาหรือโสมนัส โทมนัส

ถ. ผู้ที่จะรู้วิบากจริง ต้องรู้ลักษณะของสภาพจิตที่เห็นหรือได้ยิน

ส. แน่นนอน ต้องเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจึงจะรู้กรรม

ถ. ถ้าเราเห็นของสิ่งเดียวกัน บางคนอาจจะเป็นกุศลวิบาก บางคนอาจจะเป็นอกุศลวิบากก็ได้ ใช่ไหม

ส. ไม่ใช่ ต้องเป็นกุศลวิบากด้วยกัน แต่หลังจากนั้นแล้วจะเป็นโลภะ หรือโทสะ หรือกุศล ก็แล้วแต่การสะสม

ถ. จิตที่เห็น ยังไม่มีความพอใจหรือไม่พอใจ

ส. ถ้ายังไม่เจริญสติปัฏฐาน ไม่ได้แยกวิบากกับกุศล อกุศล เมื่อเจริญสติปัฏฐานแล้วจึงได้รู้ว่าเป็นจิตต่างชนิด

ถ. คนกับสัตว์เห็นอย่างเดียวกัน ก็เป็นกุศลวิบากหรืออกุศลวิบากเหมือนกัน

ส. แน่นอน

ถ. เป็นเพียงแต่สภาพที่เห็น คือ วิบาก แต่ยังไม่ใช่พอใจหรือไม่พอใจ

ส. จึงต้องรู้เรื่องราวของจิต ๔ ชนิด

ถ. วิบากเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลมากกว่ากุศล ใช่ไหม

ส. แล้วแต่บุคคล ถ้าเขาสะสมมาที่จะไม่เกิดอกุศล เขาก็ไม่เกิดอกุศล คุณกาญจนาร้อนไหม ร้อนแล้วรู้สึกอย่างไร เป็นอกุศล ใช่ไหม ถ้าร้อนก็เรื่องของร้อน และสติก็ระลึกว่าร้อนนั้น เป็นกุศล ใช่ไหม ก็แล้วแต่บุคคล ร้อนแล้วต้องบ่นไหม ถ้าบ่นก็ยังร้อน ไม่บ่นก็ยังร้อน บ่นจะมีประโยชน์ไหม บ่นแล้วหายร้อนไหม หรือยังไม่ยิ่งเครียด

ถ. อย่างเดินมาด้วยกัน ๒ คน เห็นคนถูกรถชนตาย คนหนึ่งอาจจะเกิดอกุศล อีกคนหนึ่งอาจจะเกิดกุศลก็ได้ ใช่ไหม บางคนหวั่นไหว บางคนก็ไม่หวั่นไหว

ผู้ฟัง น้อมมาหาตัวเรา บางทีดิฉันเปิดเทปอาจารย์ทั้งวันเลยในบ้าน แต่บางครั้งก็เปิด จิตไม่ได้เป็นกุศลก็มี ฟัง ๆ แล้วก็เหนื่อย ก็ปิด ดิฉันมีความรู้สึกที่ไม่อยากฟังแล้ว ก็ปิดทันที เพราะเราเริ่มรู้แล้วว่า ถ้าฟังต่อไปจิตไม่เป็นกุศล ก็ไม่ฟัง แต่เพื่อนบางคนกลับพูดว่า เปิดฟังไปเถอะ ฟังไปเรื่อย ๆ เพราะการฟังไปเรื่อย ๆ บางครั้งหลังจากที่เกิดอกุศลแล้ว ก็อาจจะเกิดกุศลขึ้นมาได้อีก ท่านอาจารย์ว่าจริงไหม

และอย่างเรื่องวิบาก ในชีวิตประจำวัน ขณะใดที่ได้รับอกุศลวิบาก ส่วนมากจะนึกได้เมื่อเป็นอกุศลวิบาก ถ้าเป็นกุศลวิบากนี่ไม่นึกเลย ถ้าเป็นอกุศลวิบากบางครั้งจะพิจารณาได้ว่า เป็นสิ่งที่เราจะต้องได้รับ แต่เป็นเพียงขั้นที่นึกได้เท่านั้น ยังไม่เป็นสติ

ส. เป็นเครื่องทดสอบให้เราเห็นตัวของเราเองชัดเจนว่า เราจะมีกุศลตลอดเวลาไม่ได้ แม้แต่ผู้ที่เรียกว่า ใส่ใจธรรม สนใจธรรม อยากจะเข้าใจธรรม แต่ก็มี

เวลาที่อกุศลจิตจะเกิดให้เห็นว่า ขณะนี้เราไม่ฟัง เพราะว่าใครเลยจะฟังไปได้ ๒๔ ชั่วโมง ๔๘ ชั่วโมง และก็คูณขึ้นไปทุกวัน ๆ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย เพราะอะไร เพราะว่าความจริงก็ต้องเป็นความจริง คือ ในเมื่อยังเป็นผู้ที่มีอกุศลอยู่ อกุศลก็ต้องเกิด ขณะที่อกุศลเกิดจะฟังไหมพระธรรม ก็ไม่ฟัง ทำอะไรดี มีเครื่องเพเลิดเพลิน หลายอย่างมากมาย อาจจะเป็นโทรทัศน์ วีดีโอ เพลง อ่านหนังสือ ทำอะไรก็ได้ สนทนากับเพื่อนฝูงญาติพี่น้อง

วันหนึ่ง ๆ ชีวิตตามความเป็นจริงต้องรู้ว่า เราไม่ได้มีแต่กุศล เรามีอกุศลมากด้วย และสำหรับบางคนก็อาจจะมีกุศลมากกว่าคนอื่น แต่ก็ยังกล่าวไม่ได้จริง ๆ ว่า มีกุศลมากกว่าอกุศล ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจะกล่าวอย่างนั้นไม่ได้เลย เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ ไหลไปตามกระแสของอกุศลตั้งแต่เช้าล้มตาตื่น จนกว่าสติจะเกิดระลึกเป็นไปใน กุศลขณะใด ขณะนั้นกัน แต่จะกันได้นานเท่าไร คิดดู เวลาอกุศลจิตเกิดก็รู้ได้ว่า ขณะนั้นไม่ฟัง เท่านั้นเอง เป็นผู้รู้ตามความเป็นจริง แต่ก็เป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของ พระธรรม เพราะฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่ฟังอีก

ท่านที่แนะนำว่า แม้เบื่อไม่อยากจะฟัง ก็ไม่ควรจะปิด ก็เปิดไป เพื่อว่ากุศลจะ เกิดอีก เมื่ออกุศลเกิดสนใจเมื่อไร ที่เป็นอกุศลดับไปแล้ว ก็เกิดความสนใจที่จะฟัง ข้อความตอนนั้น เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการฟังมากมายมหาศาลจริง ๆ

ตอนแรก ๆ อาจจะไม่ฟังนิด ๆ หน่อย ๆ อาจจะไม่ฟังและก็เบื่อ ๆ เดี่ยวตอนนี้ก็ ไม่ถูกใจ ตอนนั้นก็หนักเกินไป หรือยังไม่อยากจะสนใจตอนนี้ ก็เป็นเครื่องตรวจสอบ อกุศลจิตของเราทั้งนั้น จนกว่าปัญญาของเราจะเกิด พร้อมทั้งจะเห็นคุณประโยชน์ของ พระธรรมทุกประการ และอบรมเจริญปัญญาด้วย

ถ. จากที่ผมฟังปัญหาของผู้ฟังธรรมของท่านอาจารย์ มีหลายคนบอกว่า เริ่มฟัง ตั้งใจฟัง ก็ติดศัพท์แล้ว ติดศัพท์คำที่ ๑ ที่ ๒ ไปไม่ได้แล้ว เพราะมัวไปนึกถึง ศัพท์คำนั้น คำบรรยายของท่านอาจารย์ก็ผ่านไป ๆ ทำให้จำข้อความที่ท่านอาจารย์ พูดยังไม่ได้ ทำให้เขารู้สึกว่าธรรมของท่านอาจารย์นั้นสูงไป

ส. เรื่องของการติดศัพท์นี้เข้าใจว่า ขาดความอดทน เพราะแม้แต่ดิฉันเอง ไม่ใช่ว่าจะเข้าใจคำทุกคำในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นภาษาบาลี คำที่ไม่เข้าใจก็มี คำยาว ๆ ที่ไม่เข้าใจก็มี แต่ใครก็ตามที่ได้ยินได้ฟังคำที่ไม่เข้าใจ ก่อนอื่นจะคิดความหมายของ คำนั้นว่าคืออะไร อย่างกุศลหรืออกุศล บางคนอาจจะบอกว่าใหม่เอี่ยมจริง ๆ ไม่เคย เข้าวัดวาอาราม ไม่เคยเปิดวิทยุเลย เพราะฉะนั้น กุศลแปลว่าอะไร อกุศลแปลว่า อะไร ก็ฟังต่อไป โลภะ โทสะ โมหะ เอ๊ะ เป็นอะไรอีก ก็ติดศัพท์อีก ถ้าจะกล่าว โดยนัยนี้ โดยเฉพาะสำหรับชาวต่างประเทศ แต่สำหรับคนไทยเราได้เปรียบกว่า คือ เราสามารถที่จะได้ยินได้ฟังมาบ้าง เพราะฉะนั้น ขั้นแรกเพียงแค่คิดว่า คำนั้นดีหรือไม่ดี อย่างอาสวะ ยังไม่ต้องรู้ว่าแปลว่าอะไร แต่ว่าดีไหม คนนี้มีอาสวะ จะต้องดับ อาสวะ จะต้องละอาสวะ พุทธแค่นี้ อาสวะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี และโดยมากเนื้อเรื่องก็จะบอกอยู่แล้ว

อย่างสติดีหรือไม่ดี เจริญสติ ก็ต้องดี เพราะฉะนั้น สติก็ต้องดี แต่ยังไม่เข้าใจ ลักษณะของสติ นั่นอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องฟังเพิ่มขึ้น แต่กล่าวว่าติดศัพท์ ดิฉันไม่คิดว่าเป็นภาษาไทยเราจะมีปัญหามากนัก เพราะว่าในการบรรยายแต่ละครั้ง ภาษาไทย ก็มาก ศัพท์มีไม่กี่ตัว ไม่ใช่ว่าศัพท์ตั้งครั้งหนึ่ง ไม่ใช่อย่างนั้นเลย และถ้าฟังครั้งที่ ๒ ก็จะเข้าใจศัพท์นั้นเพิ่มขึ้นด้วย และถ้าชวนชวาย อย่างคำว่า ชันธ ชันธ ๕ ได้แก่ อะไรบ้าง ชันธแปลว่าอะไรถามแต่ละคนในที่นี้ เขาอาจจะตอบไม่ได้เลยโดยละเอียด แต่ก็รู้ว่าชันธหมายความว่าถึงสิ่งที่เกิดดับ แค่นี้ก็พอแล้ว แต่จะหยาบ ละเอียด เลว ประณีต ไกล ไกล ก็เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาต่อไปว่า คำว่า ชันธ มีความหมาย จำแนกธรรมออกเป็นกี่ประเภท หรืออะไรอย่างนั้น แต่โดยการฟังซึ่งเป็นภาษาไทย ส่วนใหญ่ ควรที่จะเข้าใจได้ ไม่ควรจะเป็นข้ออ้าง และสำหรับดิฉันเองที่ศึกษาธรรม สิ่งไหนที่ไม่รู้ ดิฉันพยายามที่จะรู้ขึ้น ไม่ใช่เมื่อไม่รู้แล้วก็ไม่รู้เลย

ถ. ไปรักษาศีลที่วัด เขาให้นั่งทำสมาธิ จะไม่นั่งก็กลัวเขาว่า ก็นั่งกับเขา อย่างนี้เวลาไปไม่ต้องนั่งหรือ

อ. เวลานั้นเป็นกุศลจิตหรือเปล่า

ถ. เป็นแต่อกุศล คือ ปวดเมื่อย จะพิจารณาอะไรก็ไม่ออก
 ข. อย่าทำดีกว่า
 ค. เวลาไปที่ไหน มักให้สมาทานศีลก่อน อย่างน้อยก็ศีล ๕ เพื่อที่จะปฏิบัติธรรมต่อไป หรือบางคนก็สมาทานศีล ๘ และอยู่วัด โดยที่บางคนก็นอนเฉยๆ และบอกว่าศีลบริสุทธิเหลือเกิน เพราะว่าไม่ได้ทำอะไรเลย บางคนก็ไม่พูดเลย เพราะฉะนั้น วิกรรมก็ไม่มี บริสุทธิทุกอย่าง หลังจากนั้นพระท่านก็บอกว่า ได้กุศลมาก และมีการอุทิศส่วนกุศล แต่โดยข้อเท็จจริง หนูไม่คิดว่าจิตใจข้างในนั้น จะบริสุทธิแท้ หมายความว่าไม่มีอกุศลผ่านมาเลยสักขณะจิตหนึ่ง คงจะเป็นไปไม่ได้ ทำอย่างไรจึงจะเป็นการรักษาศีลที่ถูกต้องที่สุด

อ. คิดว่าสิ่งที่ดีที่สุด บางทีอาจจะไม่ครบศีล ๕ ด้วยซ้ำ แต่มีสติเกิดขึ้นบ้าง ค่อยๆ รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน เพราะว่าคนที่พยายามรักษาศีล ๕ และรักษาได้มาก หรือรักษาศีล ๘ และรักษาได้มาก ถ้าคนนั้นไม่รู้เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ก็ต้องรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ตลอดสังสารวัฏ ไม่มีสิ้นสุดเลย เพราะไม่มีทางที่จะละกิเลสได้

ถ้าพูดถึงประโยชน์ ประโยชน์ คือ เจริญสติ ไม่ว่าศีลเป็นอย่างไร รู้ว่าศีลมีประโยชน์ ใช่ว่าพยายามรักษาศีลเท่าที่สะสมมาที่จะสามารถรักษาได้ แต่แม้แต่คนที่ศีลดีมาก ก็ไม่ใช่ว่าเขาไม่สามารถบกพร่องได้ เพราะว่ามีแต่พระโสดาบันที่รักษาศีล ๕ ครบถ้วน เพราะฉะนั้น ทุกคนที่ยังไม่ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ยังมีโอกาสที่จะล่วงศีลได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ไม่ต้องเอาศีล ๕ ศีล ๘ มาเป็นข้อสำคัญที่สุด

สิ่งที่สำคัญที่สุดแน่นอน คือ พัง พิจารณา พยายามเข้าใจจนกระทั่งสติและปัญญาค่อยๆ เกิด ค่อยๆ รู้เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน รู้สิ่งที่ปรากฏถูกต้องตามความเป็นจริง พร้อมด้วยการรักษาศีล พร้อมกับหาโอกาสทุกโอกาสที่จะเจริญกุศล ทำบุญได้เท่าที่สะสมมาที่สนใจที่จะทำได้ ให้ท่านบ้าง รักษาศีลเป็นปกติในชีวิตประจำวัน มากน้อยแค่ไหนก็ได้แล้วแต่ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ก็ดี แต่ต้องมีสติด้วย และเวลาล่วงศีล เวลาที่มีสติเกิดขึ้นขณะนั้นก็ดี ไม่ใช่ตัวตนที่ล่วงศีล และ

ไม่ใช่ตัวตนที่รักษาศีลด้วย ขณะที่รักษาศีลก็ไม่ใช่ตัวตน เป็นนามธรรมที่เกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่ตัวตน

ส. ปัญหาแต่ละอย่าง ควรที่จะได้พิจารณาหลาย ๆ นัย หลาย ๆ แง่มุม เพราะว่าเป็นชีวิตประจำวันสำหรับทุกคนจริง ๆ และทุกคนควรจะทำทุกอย่าง ด้วยเหตุผล เพราะว่าตัวเหตุผลเป็นตัวปัญญา จึงควรจะต้องมีเหตุผล และควรที่จะ จุกใจคิดว่า สิ่งที่กำลังต้องการนี่คืออะไร อย่างเรื่องของศีลบริสุทธิ อยากจะทราบ จริง ๆ ว่า ทำไมต้องการศีลบริสุทธิ

ต้องมีเหตุผลในทุกอย่าง ถ้าต้องการอะไรขึ้นมา ก็ควรจะได้คิดว่า เพราะอะไร ทำไมถึงต้องการศีลบริสุทธิ เพราะอะไร มีเหตุผลหรือเปล่า ศีลพอไหม หรือยังต้องให้ บริสุทธิ และศีลบริสุทธินั้นคืออะไรที่ต้องการ

ข้อความในพระไตรปิฎกมีที่พูดถึงเรื่องผู้ชายคนหนึ่ง เขาแสวงหาผู้หญิงงาม แต่ไม่รู้ว่าจะรูปร่างเป็นอย่างไร หน้าตาเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้น เขามีทางที่จะหา เจอไหม

เราทุกคนรู้จักคำว่า ศีล ว่าเป็นการกระทำทางกาย ทางวาจา ถ้ากายดี วาจาดี ก็เป็นศีลที่ดี ถ้ากายวาจาไม่ดีก็เป็นอกุศลศีล เพราะฉะนั้น ความประพฤติกายทางวาจาของเราในวันหนึ่ง ๆ เราดีแล้วหรือยัง แทนที่จะไปคิดถึงว่า ศีลบริสุทธิเป็นอย่างไร หรืออยากจะทำให้ถึงศีลบริสุทธิ แต่ในชีวิตประจำวันของเรากายของเราดีแค่ไหน วาจาดีแค่ไหน และจะดีขึ้นอีกได้ไหม เพราะว่าทุกคนต้องมี กายที่ไม่ดี ไม่ใช่ทุกคนจะเรียบร้อยงดงาม ไม่มีที่ติ และเป็นที่ยินชม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทุก ๆ อย่างได้ บางเวลาก็มีความเห็นแก่ตัว แทนที่จะคิดถึงประโยชน์สุขของคนอื่น และวาจาของเราดีพร้อมหรือยัง เพราะว่าบางครั้งเวลาเราโกรธ เราก็อาจจะใช้คำที่ไม่เหมาะสม หรือบางคนอาจจะประชดประชัน อาจจะทำอะไรไปแล้วแต่ซึ่งเป็นเรื่องของวาจา แค่นี้พอที่จะให้มันดีหรือยัง แทนที่จะไปคิดถึงว่า ต้องการให้มี ศีลบริสุทธิ โดยที่ยังไม่รู้ว่าจะถึงบริสุทธินั้นคืออะไร หมายความว่าอย่างไร และจะทำได้อย่างไร

เพียงได้ยินชื่อก็จะเอาเสียแล้ว ศิลปวิสุทธิ แต่ไม่ได้คิดถึงชีวิตประจำวันจริง ๆ ว่า ทางกาย ทางวาจาของเรา ศิลปะของเรา ความประพฤติที่ดีเพิ่มขึ้น หรือดีขึ้นมากน้อยแค่ไหน

ก็ขอย้อนถามว่า ศิลปวิสุทธิ นั้นคืออะไรที่ต้องการ จะต้องการให้วิสุทธิ แค่ไหน และหมายความว่าอย่างไร หรือไม่ทราบว่าจะถามนั้นอยู่ที่ไหน รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ แต่อยากจะแสวงหา

ถ. เท่าที่ได้สอบถาม หมายถึงตอนแรก ๆ เมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีมาแล้ว ที่เคยทำ ระหว่างนั้นยังไม่ทราบธรรมอย่างแจ่มแจ้งนัก ไม่ทราบเลย แทบจะบอดเลย เข้าใจว่ารักษาศีลก็เพื่อเป็นกุศลสูงสุด ถ้าผู้มีพระคุณของเราสิ้นชีวิตไป และต้องการทำกุศลให้เขา มาก ๆ ก็ไปถือศีลให้เขา และคิดว่าเป็นกุศลมากมายที่สามารถจะอุทิศให้ใคร ๆ ได้

ส. ทำช่วงหนึ่ง ไซ้ไหม

ถ. ทำช่วงเดียว แต่ออกมาแล้วก็ละเทะเหมือนเดิม

ส. นั่นละ จะเรียกว่าวิสุทธิไม่ได้เลย เพราะที่จริงแล้ว ศิลปวิสุทธิ หมายความว่าขณะที่กายวาจาเป็นปกติศีล และปัญญาว่าขณะนั้นไม่ใช่ตัวตน วิสุทธิจากการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน ซึ่งจะทำให้บรรลุถึงการเป็นผู้ที่มีศีล & สมบูรณ์ในวันหนึ่ง ด้วยการเป็นพระโสดาบันซึ่งจะไม่ล่วงศีลเลย

๑๖๘๕

สนทนารธรรมที่กรุ๋น้อย จังหวัดราชบุรี

วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๐

ถ. ขณะนั้นพระอธิบายน่า ศีล ๕ เป็นศีลของคฤหัสถ์ อย่างน้อยคฤหัสถ์ทุกคนควรมีเป็นปกติ แต่คำว่า ปกติ พระท่านไม่ได้เน้นว่าต้องเอาไปใช้ทุกวัน อาจจะรับศีลไปเหมือนเป็นสิ่งของ

สุ. แม้ในขณะนั้นก็ยังไม่ได้เข้าใจเลยว่า รับ หมายความว่าอย่างไร ใช่ไหม ก็เป็นเรื่องของความไม่เข้าใจทั้งนั้น แต่ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นเรื่องละเอียด และเป็นเรื่องที่ทำให้ปัญญาของผู้ฟังเองเจริญขึ้นในทุกด้าน แต่ต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผล ไม่ใช่ว่าเพียงฟังเฉย ๆ หรือรับมาเฉย ๆ แม้แต่คำว่า รับมา เข้าใจความหมายนั้น หรือยัง รับอะไรมา

ถ. คล้าย ๆ เหมือนรับคำสั่งว่า ต้องทำอย่างนี้ ๆ นะ & ข้อลวงละเมิดไม่ได้ และรู้สึกว่าเป็นเรื่องของกายกับวาจาเท่านั้น เพราะว่าศีล ๕ เป็นเรื่องของกายกับวาจา ส่วนใจท่านไม่ได้เน้นอะไร จึงมีความคิดว่าบริสุทธิ์ เพราะไม่ได้ลวงละเมิดอะไรเลยสักข้อหนึ่งใน ๕ ข้อที่ท่านให้มา ครบจนถึง ๓ วัน ๗ วัน รู้สึกว่าได้บุญเหลือเกิน

อ. If you live on the desert island , you can have รักษาศีล ๘ ตลอดเวลา ไม่ยาก เพราะว่าไม่มีโอกาสละเมิด ใช่ไหม ไม่มีสุราให้ดื่ม ถ้าตั้งใจไม่พูดเลย ก็คงไม่มีโอกาสพูดอะไรไม่ดี แต่เมื่อออกจากวัดแล้ว ไม่มีใครบังคับให้ไม่พูดอยากพูดอะไรเมื่อไรก็พูดได้

ถ. คำว่า อบรม โดยทั่วไปพวกเรามักจะเข้าใจว่า ต้องทำให้เป็นประจำ เหมือนกับฝึก บางครั้งได้ยินเสียงท่านอาจารย์พูดคำว่า อบรม กับคำว่า ฝึก ตอนแรกดิฉันเข้าใจว่า อบรมกับฝึกนี้เราต้องมาทำเป็นประจำ ได้ยินว่า ลักษณะเย็น ร้อน อ่อน แข็งก็ให้รู้ ดิฉันก็มาทำให้ใหญ่เลย ใหญ่ ๆ บางครั้งนั่งจะนึกขึ้นมาเอง แต่ทำไมเรา

ไม่รู้สีกว่ามันแข็ง ลืมไป เพราะฉะนั้น ลองนั่งใหม่ ลองดูใหม่ว่า ทำไมเราจึงไม่รู้สีก
แข็ง และลองมาจับดูจึงรู้ว่าแข็ง

นี่เป็นความเข้าใจผิดในครั้งแรก ๆ ที่ดิฉันได้ยินจากท่านอาจารย์บรรยาย
ดิฉันฟังต่อมาเรื่อย ๆ จึงรู้ว่าตัวเองเข้าใจผิดไปมากมาย แต่เมื่อใหม่ ๆ ก็ทำเลย บางที
ตื่นขึ้นตอนเช้า ที่ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตา ความที่เรานึกถึงคำบรรยายของท่านอาจารย์
บ่อย ๆ ตื่นขึ้นมาทำไมเรายังไม่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา เราไม่รู้เรื่องเลย ก็พยายามทำอีก

เมื่อฟังท่านอาจารย์นาน ๆ เข้า ก็เข้าใจว่า คำว่า อบรม หรือ ผีกล่น คงเป็น
การฟัง ต้องฟังไปมาก ๆ ฟังนาน ๆ จนกระทั่งสติเกิดขึ้นเอง โดยที่เราไม่ได้ทำให้
สติเกิด คือ จากฟังบ่อย ๆ นาน ๆ จะทำให้สติเกิดขึ้นเอง อย่างนี้ดิฉันเข้าใจผิดใหม่

ส. ไม่ผิด เพราะฉะนั้น เรื่องที่จะเข้าใจผิดมีได้ ซึ่งแต่ละคนที่ปฏิบัติจะรู้เอง
ผู้ที่เป็นพระโสดาบันละสิลพตปราคมาสกายคันถะ คือ การประพฤติข้อปฏิบัติที่
คลาดเคลื่อนด้วยปัญญาของตัวเองที่รู้ว่า ขณะไหนผิด ก็เลิก ทั้งข้อปฏิบัติที่ผิดนั้น
แต่ตอนแรก ๆ จะผิดก่อน โดยความที่มีตัวตนที่จะทำ

ต้องเข้าใจให้ถูกว่า ไม่มีการทำ สภาพธรรมขณะนี้เป็นของจริงเกิดแล้ว
เพียงแต่สติระลึก เวลาที่สติเกิดก็ระลึก และศึกษาสังเกตพิจารณาเท่านั้นเอง สะสม
การระลึกรู้ การสังเกต การพิจารณา ไม่ใช่สะสมอย่างอื่น

ถ. ความจริงการรักษาศีลของแต่ละท่านน่าจะมีจุดมุ่งหมาย
และมีจุดประสงค์ เพราะเท่าที่มีโอกาสได้ยินได้ฟังว่า เวลาที่มีการสมาทานหรือ
รักษาศีลที่เป็นศีล ๕ หรือศีล ๘ นั้น เมื่อสามารถรักษาได้ครบ ก็มีความดีใจว่า
ได้กุศลมาก แต่บางครั้งก็อาจจะมีการล่วงศีล ก็เกิดความทุกข์ใจ

ในเมื่อศีลเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ จุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ในการรักษา
ศีลเพื่ออะไร และควรเป็นปกติอย่างไร ถ้าหากเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันจริง ๆ
คงไม่ต้องรอถึงวันพระหรือวันอะไร แต่ควรเป็นปกติ ถ้าสามารถรักษาได้
โดยเห็นประโยชน์ ฉะนั้น ขอให้ท่านอาจารย์ช่วยอธิบายถึงจุดประสงค์และประโยชน์ที่
ควรแก่การประพฤติปฏิบัติด้วย

ส. จุดประสงค์ คือ เพื่อขัดเกลากิเลสที่จะเกิดขึ้นทางกาย ทางวาจา ข้อสำคัญที่สุด คือ พระธรรมสอนให้ทุกคนรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง ดีไหมที่จะรู้จักตัวเอง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วมักจะเข้าใจว่า รู้จักคนอื่นดี รู้จักคนอื่นมาก รู้จักคนอื่นทะลุปรุโปร่ง แต่ลืมว่ารู้จักตัวเองบ้างหรือยัง และรู้จักอะไรจะเป็นประโยชน์กว่ากัน รู้จักคนอื่น หรือรู้จักตัวเองจะมีประโยชน์กว่า

ใครก็ตามที่เริ่มรู้จักตัวเองแล้ว ขอเรียนถามให้ตอบอย่างจริงจังที่สุดเลยว่า ตัวเองดีมากน้อยแค่ไหน หรือว่าไม่ดีมากมายเลย

ต้องเป็นผู้ที่กล้า และรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง จึงจะได้ประโยชน์จากความรู้นั้น ถ้าเห็นว่าตัวเองดีแล้ว ก็ไม่มีทางที่จะทำอะไรอีกต่อไป เพราะว่าดีแล้ว แต่เมื่อใดก็ตามที่รู้ว่าตัวเองไม่ดี เมื่อนั้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะว่าคนอื่นไม่สามารถละความไม่ดีนั้นได้ นอกจากปัญญาของตัวเอง

เพราะฉะนั้น ยิ่งรู้จักตัวเองมากเท่าไรก็จะเข้าใจตัวเองชัดเจนขึ้นว่า มีกิเลสทั้งอย่างหยาบ ทั้งอย่างกลาง และอย่างละเอียดด้วย มีใครบ้างที่ไม่มีกิเลสอย่างนั้น

พระโสดาบันบุคคลเป็นผู้ที่ไม่ล่วงศีล ๕ แต่ผู้ที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคลไม่แน่นอน วันหนึ่งวันใดอาจจะล่วงศีลข้อหนึ่งข้อใดก็ได้ เพราะฉะนั้น การรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง เป็นผู้ที่เห็นกิเลสของตัวเอง ผู้นั้นเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้ประเสริฐ เพราะว่าทุกคนที่มีกิเลสหนาแน่น ย่อมทำผิดทางกายบ้าง ทางวาจาบ้างทั้งนั้น แต่ใครเป็นคนรู้ บางคนทำผิดทางกายทางวาจาแล้วก็ไม่รู้ กับคนที่แม้ทำผิดแล้วยังระลึกได้ ยังรู้ว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร เพราะฉะนั้น ใครจะดีกว่ากัน

ทุกคนมีกิเลสเหมือนกัน เท่ากัน แต่คนที่รู้ ย่อมดีกว่าคนที่ไม่รู้

เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการรักษาศีลก็หมายความว่า ผู้นั้นต้องรู้จักตัวเอง และเห็นว่าตัวเองไม่ดี จึงเพียรขัดเกลากิเลสตัวเองขึ้น ไม่ว่าจะด้วยทาน หรือด้วยศีล หรือด้วยความสงบ หรือด้วยการเจริญสติปัฏฐาน แต่ต้องเป็นผู้ตรงที่จะรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า เป็นผู้ที่ยังมีกิเลสมาก

มนุษย์เป็นสัตว์รักขุ ข้อความนี้ได้กล่าวถึงในอาทิตย คือ เป็นผู้ที่หนาแน่นด้วยกิเลส สัตว์ตื่นแต่ว่ามนุษย์รักขุ

สัตว์ตื่น เพราะว่าสัตว์ไม่มีการปิดบังซ่อนเร้นเท่ามนุษย์ จะแสดงกิริยาอาการคดโกงอย่างไรก็ปรากฏให้เห็นชื่อ ๆ อย่างข้างโกง ข้อความในอรรถกถาแสดงถึงอาการของข้าง และคนที่ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเป็นนายควาญช้าง เพราะฉะนั้นเขาก็เห็นกิริยาอาการที่โกง ที่คด ที่งอของข้าง เมื่อเทียบกับการโกง การคด การงอของคน เพราะฉะนั้น ของคนรักขุ แต่ของสัตว์ตื่น เพราะว่ากิเลสที่มีมากมายซ่อนเร้นแฝงอยู่ในใจยากที่จะรู้ได้ว่า ขณะไหนเป็นอกุศล

ต้องเป็นผู้ที่ตรง ประโยชน์ของศีลสำหรับผู้รู้ว่าตัวเองไม่ดี แม้แต่บรรพชิตทำไมท่านจึงบวช ท่านต้องเห็นอกุศล ไข้ไหม เพราะถ้าดีแล้วไม่ต้องบวช

ถ. บางครั้งเราเห็นว่าตัวเองทำไม่ดีหลาย ๆ อย่าง ก็มาเศร้าหมอง อย่างนี้ก็ยังไม่ถูก

สุ. ถ้าเห็นว่าทำไม่ดีแล้ว ปัญญาคืออะไร ก็ต้องรู้ว่าจะไม่ทำอีก แทนที่จะไปเศร้าหมอง เศร้าหมองมีประโยชน์อะไร สิ่งนั้นผ่านไปแล้ว อกุศลเกิดเพราะเหตุปัจจัย และเพราะไม่รู้ว่าจะอกุศลนั้นไม่ดี แต่ถ้าเป็นปัญญา สิ่งที่ทำแล้ว ก็แล้วไปแล้วและจะไม่ทำอีก จะทำแต่สิ่งที่ดี ใครจะสอนเราได้ นอกจากตัวเราเอง ทุกอย่างต้องไปลงที่ขัดเกลากิเลส ไม่ว่าจะเป็นศีล หรือสมาธิ หรือปัญญา

ผู้ฟัง สติระลึก ก็เป็นสติขั้นการฟัง ๔ ปีแล้วที่ฟังท่านอาจารย์มา คิดว่าเป็นสติขั้นการฟัง เช่น เราล้าเอียงกับหลาน เวลาได้ฟังท่านอาจารย์ ก็รู้ว่าเรามีความล้าเอียงในหลาน เป็นอกุศล แต่ละวัน ๆ รู้ได้ว่า เราทำอย่างนี้เป็นกุศล อย่างนี้เป็นอกุศล และสำหรับกุศล ดิฉันก็ยังไม่แน่ใจว่าเป็นกุศลจริง ๆ เพราะว่ามิได้ละปะนอยู่มากในบางขณะ บางครั้งก็รู้ว่าสิ่งนี้ผ่านไปแล้ว เพียงแต่รู้ว่าวันหนึ่ง ๆ มีจิตเป็นกุศลหรือทำสิ่งใดก็ตามเป็นกุศลหรืออกุศล เพียงแค่นี้ก็ยังรู้ได้ไม่ทั่ว รู้ได้ไม่ตลอดมีบางครั้งก็นึกได้บ้างเท่านั้นเอง ยิ่งเรื่องลักษณะ ดิฉันว่ายากแสนยาก คิดเท่าไรก็ไม่เคยจะนึกถึงเลย เพียงแค่กุศลกับอกุศลก็ยากแล้ว คงไปไม่ถึงเรื่องลักษณะหรอก

ส. ที่จริงแล้วกุศลกับอกุศลไม่ได้ปนกัน อกุศลก็ต้องเป็นอกุศล ปนกับกุศลไม่ได้ และกุศลก็ต้องเป็นกุศล ปนกันไม่ได้ แต่เพราะว่าอกุศลกับกุศลเกิดสลับกัน และสติปัญญานี้ไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างและสังเกตพิจารณาจนเห็นความต่างกัน เมื่อไม่สังเกตความต่างก็มักจะถามว่า นี่เป็นกุศลไหม นั่นเป็นอกุศลไหม ถามกันอยู่อย่างนี้ ซึ่งคำตอบจะชัดเจนออกมาไม่ได้ เพราะว่าใครจะรู้จักจิตของแต่ละคนได้ แม้แต่ขณะที่รักหลานและลำเอียงซึ่งเป็นอกุศล ขณะที่รู้สึกตัวว่าขณะนั้นลำเอียง ก็ยังสามารถรู้ได้ว่าเป็นอกุศล แต่แม้กระนั้นก็ยังไม่ใช่พอที่จะรู้ว่า ขณะไหนแน่ที่เป็นกุศล และขณะไหนเป็นอกุศล จนกว่าสติปัญญานี้จะเจริญขึ้น

เพราะฉะนั้น พระธรรมที่ทรงแสดงจากพระปัญญาที่ทรงตรัสรู้ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ๆ ตรง ชัดเจน ไม่ใช่เพียงนึก คาคะเน จึงสามารถแสดงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ๆ ได้ โดยลักษณะ โดยรสะ คือ โดยกิจ โดยปัจจุปัญญานะ คือ อาการที่ปรากฏ และโดยเหตุใกล้ให้เกิด แต่ผู้ที่สติปัญญายังไม่เจริญก็มีแต่ความสงสัยว่า ขณะนี้เป็นอะไรแน่ เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว กุศลเป็นกุศล อกุศลเป็นอกุศล และสามารถรู้ได้จริง ๆ เมื่อสติปัญญานี้เจริญพอ

ถ. ลักษณะของกุศลและอกุศล โดยทั่วไปแล้วอกุศลก็หนัก กุศลก็เบา ใช่ไหม

ส. แต่ถ้าไม่เจริญสติปัญญานะ จะไม่เห็นความต่างกัน เพราะว่าชอบอกุศล เช่น เมื่อสักครู่นี้ทุกคนคงจะยอมรับว่า อาหารอร่อยมาก

ถ. ในขณะนั้นผู้ที่เจริญสติปัญญานะจะทราบได้ว่า เป็นอกุศล ใช่ไหม ถ้าไม่เจริญสติปัญญานะก็ไม่ทราบ

ส. ไม่มีทางเลย เพราะว่าเป็นที่ชอบใจ สิ่งที่น่าพอใจ ใครจะไม่ชอบ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แสวงหาอยู่แล้ว พอใจอยู่แล้ว เเท่าไรไม่พออยู่แล้ว

ที่จะเห็นว่าเป็นอกุศล ต้องคิดว่า ปัญญาต้องระลึกลักษณะของสภาพธรรม และตรงที่จะรู้ว่าลักษณะนี้เป็นสภาพที่ไม่ผ่องใส การที่ติด การที่พอใจสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในขณะนั้น เป็นสภาพที่ไม่ผ่องใส เทียบได้กับขณะที่เราไม่ติด เราจะรู้สึกว่าจะสบายขึ้นมาก ไม่ต้องกังวล ไม่ต้องแสวงหาสารพัด

ทดลองเป็นอย่างๆ ก็ได้ เพียงแค่สักทวารหนึ่ง อย่างน้ำหอม ไม่มีความจำเป็น แต่ความติดความพอใจเราก็แสวงหา ถ้าเราจะละสัก ๑ ทาง เราจะรู้สึกว่าจะสบายมาก ไม่ต้องเดินเที่ยวหากลิ่น และดมไป ซื้อมา อะไรต่ออะไรหลายๆ อย่าง เพียงทางหนึ่ง เรายังเห็นความเบาของการที่จะไม่สนใจ หรือเครื่องเพชรนิลจินดา ก็เหมือนกัน ถ้าทราบใดที่เราเห็นสีสว่างๆ เขียวๆ แดงๆ นั้น เราก็แสวงหาอยู่เรื่อย ๆ กับการที่ไม่สนใจอีกเลย ความสบายใจก็ต้องมากกว่า แต่ในขั้นที่ไม่ใช่การรู้ลักษณะของสภาพธรรม ก็เป็นเพียงขั้นที่ไม่ได้ประจักษ์ว่าขณะใดจริง ๆ ที่เป็นอกุศลเกิดขึ้นและดับไป และขณะใดที่เป็นกุศลเกิดขึ้นและดับไป แต่อย่างไรก็ตาม กุศลต้องเป็นกุศล อกุศลต้องเป็นอกุศล ไม่ปนกัน

ถ. ความไม่ผ่องใสเป็นอย่างไร

สุ. ต้องสตรึระลึกลักษณะของกุศล และขณะที่สตรึระลึกลักษณะของอกุศล จะรู้ ถ้าอย่างเดียวยากที่จะรู้ แต่เมื่อเริ่มรู้ลักษณะที่เป็นกุศล และเวลาที่อกุศลเกิด ก็ระลึกลักษณะที่เป็นอกุศล จะรู้ได้

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๐

ถ. เมื่อวานนี้จากการสนทนามีคำถามว่า การเจริญสติปัฏฐาน ทางตา ก็มีสิ่งที่ปรากฏทางตากับเห็น ไม่สงสัย มีการระลึบบ้างเล็กน้อย ตามเหตุตามปัจจัย และทางหู ทางจมูก ทางลิ้น แต่เมื่อถึงทางกาย มีเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ก็มีผู้หนึ่งบอกว่า ตึงกับไหวไม่เคยปรากฏเลย ตั้งแต่ฟังอาจารย์มา สติเริ่มระลึกละแล้วทางอื่น แต่ตึงกับไหวไม่เคยปรากฏ เพราะฉะนั้น โอกาสที่จะเกิดนามรูปปริจเฉทญาณก็คงไม่มี ใช่ไหม

ส. ถ้าไม่กังวลถึงนามรูปปริจเฉทญาณ และอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏไปเรื่อย ๆ จะดีกว่าการคิดถึงว่า ถ้าอย่างนั้น ถ้าอย่างนี้ใหม่ เอาความรู้ ไม่ต้องคิดถึงญาณ เพราะว่าญาณคือความสมบูรณ์ของปัญญา เพราะฉะนั้น ก่อนจะถึงความสมบูรณ์ได้ ปัญญาต้องเกิดรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้น ชัดขึ้น มั่นคงขึ้น

ถ. ชัดขึ้น ก็ไม่ชัดสักที ยิ่งเลวไปกว่านั้น คือ บางทวารก็ไม่เกิด อย่างเย็น ร้อน มี อ่อน แข็ง มีบ้าง แต่ตึง ไหว ไม่เคยมีเลย

ส. ขณะนี้ตึงไหวปรากฏหรือเปล่า

ถ. ไม่ปรากฏ

ส. และอะไรปรากฏ

ถ. ส่วนมากเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา

ส. รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ และท่านที่กล่าวว่า ท่านไม่เคยรู้ลักษณะของตึงหรือไหวเลย เป็นความจริงหรือ ถ้าไม่พูดถึงเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ชีวิตปกติประจำวันไม่เคยรู้สึกตึงเลยบ้างหรือ

๑๖๘๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๐

ถ. ตีงมี แต่ไม่เคยปรากฏ คือ ไม่เคยระลึก

ส. ถ้ากล่าวว่ามี จะไม่เคยปรากฏได้อย่างไร สิ่งที่มีต้องปรากฏ

ถ. อย่างเวลาโหนบาร์เดียว ก็ตีงเป๊ะเลย แต่ไม่เคยระลึก

ส. ก็ไม่ระลึก เหมือนขณะนี้เห็น จะกล่าวว่าไม่มีเห็นก็ไม่ได้ มีเห็น แต่ไม่ได้ระลึก ชันใด เวลาตีงปรากฏ ก็ไม่ได้ระลึกชันนั้น ไม่ใช่ไม่มีตีง หรือไม่รู้จักตีง ก่อนเจริญสติปัฏฐานก็รู้จักว่าตีงเป็นอย่างไร ตรงไหนปวด ตรงไหนเมื่อย ตรงไหนตีงก็รู้ เพราะฉะนั้น เวลาที่สติปัฏฐานเกิดก็ไม่ได้แปลกไปจากนั้นเลย เพียงแต่ระลึกรู้ตรงลักษณะนั้น รู้ว่าเป็นสภาพนามธรรมหรือรูปธรรม

ถ. ถ้ายังไม่ระลึกทางใด ก็ถือว่ายังไม่ทั่ว ใช่ไหม

ส. แน่จน

ถ. เมื่อไม่ทั่ว ญาณก็คงไม่เกิด

ส. อย่าไปคิดถึงวิปัสสนาญาณดีที่สุด

ถ. ผมไม่ได้คิดถึง แต่ผู้ที่สูงส่งเขาคิดถึงมาก เขาฝากผมมาถาม

ส. ถามถึง ก็แปลว่าคิดถึง และอาจจะกังวลถึงด้วย แต่ตามความเป็นจริง ยิ่งละความกังวลมากเท่าไร ละความต้องการมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นปกติ และสติก็ระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเพื่อคลายความไม่รู้ อย่าลืม ปัญญา คือ การคลายความไม่รู้ที่ละเล็กทีละน้อย

เป็นชีวิตของทุกท่านที่จะต้องพิจารณา เพราะว่าจิตทุกขณะในขณะนี้ดับไปเหมือนเมื่อกี้ เมื่อกี้ไม่เหลือเลยชันใด จิตเมื่อสักครู่นี้ก็ไม่เหลือเลยชันนั้น และการเกิดดับสืบต่อของจิตก็ต้องเป็นไปเรื่อย ๆ ไม่มีวันหยุด จาณาที่เป็นชั่วโมง เป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี ถ้าพูดอย่างนี้ทุกท่านก็เห็นด้วย ใช่ไหม และต่อไปอีกจนถึง

ไม่หยุดเลย แสณโกฏิกัปข้างหน้าก็ต้องเป็นอย่างนี้หรือเปล่า ในเมื่อขณะนี้ยังเป็น
อย่างนี้ และมีปัจจัยที่นามธรรมและรูปธรรมจะเกิดดับสืบต่อไปอย่างนี้โดยไม่หยุด
เหมือนที่เคยผ่านมาแล้วแสณโกฏิกัป

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้กำลังผ่านไปสู่แสณโกฏิกัปข้างหน้า ขอให้คิดถึง
การสะสมอบรมปัญญาในแต่ละวัน ซึ่งเป็นสิ่งที่บังคับบัญชาไม่ได้เลย แต่ให้เห็น
ความจริงว่า ถ้าปัญญายังไม่อบรมเจริญ แสณโกฏิกัปก่อนเป็นอย่างไรไม่สามารถรู้ได้
แต่สามารถรู้ได้ในชาตินี้ โดยเฉพาะในวันนี้ สติปัฏฐานเกิดระลึกลักษณะของ
สภาพธรรม ปัญ्यान้อมศึกษาเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมในวันนี้มากน้อยอย่างไร
พຼ່ຽນนี้และต่อ ๆ ไป ก็แล้วแต่ว่าท่านผู้ใดจะสะสมปัญญาถึงขั้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรม
ก็สามารถที่จะรู้ได้ แต่ให้พิจารณาเห็นความจริงว่า การอบรมเจริญปัญญาจาก
ภพหนึ่งชาติหนึ่งสู่อีกภพหนึ่งชาติหนึ่ง จากความเป็นบุคคลนี้ในชาตินี้ไปสู่ความเป็น
อีกบุคคลหนึ่ง ในชาตินี้แต่ละท่านจะเป็นใครก็ตาม จะสมมุนรณด้วยรูปสมบัติ
ทຽพสมบัติ กุลสมบัติ ก็ต้องจากสภาพนี้ อาจจะไปสู่ความทุกข์ยากเดือดร้อน
หรือชาตินี้กำลังทุกข์ยากเดือดร้อน ก็จะสิ้นสุดสภาพของความเป็นบุคคลนี้
ไปสู่สภาพที่พร้อมด้วยรูปสมบัติ ทຽพสมบัติ หรือกุลสมบัติก็ตาม แต่ทุกอย่าง
ก็ไม่เที่ยง เหมือนในอดีตที่ผ่านมาแล้วแสณโกฏิกัปที่ใครเป็นอย่างไ ก็ไม่มีใครสามารถ
รู้ได้ฉันใด ชาติต่อไปซึ่งจะมาถึงโดยไม่นาน ก็ไม่มีใครสามารถรู้ได้ฉันนั้น

เพราะฉะนั้น ขอให้ทุกท่านคำนึงถึงประโยชน์ของขณะจิต แม้เพียงชั่วขณะ
เดียวที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้
ถ้าพิจารณาเพียงชั่วขณะจิตเดียว ๆ จะได้รับประโยชน์มาก เพราะว่าไม่กังวลถึง
ขณะอื่น เช่น ขณะที่หลงลืมสติและกลุ่มใจเดือดร้อน แม้ว่าจะหลงลืมสติและเป็น
ชั่วขณะที่ผ่านไป ถ้าขณะนี้สติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที
ปัญญาจะต้องสมมุนรณขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่จะข้ามขั้นได้

อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ภิกขุวรรค กิฎาคริสูตร
อธิบายการปฏิบัติตามลำดับ มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวการตั้งอยู่ในอหัตตผลเป็นครั้งแรกเท่านั้น
ดูจบกระโดดไป ฉะนั้น

เพราะบางคนคิดว่า จากการเป็นปุถุชนสามารถเป็นถึงพระอรหันต์ได้
บางท่านก็กล่าวถึงบางบุคคลว่าเป็นพระอรหันต์ โดยไม่ได้กล่าวถึงการอบรม
เจริญปัญญาไปตามลำดับจนกระทั่งบรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบัน
เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี และจึงจะถึงความเป็นพระอรหันต์

บางท่านก็เข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคขณะที่ทรงตรัสรู้นั้นเป็นพระอรหันต์ทันที
แต่ความจริงไม่ใช่ ปัญญาของพระองค์เองก็ต้องเกิดตามลำดับจากพระโสดาบัน
พระสกทาคามี พระอนาคามี จนถึงความเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า

ข้อความในอรรถกถามีว่า

บทว่า ออนุพุพฺพลิกา แปลว่า ด้วยการศึกษาลำดับ

ทุกท่านที่กำลังฟังพระธรรมจะเห็นได้ว่าเป็นความจริงอย่างนั้น

บทว่า สหฺจฺจชาโต คือ มีศรัทธาเกิดแล้ว ด้วยศรัทธาอันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความสำเร็จ

แม้แต่การฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน การที่สติจะระลึกลักษณะของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏแม้เพียงเล็กน้อย ช่วงขณะนั้นศรัทธาก็เกิดแล้ว ด้วยศรัทธา
อันเป็นที่ตั้งของความสำเร็จ ซึ่งวันหนึ่งปัญญาจะเพิ่มความรู้ในลักษณะของนามธรรม
และรูปธรรมชัดขึ้น

บทว่า อุปฺสงฺกมิ คือ ย่อมเข้าไปหาครู

หมายความว่าถึงเพื่อฟังพระธรรม ไม่ใช่เพียงไปดู หรือไปพูดคุย แต่การไปหานั้น
เพื่อฟังพระธรรม

บทว่า ปยิริปาสติ คือ ย่อมนั่งในสำนักครู

คือ ศึกษาติดต่อกัน ไม่ใช่เว้นไปนาน ๆ ความเข้าใจก็ต้องมาตั้งต้นกันใหม่อีก หรือเวลามาฟังต่ออีกก็คงจะไม่เข้าใจได้ชัดเจน

บทว่า ธาเรติ คือ ทรงไว้ ทำให้คล่องแคล่ว

เพราะว่าขณะใดก็ตามที่ฟังและพิจารณาแล้วเข้าใจ ขณะนั้นจะไม่ลืม และย่อมทำให้ระลึกได้โดยรวดเร็ว

บทว่า ฉนฺโท ขายติ คือ ฉันทะย่อมเกิด คือ ความเป็นผู้ใคร่เพื่อจะทำ

ในที่นี้หมายความว่าถึงเพื่ออบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรม

บทว่า อุตฺตสฺสยติ ย่อมอุตสาหะ คือ มีความเพียร

ทุกคนรู้ว่า การรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้นไม่เร็วเลย เวลาที่สติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมก็ชั่วขณะเดียวและดับไป ยังไม่ทันที่จะรู้จริง ๆ ว่าลักษณะนั้นเป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม แต่เมื่อเข้าใจลักษณะของสติแล้วก็รู้ว่าในขณะนั้นหน้าที่ คือ เพียรที่จะสังเกตพิจารณา รู้ลักษณะของสภาพธรรม

ในขณะที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรมนั้น

บทว่า ตฺสฺเสติ ย่อมไตร่ตรอง คือ พิจารณาสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

บทว่า ตฺสฺสยติ ปทฺทติ คือ เมื่อไตร่ตรองแล้วย่อมตั้งความเพียรในมรรค ด้วยการอบรมเจริญปัญญายิ่งขึ้น

บทว่า ปหิตฺตโต คือ มีตนส่งไปแล้วสู่อารมณ์ที่กำลังปรากฏในขณะนี้

บทว่า กาเยน เจว ปรมสจฺจํ ย่อมทำให้แจ้งซึ่งนิพพานสัจจะด้วยนามกาย คือ ด้วยมรรคมรรค ๘

บทว่า ปญฺญาย จ คือ ย่อมแทงตลอด ย่อมเห็นด้วยมรรคปัญญา อันสัมปยุตต์ด้วยนามกาย

เพราะว่าในขณะนั้นปัญญาต้องเกิดพร้อมด้วยจิต และเจตสิกอื่น ๆ ที่เกิด
ร่วมด้วย

แสดงให้เห็นว่า ทุกอย่างต้องเป็นไปตามลำดับ ต้องเป็นผู้ที่ไม่ใจร้อน
และต้องรู้ว่า การฟังจะต้องฟังโดยติดต่อกัน และการระลึกถึงลักษณะของสภาพนามธรรม
และรูปธรรมที่กำลังปรากฏต้องประกอบด้วยความเพียร

นี่เป็นเหตุผลที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงพระธรรมไว้โดยละเอียด เกื้อกูล
ทุกประการ

ถ. ผมไม่ได้กังวลเรื่องวิปัสสนาญาณ ไม่ได้หวังผลในการปฏิบัติ แต่เพื่อ
เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้การอบรมเจริญปัญญาเจริญต่อไป คือ เมื่อคราวที่แล้วผมได้ถาม
เรื่องรูปารมณว่า รูปารมณที่ปรากฏทางปัญจทวารกับรูปารมณที่ปรากฏทางมโนทวาร
เหมือนกันไหม ในกรณีที่มีปรมาตมธรรมเป็นอารมณ์เหมือนกัน ซึ่งอาจารย์ได้ตอบว่า
เหมือนกัน แต่ผมยังไม่เข้าใจว่า รูปารมณที่ปรากฏทางปัญจทวารมีอายุเพียงแค่
๑๗ ขณะ เมื่อปรากฏแล้วก็ดับไป ขณะต่อไปมโนทวารก็จำพึงถึงรูปนั้นเป็นอารมณ์อีก
ตามการศึกษาว่าเป็นรูปารมณเหมือนกัน แต่สงสัยว่า รูปารมณที่ปรากฏทาง
ปัญจทวาร เป็นรูปธรรมที่ปรากฏกับจิต ขณะนั้นรูปยังมีอยู่ ยังไม่ดับไป แต่ขณะที่
ปรากฏทางมโนทวารนั้น รูปไม่มีเหลืออยู่แล้ว จะมีอะไรต่างกันให้รู้ไหม

และถ้าเป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณขั้นนามรูป-
ปริจเฉทญาณแล้ว ปัญญาที่เกิดพร้อมสตินั้นสามารถแยกขาดได้ว่า ขณะใดเป็น
มโนทวาร และขณะใดเป็นปัญจทวาร และมโนทวารก็จะปรากฏโดยความเป็น
มโนทวารต่างกับปัญจทวาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมื่อปัญญาและสติเจริญถึงขั้นแล้ว
ก็สามารถระลึกถึงแยกความต่างของปัญจทวารและทางมโนทวารได้ แต่ปัจจุบันนี้
ซึ่งสติเกิดเล็ก ๆ น้อย ๆ และปัญญายังไม่สมบูรณ์เพียงพอ ผมขอเรียนถามว่า
เวลาที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมเพื่อให้ปัญญาอบรมเจริญขึ้นจนถึง
วิปัสสนาญาณได้สักวันหนึ่งข้างหน้า การที่สติเริ่มระลึกบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางทวาร
ต่าง ๆ นั้น จะมีนิमित จะมีเครื่องหมายอะไรหรือไม่ ที่เมื่อสติระลึกแล้ว ปัญญาที่

เกิดขึ้นขณะนั้นมีโอกาสที่จะค่อย ๆ เจริญขึ้น จนเป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่เห็นความต่างของมโนทวารและปัญจทวารได้

ส. ข้อแรกก็ตามเรื่องของรูปารมณฺ์ ไซ้ไหม รูปารมณฺ์ที่ปรากฏทางจักขุทวารดับไปแล้ว เป็นสภาวะรูป เป็นรูปที่มีอายุ ๑๗ ขณะ ดับไป และเมื่อมโนทวารวิถิจิตรับรู้ต่อ ไม่น่าที่จะเหมือนกันหรืออย่างไรก็ตาม

ถ. ผมสงสัยว่า ขณะที่รูปยังคงมีอายุอยู่ ขณะที่จิตกำลังรู้รูปนั้น กับรูปที่ดับไปหมดแล้วและจิตทางมโนทวารก็รู้รูปนั้น น่าจะมีอะไรต่างกันบ้างที่จะให้สติระลึกเพื่อจะได้รู้ชัดว่า รูปารมณฺ์ขณะนั้นดับไปแล้ว

ส. ถ้าจะนึกถึงรูป ๆ หนึ่ง นึกได้ไหม รูปอะไรก็ได้

ถ. ก็เป็นเพียงนึกคิด

ส. เดียวนี้ พอที่จะนึกถึงได้ไหม

ถ. ได้

ส. นึกถึงได้ ขณะที่ห่างไกลกันมากยังนึกได้ เพราะฉะนั้น ขณะที่เกิดสืบทอดกันที่อย่างรวดเร็ว สิ่งทางปัญจทวารวิถิจิตรับรู้จะกระทบกับภวังค์ มโนทวารวิถิจิตรำพึงถึง และสามารถรับต่อได้อย่างรวดเร็วที่สุด ไม่มีใครสามารถแยกออกได้เลย เมื่อไม่มีใครสามารถแยกปัญจทวารวิถิจิตและมโนทวารวิถิจิตเกิดต่อได้ เพราะฉะนั้นสภาพของรูปารมณฺ์ที่ทางจักขุทวารวิถิจิตรู้จึงปรากฏทางมโนทวารสืบทอด แต่ไม่ได้หมายความว่าเหมือนการคิดนึกอย่างขณะนี้ ซึ่งแม้ในขณะนี้ก็นึกถึงรูปอะไรก็ยังนึกได้ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้สืบทอดจากทางจักขุทวารวิถิจิต เพราะว่าไม่ได้เห็นสิ่งนั้นแต่สัญญา ความจำ ก็ยังจำไว้พอที่จะนึกถึงได้ ฉะนั้น เมื่อมโนทวารวิถิจิตเกิดสืบทอดจากจักขุทวารวิถิจิต หรือวิถิจิตอื่นทางปัญจทวารก็ฉับนั้น เพราะว่าสืบทอดกันอย่างเร็วมาก รับรู้ต่อทันที จะไปมีลักษณะที่ต่างจากอารมณ์ที่ปรากฏทางปัญจทวารไม่ได้

ถ้าเป็นความคิดนึกเราย้ายได้ เราเปลี่ยนได้ คิดอย่างนี้ สิ่งนี้ และเปลี่ยนเป็นคิดสิ่งอื่น แต่เมื่อทางปัญจทวารวิถิจิตหนึ่งวิถิจิตได้รับรู้อารมณ์ที่เพิ่งปรากฏและดับไป

มโนทวารวิถีจิตที่รับรู้ต้องเหมือนกัน เปลี่ยนไม่ได้ พอที่จะเป็นไปได้อีกไหม โดยเหตุผลอย่างนี้

ถ. เอาแค่ความรู้จากการศึกษาก่อน ยังไม่ใช่การรู้จริง ๆ สมมติว่า จะรู้ความดับไปของรูป จะต้องรู้ความดับไปของรูปจริง ๆ หรือไม่ หรือเพียงแต่รู้ว่า รูปไม่เที่ยงเท่านั้น ที่จะเป็นวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๔

ส. ขณะที่รูปใดปรากฏ ไม่มีการที่จะพยายามกระทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย แต่สภาพธรรมในขณะนั้นปรากฏกับปัญญาที่กำลังแทงตลอดตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้นในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ปัญญาในขณะนั้นสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิด และสามารถประจักษ์ลักษณะที่ดับไป แต่ไม่ใช่นามรูปปริเฉทญาณ ต้องเป็นอุทยัพพญาณ

ถ. ขั้นนั้นต้องรู้รูปที่ดับไปจริง ๆ หรือไม่ เพราะว่ารูปปรากฏและดับไปทางปัญจทวาร และมโนทวารก็รู้ต่อ

ส. ทางปัญจทวารและทางมโนทวารจะรวดเร็วเหมือนกันเลย ไม่มีการแยกออก เพราะว่าวิปัสสนาญาณทั้งหมดปรากฏทางมโนทวารทั้งนั้น แท้จริงตลอดทางมโนทวาร แต่เนื่องจากอารมณ์ที่ปรากฏเป็นรูป จึงสามารถรู้ได้ว่าต้องมีปัญจทวารวิถีวิธีหนึ่งวิธีใดก่อน รูปนั้น ๆ จึงจะผ่านหรือปรากฏทางมโนทวารได้

โดยขั้นของการศึกษาทราบว่า ต้องมีปัญจทวารวิถี วิธีหนึ่งวิธีใด วาระหนึ่งวาระใด แต่เวลาที่สภาพธรรมปรากฏ ทั้งหมดจะปรากฏทางมโนทวาร แต่ขณะที่มโนทวารปรากฏ อย่างเดียวปรากฏทางมโนทวาร ผู้นั้นจะไม่รู้หรือว่าต้องมีปัญจทวารวิถีก่อน แต่ทางปัญจทวารวิถีก็สืบต่ออย่างรวดเร็วโดยที่ไม่ปรากฏที่จะต้องแยก เพราะสภาพธรรมทั้งหมดที่จะปรากฏการขาดตอนเป็นแต่ละลักษณะได้ ต้องปรากฏกับทางมโนทวารวิถี

สำหรับเรื่องของ การอบรมเจริญสติปัฏฐานที่ระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ที่ถามว่า จะมีนิมิตเครื่องหมาย หรือมีอะไรที่จะทำให้รู้ได้ว่าปัญญา

ได้เจริญขึ้นแล้ว ที่จะเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ คำถามสุดท้ายถามอย่างนี้หรือเปล่า

ถ. ไม่ได้หมายถึงการตรวจสอบว่าปัญญาเจริญแล้ว แต่หมายถึงว่าขณะนี้ยังไม่ได้รู้อะไรเลย และสติเพิ่งเกิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการที่จะเข้าใจลักษณะของปัญจทวารและมโนทวารนั้น จะมีนิมิตเครื่องหมายอะไรหรือไม่ เวลาที่สติเกิดระลึกรู้ และปัญญาที่ยังไม่เจริญขึ้นเลย จะค่อย ๆ เจริญขึ้น

ส. หมายความว่าในขณะที่สติเริ่มระลึกรู้ ไม่ต้องกังวลเรื่องปัญจทวารวิธีกัมมโนทวารวิธียเลย ไม่ใช่วิสัยที่จะไปนั่งคิด แต่การอบรมเจริญปัญญาต้องพิจารณาลักษณะของสภาพธรรม เพื่อที่จะรู้ว่า นามธรรมมี เป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ ซึ่งไม่ใช่รูปธรรมที่ปรากฏ

นี่เป็นสิ่งที่ต้องอบรม ระลึกรู้เท่านั้นเอง เพื่อที่จะรู้ว่า ลักษณะของนามธรรมเป็นธาตุรู้ เป็นลักษณะรู้ เป็นอาการรู้ เช่น ในขณะที่เห็น ยังไม่รู้ชัดก็จริง แต่เริ่มระลึกศึกษาอย่าละเลยเท่านั้นเอง และมีการพิจารณาอย่างไรที่จะทำให้รู้ชัดว่าลักษณะรู้ อาการรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตา หรือขณะที่กำลังได้ยินขณะนี้ นามธรรมที่ได้ยินเป็นธาตุรู้ เป็นลักษณะรู้ ไม่ใช่เสียง และไม่ใช่วินาทีที่กำลังคิดถึงความหมายของเสียงด้วย

๑๖๘๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๐

จะเห็นได้ว่า แม้แต่การได้ยินก็เข้าใจว่าได้ยินเป็นคำ ๆ แล้ว แสดงให้เห็นว่า สติที่จะระลึกทางหู จะต้องพิจารณาลักษณะของเสียง ซึ่งถ้าไม่อาศัยการไตร่ตรอง การพิจารณา ก็ยากที่จะรู้ได้ว่าขณะที่ได้ยินเสียง กับขณะที่รู้คำหรือรู้ความหมาย ของเสียงต้องต่างกันมาก ถูกไหม แต่ปรากฏเหมือนกับพร้อมกัน

ขณะที่กำลังได้ยินเสียงในขณะนี้ ที่เข้าใจว่าได้ยินเป็นคำ ๆ เคยไตร่ตรอง เคยพิจารณาใหม่ว่าเป็นการแปลเสียง เพราะต้องมีการได้ยินก่อนจึงจะแปล ความหมายของเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ นั้นเป็นความหมายได้ แต่ก็ไม่เคยคิดเลยว่า ขณะนี้ที่กำลังได้ยินกำลังแปลเสียงอยู่ จึงเข้าใจในอรรถ ในความหมายของเสียงนั้น

เพราะฉะนั้น ในขณะที่ได้ยินเสียง โสตทวารวิถีจิตมีเสียงเท่านั้นเป็นอารมณ์ เสียงมีอายุ ๑๗ ขณะของจิตและดับไป ภวังคจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถีจิตก็รู้เสียงนั้น และดับไป วาระต่อไปคงไม่ทราบที่กำลังแปลเสียง จึงได้รู้ความหมายหรืออรรถของ เสียงที่กำลังได้ยิน

จะเห็นได้ว่า เราชินกับความรวดเร็วของนามธรรมที่เกิดดับสืบต่อจนไม่รู้ตัวว่า ขณะที่ได้ยินนั้นกำลังแปลเสียงอยู่อย่างรวดเร็ว แต่เพราะชินกับการแปลเสียง จึงเข้าใจว่าทันทีที่ได้ยินก็เข้าใจความหมายของเสียง ถ้าจะให้เห็นชัดว่าห่างกันมาก ระหว่างวิถีจิตที่ได้ยินเสียงกับวิถีจิตที่เข้าใจความหมายของเสียง จะพิสูจน์ได้จาก การแปลภาษาอื่น หรือในขณะที่กำลังหัดแปลเสียง กำลังคิดถึงภาษาอื่น

ถ้าใช้คำว่า แปล ทำให้เข้าใจว่าต้องใช้เวลาในการที่จะแปลจากภาษาหนึ่ง ไปอีกภาษาหนึ่ง หรือแปลจากเสียงที่ได้ยินเป็นความหมายของเสียงต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ในขณะที่เข้าใจคำพูด ก็เป็นการแปลอย่างรวดเร็ว อย่างชำนาญ ซึ่งถ้าชำนาญน้อยลง การแปลก็จะช้าลงไปอีก จนถึงกับกำลังหัดแปลก็ยิ่งช้าลงไป

ทำให้สังเกตได้ว่า ขณะที่เสียงนั้นอย่างหนึ่ง และขณะที่กำลังหัดแปลให้เข้าใจ ความหมายของเสียงนั้นก็ต้องเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ถ้ารวดเร็วด้วยความชำนาญของการเข้าใจที่ซึมซาบแล้วว่าเสียงนั้นหมายความว่าอะไร ก็ทำให้ไม่รู้สึกรู้ว่า ในขณะนี้อะไรที่ได้ยินเสียง ต่างต่างกับเวลาที่กำลังเข้าใจความหมายของเสียง

เพราะฉะนั้น การที่สติจะระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรม ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด และต้องเป็นผู้ที่ไตร่ตรองจริง ๆ อย่าคิดว่าเข้าใจลักษณะของเสียงแล้ว ในขณะที่สติระลึกลักษณะของเสียงจะต้องรู้ด้วยว่า ถ้าในขณะที่เหมือนกับกำลังแปล แต่เราไม่คิดถึงความหมาย ในขณะที่กำลังได้ยินเสียงนั้น และไม่คิดถึงความหมาย เฉพาะในขณะนั้น สติกำลังระลึกลักษณะของเสียง

นี่เป็นการพิจารณารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ทางหูฉันใด ทางตาฉันนั้น กำลังแปลความหมายของสีต่าง ๆ ออกมาเป็นคนต่าง ๆ แต่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่รู้ว่าในขณะนั้นก็เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปะปนกัน

เพราะฉะนั้น แม้แต่การที่จะศึกษาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพื่อที่จะถึงนามรูปปริจเฉทญาณ ก็ต้องเป็นปัญญาจริง ๆ สติระลึกจริง ๆ สังเกตจริง ๆ พิจารณาจริง ๆ จนกระทั่งความรู้ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจริง ๆ

และเวลาที่วิปัสสนาญาณแต่ละวิปัสสนาญาณจะเกิด จะเกิดปรากฏโดยสภาพที่เป็นอนัตตา ไม่มีการรู้ตัวล่วงหน้าเลยว่า ขณะไหน ที่ไหน กำลังทำอะไร เพราะว่ากำลังฟังพระธรรม การที่สติอบรม และเข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไปเรื่อย ๆ จากภพหนึ่งชาติหนึ่งสะสมไป เมื่อมีปัจจัยพร้อมที่วิปัสสนาญาณจะเกิดเมื่อไร วิปัสสนาญาณก็เกิดโดยไม่มีการรู้ล่วงหน้า ไม่มีการตระเตรียมว่า จะต้องเป็นในขณะนั้นในขณะนี้ แต่ผู้นั้นเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในการที่จะรู้ว่ นามธรรมเป็นสภาพรู้และรูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้ และในขณะที่แทงตลอดต้องเป็นลักษณะที่เป็นอนัตตา แม้แต่ในการปรากฏของวิปัสสนาญาณก็เป็นอนัตตา ซึ่งในขณะนั้นไม่ต้องมีการพิจารณาอะไรอีก เพราะว่าปัญญาถึงความสมบูรณ์

ที่แทงตลอดแล้ว เพราะฉะนั้น สภาพธรรมปรากฏชั่วขณะที่วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น แล้วแต่ว่าจะนานหรือจะมากจะน้อยแค่ไหน

ถ้าไม่มีข้อสงสัยในเรื่องของนามรูปปริจเฉทญาณ ต่อไปเป็นเรื่องของ วิปัสสนาญาณที่ ๒ คือ ปัจจัยปริคคหญาณ ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้ว่าวิปัสสนาญาณ จะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว แต่ ปัญญาก็ยังไม่พอที่จะคลายความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เพราะว่า นามธรรมและรูปธรรมหลังจากที่วิปัสสนาญาณดับแล้ว ก็เกิดดับสืบต่อกันไป เหมือนเดิม

เพราะฉะนั้น การที่จะดับการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ต้องอาศัยการฟังพระธรรมต่อไปอีก ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรง แสดงโดยละเอียดถึงปัจจัยของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแต่ละขณะ นี่จึงเป็นเหตุที่ไม่ต้อง ฟังเรื่องของปัจจัยด้วย ก็เพื่อปรุ้งแต่งให้เกิดความเข้าใจจริง ๆ แม้ว่านามรูปปริจเฉท- ญาณจะดับไปแล้ว แต่การฟังพระธรรมที่ทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่เกิด เพราะปัจจัย จะทำให้ละคลายการยึดถือสภาพธรรมได้ ค่อย ๆ ละคลายละเอียดขึ้น

และไม่ควรพอใจเพียงขั้นเข้าใจเรื่องของปัจจัย ซึ่งทุกท่านก็เคยได้ฟังเรื่องของ ปัจจัยมาแล้วว่า จิตเห็นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าไม่มีสิ่งซึ่งปรากฏทางตากระทบกับ จักขุปสาท ฟังดูเป็นเรื่องปริยัติ หรือจิตได้ยินจะเกิดไม่ได้เลย ถ้าเสียงไม่กระทบกับ โสตปสาท นี่คือขั้นปริยัติ

แต่การที่จะพิจารณาปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรมให้ละเอียดขึ้น ต้องพร้อม กับขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ เช่น ในขณะนี้ ถ้าสติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ได้ยินจะรู้ได้ทันทีว่า เสียงเป็นปัจจัย เพราะว่าในขณะนั้นหมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏกับ นามรูปปริจเฉทญาณแล้ว จึงศึกษาด้วยความละเอียดขึ้นในขณะที่สติระลึกลักษณะ ของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติในชีวิตประจำวัน

หรือแม้แต่เหตุปัจจัย ซึ่งได้แก่ โลภะเป็นเหตุ โทสะเป็นเหตุ โมหะเป็นเหตุ ขณะที่ฟังโดยที่สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม ก็จะเป็นเพียงขั้นความเข้าใจอย่างหยาบ ๆ ว่า การที่เราเอื้อมมือไป หรือตั้งแต่ตื่นขึ้นมา ก็มีโลภะเป็นเหตุทั้งนั้น นั่นคือความเข้าใจขั้นปริยัติ แต่ถ้าสติปฏิฐานเกิดในขณะนั้น ในขณะที่กำลังกระทำกิจอย่างหนึ่งอย่างใด หรือแม้ในขณะที่กำลังรับประทานอาหาร มีการกระทบสัมผัส นามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ขณะนั้นสติจะโน้มระลึกถึงลักษณะของปัจจัยที่ทำให้เกิดนามธรรมที่กำลังรู้รูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการลิ้มรส หรือการเห็น การได้ยิน ในขณะนั้นจะพิจารณาละเอียดขึ้น

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรม คือ การอบรมเจริญปัญญาเพื่อให้เข้าใจซึมซาบ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่เพียงขั้นเข้าใจ แต่ต้องซึมซาบในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้งหมด นอกจากนั้นยังต้องให้เข้าใจซึมซาบในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมนั้นที่เกิดเพราะปัจจัยด้วย

เวลานี้ถ้าไม่ยกตำราขึ้นมากล่าวถึง ในขณะที่ทุกท่านกำลังพูดคุยเป็นปกติ รู้ได้ไหมว่า จิตอะไรเป็นปัจจัยให้พูดคำนั้น ๆ เคยระลึกไหม เมื่อระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ้างแล้ว ก็ควรที่จะได้ระลึกว่า จิตอะไรที่ทำให้พูดคำอย่างนั้น หรือแสดงกิริยาอาการของกายอย่างนั้น

การอบรมเจริญปัญญา ไม่ใช่เพียงวันเดียวสองวัน แต่ต้องเป็นชีวิตประจำวัน จริง ๆ ที่ระลึกได้ แม้แต่ในขณะที่พูด และถ้าเป็นปัจจัยปริคคหญาณจริง ๆ ที่ปรากฏทางมโนทวาร ในขณะที่เพียงนึก เสี่ยงปรากฏ ความรวดเร็วของการที่ปกติธรรมดาไม่เคยระลึกว่าจิตอะไรกำลังเป็นปัจจัยให้เกิดคำพูดนั้น ๆ แต่เวลาที่สติปฏิฐานอบรมไปจนถึงความสมบูรณ์ของปัจจัยปริคคหญาณ ทันทิที่คิด เสี่ยงปรากฏ เป็นชีวิตจริง ๆ หรือเปล่าในขณะนี้

ใครก็ตามลองพูด ทันทิที่คิดเสี่ยงปรากฏหรือเปล่า แต่เวลาที่ไม่ใช่ปัจจัยปริคคหญาณ ปัญญาก็ไม่ได้แทงตลอด เพราะว่าในขณะนั้นสภาพธรรมไม่ได้ปรากฏโดยลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมทางมโนทวาร

เพราะฉะนั้น วิปัสสนาญาณทั้งหมด ต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ ที่เกิดทางมโนทวาร และสภาพธรรมในขณะนั้นปรากฏเฉพาะทางมโนทวาร และเป็นความชัดเจนโดยสภาพที่เป็นอนัตตา โดยที่ไม่ได้คิดหรือไม่ได้ตระเตรียมมาก่อน เป็นการสะสมการระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยไม่ใช่วิธีขยันหาบ ๆ แต่ ต้องพิจารณาให้ละเอียดขึ้นด้วย

ต้องอาศัยการฟังอย่างมาก แม้แต่ในเรื่องของปัจจัยก็ไม่ได้ละเอียดว่า ในขณะที่ พุด จิตในขณะนั้นเป็นปัจจัยให้เกิดเสียง ให้เกิดการพุด และเป็นจิตประเภทใด

เพราะฉะนั้น ผู้เจริญสติปัฏฐานเป็นผู้ละเอียดที่จะรู้การเคลื่อนไหวของการกระทำทางกาย หรือแม้แต่คำพุดของตนเอง

ถ. จิตทั้งหมด ถ้าไม่เรียนจะรู้ได้หรือ

ส. ถ้าไม่เรียน รู้ไม่ได้แน่ ไม่มีทางเลย

ถ. ยาก ต้องเรียนก่อน

ส. ต้องฟังพระธรรมไปอย่างมาก เรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และเรื่องปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรม ถ้าประจักษ์สภาพที่เป็นปัจจัย ในขณะนั้น จะไม่มีความหวังหรือความต้องการใด ๆ ละคลายความหวัง ความต้องการนามนั้น รูปนี้ลงไปอีก เพราะรู้ว่าแต่ละนามแต่ละรูปเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น มิฉะนั้นแล้ว อาจจะอยากรู้นามนั้นบ้าง หรือรอที่จะรู้นามนี้บ้าง หรือหวังที่จะรู้นามรูปที่ละเอียด แต่ถ้าสภาพธรรมปรากฏโดยความเป็นอนัตตา โดยความเป็นปัจจัย จะเห็นได้ว่า ไม่ต้องหวังอะไรเลย เพราะว่าทุกขณะมีนามธรรมและรูปธรรมเกิดเพราะเหตุปัจจัย

ถ. รู้ย่อ ๆ ก็ได้ ใช่ไหม

ส. ขณะที่กำลังศึกษา เรียกว่าย่อมากและหยาบมากแล้ว เพราะว่า สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมขณะใด ขณะนั้นย่อและหยาบ

ถ. ต้องอาศัยการฟัง

ถ. คำว่า ธรรมนิยาม หมายความว่าอย่างไร

ส. เท่าที่ทราบ ได้แก่ ธรรมที่เกิดโดยที่เป็นธรรมเนียมของธรรมนั้น เช่น การที่แผ่นดินจะไหวในขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ เป็นต้น เป็นธรรมเนียมหรือเป็นนิยามที่จะต้องเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น

ถ. กรณีที่รูปไม่เที่ยง เป็นธรรมดา และเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นธรรมนิยามหรือเปล่า

ส. ไม่ได้กล่าวไว้ว่าเป็นธรรมนิยาม

ถ. ผมศึกษาอื่นมาเกี่ยวกับที่ว่า ...

ส. ทุกท่านกรุณานำหนังสือมาด้วย เพราะว่าดิฉันอาจจะอ่านไม่ทั่วถึง หรือยังไม่พบข้อความนั้นก็ไม่ได้

ถ. อีกคำหนึ่ง คือ จิตฺติญาณ

ส. จิตฺติญาณ ได้แก่ ปัจจัยปริคคหญาณ เพราะว่าปญญาที่รู้ปัจจัยที่ทำให้สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้น

ถ. ธรรมนิยามเกิดก่อนจิตฺติญาณ หรือเกิดทีหลัง

ส. นิยาม กับ ญาณ คนละอย่าง นิยาม มี พินิยาม จิตตนิยาม ธรรมนิยาม เป็นต้น

ถ. อาจารย์ช่วยอธิบายที่ว่า ธรรมนิยามเกิดก่อน จิตฺติญาณเกิดทีหลัง

ส. กรุณาเอาหนังสือมาได้ไหม คราวหน้า

ถ. เป็นข้อความจากพระไตรปิฎก จากสุลลิมสูตร

ส. ขอความกรุณาเอามาด้วยคราวหน้า

ถ. เรื่องนี้พักไว้ก่อน อีกเรื่องหนึ่ง คือ เห็นรูป ๑๗ ขณะ แต่ระลึกภายหลัง ที่นักศึกษาถาม รูปที่ระลึกภายหลังต้องเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง ใช่ไหม สมมติว่าเห็นรูปเมื่อวาน

ส. เป็นการทรงจำ

ถ. ทรงจำเป็นสัญญา ใช่ไหม

ส. แต่ไม่ใช่ในขณะที่เป็นมโนทวารวิถีวาระที่สืบต่อจากปัญจทวารวิถี

ถ. เป็นสัญญา แต่สัญญาพระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ให้พิจารณา ให้เห็นเป็นเหมือนพยับแดด ที่คิดว่ามีอยู่จริง เปลวไอน้ำ เมื่อเข้าไปดูก็ไม่มีอยู่จริง คือ จริง ๆ แล้วไม่มีอะไร แต่เราคิดว่าเราเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ใจรับรู้และถือว่ามี ใช่ไหม

ส. เวลานี้เห็นอะไร

ถ. เห็นพระพุทธรูป และคิดว่ามีอยู่

ส. เป็นพยับแดดหรือเปลว

ถ. เป็นพยับแดด คือ หมายความว่า เป็นของว่างเปล่า

ส. เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ความหมายของเป็นพยับแดด คือ ไม่มีวัตถุหรือบุคคลในสิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ. อย่างนี้ใช่ไหมที่ว่า สัตว์บุคคลไม่มีในชั้น ๕

ส. มีแต่สิ่งที่ปรากฏทางตา ยาก ใช่ไหม สภาพธรรมทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่จะทำให้รู้ลักษณะจริง ๆ ของสภาพธรรมนั้น แต่ถ้าวัดว่ามีสิ่งที่จะศึกษาเพียง ๖ ทาง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะฉะนั้น พระธรรมใดที่จะเกื้อกูลให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ก็จะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยทำให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น แม้เพียงชั่วขณะเดียว อีกแสนโกฏิกัปข้างหน้าก็คงจะเป็นประโยชน์มาก ถ้าวัดระลึกบ่อย ๆ เอง ๆ

สำหรับปัจจัยปริคคหญาณ ต้องมีเหตุให้เกิด ซึ่งได้แก่การฟังพระธรรมทั้ง ก่อนที่นามรูปปริเฉทญาณจะเกิด ก่อนที่ปัจจัยปริคคหญาณจะเกิด และแม้หลังจาก ที่นามรูปปริเฉทญาณเกิดแล้ว ก็ยังต้องฟังเรื่องลักษณะของสภาพธรรมเพื่อจะได้ ไตร่ตรองพิจารณาระลึกรู้ลักษณะของปัจจัยในขณะที่สภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดเกิด

ถ้าศึกษาเรื่องของเหตุปัจจัย คือ โลภะ โทสะ โมหะเป็นเหตุ จะเป็นประโยชน์ เพราะวันหนึ่ง ๆ โลภะมีมาก และเวลาที่โลภะเกิด เป็นเหตุให้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็ตาม ในขณะนั้นจะสามารถรู้ว่า รูปนั้นเกิดเพราะจิตที่เป็นโลภะ เพียงแต่ว่าในขณะที่

เป็นปัจจัยปริคคหญาณ สัตว์ บุคคล ตัวตน และโลกนี้ไม่ปรากฏ ไม่มีเลย มีแต่
ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ เท่านั้นที่กำลังปรากฏ

๑๖๘๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๐

นี่คือความต่างกันของขณะที่กำลังอบรมเจริญสติปัฏฐาน และขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณ ความต่างกัน คือ ขณะที่เป็นสติปัฏฐาน นามธรรมและรูปธรรมเกิดสืบทอดกันจนปรากฏเป็นโลก เป็นคน เป็นสัตว์ และช่วงขณะที่สติระลึกรู้ถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดดับสืบทอดกัน ก็ยังคงสืบทอดปรากฏเหมือนเดิม แต่เวลาที่เป็นวิปัสสนาญาณ ลักษณะที่ปรากฏสืบทอดไม่เหมือนเดิม เพราะว่าปรากฏเฉพาะทางมโนทวารที่ละลักษณะเท่านั้น

ในขณะที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมปรากฏที่ละลักษณะ ในขณะที่เป็นปัจจุยปริคคญาณ ลักษณะการแทงตลอดของปัจจัยจะสืบทอดทันที ซึ่งเวลาที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณก็ไม่ได้ว่างเว้นหรือขาดไปจากนามธรรมและรูปธรรมเลย แม้ว่าจะเป็นมโนทวารวิจิตร แต่ก็ยังมีนามธรรมหนึ่งรูปธรรมหนึ่งที่ปรากฏที่ละลักษณะ นั่นคือนามรูปปริจเฉทญาณ

เวลาที่เป็นปัจจุยปริคคญาณ ก็ปรากฏทางมโนทวาร ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่ปรากฏรวมกันเป็นโลก แต่สภาพความเป็นปัจจุยสืบทอดอย่างรวดเร็วที่ทำให้สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้น อย่างเช่น ปกติธรรมดาที่พูดและสติก็ระลึกรู้ถึงอย่างอื่นปรากฏสลับจนโลกปรากฏเหมือนเดิม แต่เวลาที่เป็นปัจจุยปริคคญาณ ความรวดเร็วของมโนทวารที่รู้ลักษณะของจิตและเสียงที่ปรากฏ จะรู้ได้ทันทีว่าจิตนั้นเป็นปัจจุยให้เสียงนั้นเกิดอย่างรวดเร็ว

เรื่องของวิปัสสนาญาณแต่ละวิปัสสนาญาณ ต้องมีเหตุที่จะให้เกิดขึ้น และขณะที่เกิดก็มีสภาพของธรรมที่ปรากฏด้วยปัญญาที่แทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมนั้น

และหลังจากที่ปัจจัยปริคคหญาณดับไปแล้ว ความรู้ชัดในลักษณะของปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น จะทำให้ละคลายความหวังหรือความคิดต้องการนามหนึ่งนามใด รูปหนึ่งรูปใด

คิดดู ในชีวิตประจำวัน ถ้าเข้าใจจริง ๆ ว่า ทุกอย่างที่จะเกิดต้องมีปัจจัยทั้งนั้น ชีวิตของแต่ละบุคคลที่จะเกิดแต่ละขณะจะปราศจากปัจจัยไม่ได้เลย ไม่ว่าจะเห็นจะได้ยิน จะได้กลิ่น จะได้ลิ้มรส จะรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือแม้แต่ที่จะคิดนึกก็ต้องมีปัจจัยทั้งสิ้น ถ้ารู้จริง ๆ อย่างนี้จะทำให้คลายความหวัง ความห่วง ความต้องการ ความกังวลทุกอย่างได้ และสติจะระลึกรวมทั้งการรู้ลักษณะของปัจจัยละเอียดขึ้น ๆ โดยไม่คิดที่จะจดจำหรือต้องการที่จะรู้นามหนึ่งนามใดโดยเฉพาะ

สำหรับปัจจัยปริคคหญาณละทิฏฐิ คือ ความเห็นว่าไม่มีเหตุและปราศจากเหตุอันควรแก่การเกิดขึ้นของสภาพธรรมนั้น ๆ เพราะวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นละกิเลสหรือความเห็นต่าง ๆ ออก เช่น นามรูปปริจเฉทญาณละสักกายทิฏฐิ เพราะว่าสภาพธรรมไม่ได้ปรากฏรวมกันเป็นกลุ่มก้อน และปัจจัยปริคคหญาณละความเห็นว่ามีเหตุ หรือที่เข้าใจว่าทุกอย่างที่เกิดเกิดโดยปราศจากเหตุ ผู้ที่ประจักษ์แจ้งในปัจจัยปริคคหญาณแล้ว ไม่มีความสงสัยในเรื่องปัจจัยที่ทำให้สภาพธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้น มีข้อสงสัยไหม ปัจจัยปริคคหญาณ

ไม่สงสัย แต่ก็ยังไม่ประจักษ์ และไม่ต้องเป็นห่วงอะไรเลย เป็นเรื่องของ การสะสมจริง ๆ สะสมการฟัง สะสมสติปัญญา สะสมความเข้าใจในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จนกว่าขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณเกิดเมื่อใด เมื่อนั้นจะรู้ได้ว่าไม่ต้องห่วงอะไรเลย เพราะว่าทุกอย่างที่จะเกิดต้องมีปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้น

สำหรับวิปัสสนาญาณที่ ๓ ซึ่งทั้ง ๓ วิปัสสนาญาณเป็นตรุณวิปัสสนา เมื่อเทียบกับวิปัสสนาญาณขั้นสูงขึ้น นามรูปปริจเฉทญาณก็ดี ปัจจัยปริคคหญาณซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณที่ ๒ ก็ดี และสัมมสนญาณซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณที่ ๓ ก็ดี ยังเป็นตรุณวิปัสสนา

เพราะฉะนั้น ปุณฺณที่กว่าจะได้ไปถึงวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น ๆ ด้วยการที่สติระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ้างไปเรื่อย ๆ เมื่อถึงวิปัสสนาญาณแล้วหนทางปฏิบัติก็จะมั่นคงขึ้น และจะทำให้เพิ่มสภาพธรรมที่เป็นพละ คือ มีกำลังขึ้นทั้งศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา

วิปัสสนาญาณที่ ๓ คือ สัมมสนญาณ เป็นปัญญาที่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมอย่างรวดเร็ว ขณะนี้สภาพธรรมเกิดดับอย่างรวดเร็วแต่อวิชชาไม่ประจักษ์ เพราะฉะนั้น เวลาที่เป็นสัมมสนญาณ ขณะนั้นเป็นการประจักษ์แจ้งการเกิดขึ้นและดับไปซึ่งสืบต่อกันอย่างรวดเร็วของนามธรรมและรูปธรรม

ขณะนี้รู้ว่าเสียงปรากฏและหมดไป มีสภาพธรรมอื่นเกิดต่อ ขึ้นพิจารณาเข้าใจได้ แต่ไม่ใช่ขณะที่ประจักษ์ แต่ก็รู้ว่าเร็วแค่ไหน คือ เสียงเกิดและดับเพราะฉะนั้น เวลาที่เป็นวิปัสสนาญาณก็ประจักษ์ความเร็วของสภาพธรรมที่เกิดดับสืบต่อกันไม่ได้มีความต่างกันเลย เพียงแต่ขณะที่ไม่ใช่วิปัสสนาญาณก็เข้าใจว่าเสียงดับและสภาพธรรมอื่นเกิดสืบต่อ แต่ในขณะที่เป็นสัมมสนญาณสภาพธรรมที่เกิดและดับไป ๆ จะปรากฏสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว

ลองเทียบดู ขณะนี้เข้าใจว่าเสียงดับและสภาพธรรมอื่นเกิด แต่ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ เพราะฉะนั้น เวลาที่เป็นวิปัสสนาญาณก็ประจักษ์เร็วขึ้น ละเอียดขึ้น และรู้ลักษณะจริง ๆ ของสภาพธรรมที่เกิดสืบต่อในขณะนั้นด้วย

สำหรับความต่างกันของนามรูปปริจเฉทญาณ ซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณที่ ๑ และปัจจัยปริคคหญาณ ซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณที่ ๒ และสัมมสนญาณ ซึ่งเป็นวิปัสสนาญาณที่ ๓ แม้ว่าจะเป็นการแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมทางมโนทวาร แต่ในขณะที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณนั้น เพียงแทงตลอดในลักษณะที่เป็นนามธรรมซึ่งไม่เคยประจักษ์แจ้งว่าธาตุรู้เป็นแต่เพียงอาการรู้ โดยที่ไม่มีลักษณะหนึ่งลักษณะใดในขณะนั้นปรากฏร่วมด้วยเลย เพราะฉะนั้น ใส่ใจเฉพาะในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏทีละอย่าง ซึ่งไม่ใช่เพียงอย่างเดียว แล้วแต่ว่าในขณะนั้นวิปัสสนาญาณจะเกิดนานหรือมากน้อยแค่ไหน

สำหรับวิปัสสนาญาณที่ ๒ คือ ปัจจัยปริคคหญาณ สามารถแทงตลอดถึงปัจจัยที่เกิดสืบต่ออย่างรวดเร็ว ทันทที่ที่จิตคิดก็มีเสียงปรากฏอย่างรวดเร็วที่สุด นั่นคือการประจักษ์ในสภาพที่เป็นปัจจัยของเสียงที่เกิดขึ้นเพราะจิตที่คิด โดยที่ไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะพูดอย่างไร จะคิดอย่างไรเลย จะมีสภาพที่ปรากฏโดยความเป็นอนัตตาที่ทันทที่ที่คิดเสียงนั้นก็ปรากฏเลย นั่นเป็นลักษณะของปัจจัยปริคคหญาณ

สำหรับสัมมสนญาณ เป็นการประจักษ์แจ้งในการเกิดขึ้นและดับไป ใส่ใจในการเกิดและดับของแต่ละลักษณะที่สืบต่อกันอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น สัมมสนญาณจะความยึดถือว่าเราหรือของเราได้ด้วยกลาปสัมมสนญาณ ที่พิจารณาเห็นรูปกลาปและกลุ่มของนามที่เกิดดับสืบต่อกันในขณะนั้น

ถ. แทนที่สัมมสนญาณจะเกิดก่อน เพราะเห็นว่าเกิดดับ ๆ จึงพิจารณาว่าเกิดดับเพราะอะไร จึงพิจารณาเห็นปัจจัยว่า มีปัจจัยจึงเกิด หหมดปัจจัยจึงดับ แต่ทำไมปัจจัยปริคคหญาณเกิดก่อน

สุ. ขณะนี้ถ้าสตรียะลึกลักษณะของนามธรรมอย่างหนึ่ง จะรู้เฉพาะลักษณะของนามธรรมนั้น ไซ้ไหม และขณะที่ระลึกลักษณะของรูปธรรม สังเกตพิจารณาถึงลักษณะของรูปธรรมนั้น เฉพาะรูปธรรมนั้น ไซ้ไหม ทีละอย่าง ฉันใด เวลาที่นามรูปปริจเฉทญาณเกิด ขณะนั้นเป็นการแทงตลอดในลักษณะของนามธรรมซึ่งไม่เคยปรากฏ เพราะชื่อนามธรรมจะปรากฏทางตาไม่ได้ นามธรรมจะปรากฏทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในขณะที่ไม่ใช่นามรูปปริจเฉทญาณไม่ได้ เช่น ในขณะนี้ที่คิดนึก กำลังคิดนึก รู้ว่าเป็นสภาพคิด แต่ลักษณะของอาการรู้ หรือธาตุรู้ซึ่งปราศจากทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีอะไรเลย ไม่มีแม้แต่นามธรรมหรือรูปธรรมใดเหลือปะปนปรากฏเลย ไม่เคยมีเลย เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นเมื่อสภาพของนามธรรมปรากฏ จึงรู้ชัดในลักษณะที่เป็นนามธรรม และเมื่อลักษณะของรูปธรรมใดปรากฏ จึงรู้ชัดในลักษณะของรูปธรรมนั้น ในขณะนั้นรู้ความต่างกันของลักษณะซึ่งเป็นธาตุรู้กับรูปธรรมเท่านั้น เพราะว่าปัญญาในขั้นนั้นเป็นปัญญาขั้นต้น จะรู้มากกว่านั้นไม่ได้เลย เพราะว่าในขณะทีสภาพธรรมปรากฏโดยความเป็นอนัตตา ไม่มีการที่จะ

ไตร่ตรอง ไม่มีการที่จะพิจารณา ไม่มีการที่จะสงสัย เพราะว่าเหมือนสภาพที่ปรากฏทางมโนทวารให้รู้ ให้ประจักษ์ เพราะฉะนั้น ปัญญาในขณะนั้นเป็นการแทงตลอดลักษณะที่เป็นธาตุรู้ โดยไม่มีการสงสัยในลักษณะที่เป็นธาตุรู้ที่ปรากฏในนามรูปปริจเฉทญาณ หลังจากนั้นแล้ว เมื่อวิปัสสนาญาณดับไป นามธรรมและรูปธรรมก็เกิดดับสืบทอดอย่างรวดเร็วเหมือนเดิม ซึ่งไม่ใช่ในขณะที่ยังแทงตลอด

ช่วงขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณ มีอนัตตสัญญาเริ่มเกิด เพราะว่าสภาพธรรมไม่ได้รวมกันให้เป็นอัตตาเหมือนอย่างเดิม แต่ผู้นั้นต้องมีความฉลาด มีมนสิการรู้ว่า จะต้องอาศัยญาณตปริญาณที่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้นแล้ว น้อมพิจารณาศึกษาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมให้เหมือนกับที่เคยประจักษ์ คือไม่ลืมสภาพธรรมที่เคยประจักษ์ แต่ต้องอาศัยปัญญานั้นแหละน้อมพิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมอื่น ๆ ซึ่งเมื่อไม่ใช่วิปัสสนาญาณก็ปรากฏสืบทอดจนกระทั่งติดกันเหมือนเดิมให้สามารถแยกออกว่า ลักษณะเฉพาะของธาตุรู้แต่ละลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปและเกิดต่างออกไปตามเหตุตามปัจจัยนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น จนกระทั่งละเอียดขึ้นโดยรู้ว่า ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้นเพราะปัจจัย จึงจะขึ้นถึงวิปัสสนาญาณที่ ๒ ได้ แต่จะให้วิปัสสนาญาณที่ ๓ มาเป็นที่ ๒ เป็นไปไม่ได้

ถ. คิดว่า เมื่อเราเห็นแล้ว เห็นก็ต้องเกิดดับ เห็นเกิดดับจึงคิดว่า มีอะไรเป็นปัจจัยจึงเกิดดับ

ส. ที่จริงสภาพธรรมในขณะนี้ปรากฏ และเกิดดับ แต่การเกิดดับไม่ปรากฏ ใช่มั้ย สภาพธรรมในขณะนี้ปรากฏ เกิดขึ้น และดับไป แต่การเกิดดับของสภาพธรรมไม่ได้ปรากฏ ปรากฏแต่ลักษณะของสภาพธรรม ถูกไหม

อย่างสีที่กำลังปรากฏทางตา ต้องเกิดและดับ แต่ไม่มีการประจักษ์แจ้ง การเกิดขึ้นและดับของสี มีแต่ลักษณะของสีปรากฏให้รู้

เพราะฉะนั้น นามรูปปริจเฉทญาณก็โดยนัยเดียวกัน คือ ต้องนามเกิดและดับ รูปเกิดและดับ จึงประจักษ์แจ้งได้ทางมโนทวาร แต่ในขณะนั้นลักษณะที่เกิดดับไม่ได้

ปรากฏกับนามรูปปริจเฉทญาณ แต่ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ปรากฏ ลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้ปรากฏ

ถ. ญาณที่ ๒ ปัจจัยปริคคหญาณ สมมติว่า ธรรม คือ สังขตธรรมที่เกิดขึ้น คำว่า ปัจจัย ที่ว่ามีปัจจัยจึงเกิด จำเป็นหรือไม่ที่จะใช้อย่างเดียวที่จะทำให้สังขตธรรมหรือธรรมเกิด เช่น น้ำต้องอาศัยปัจจัย ๒ อย่าง เช่น H₂O เมื่อปัจจัยสองอย่างมาพบกันแล้วน้ำจึงเกิดขึ้น นามธรรมก็ดี รูปธรรมก็ดี เกิดขึ้นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง หรืออย่างเดียวกัก็เพียงพอ

สุ. ปัจจัย ๒ อย่างนี้ อะไร

ถ. ไฮโดรเจน ๒ อะตอม ออกซิเจน ๑ อะตอม

สุ. นั่นไม่เกี่ยว

ถ. จำเป็นไหมต้องใช้หลายอย่าง หรือเพียงอย่างเดียวกัก็เกิดขึ้น ถ้ามีปัจจัยเพียงอย่างเดียวกัธรรมเกิดขึ้นได้ไหม

สุ. กำลังของสติปัญญาของแต่ละคนน้อยมาก ถ้าเทียบกับพระมหาสาวกในอดีต เพราะฉะนั้น ผู้ที่กำลังเริ่มอบรมเจริญวิปัสสนา ขอให้เป็นผู้ที่สามารถรู้ว่สภาพธรรมนั้นเกิดเพราะเหตุปัจจัย แค่นี้พอ เพื่อการละคลาย เพื่อการไม่หวัง และไม่ต้องการ ไม่จงใจนามหนึ่งนามใด รูปหนึ่งรูปใด ถ้าเป็นการปล่อยวาง สติจะเพิ่มขึ้นจริง ๆ และจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมละเอียดขึ้นด้วย เพราะว่าไม่มัวหวังหรือจดจ้องรอคอยนามหนึ่งนามใด รูปหนึ่งรูปใด

อย่างการพิจารณารู้ลักษณะของปัจจัย จะต้องอาศัยปัญญาที่รู้ลักษณะของนามธรรมจากนามรูปปริจเฉทญาณนั่นเอง เช่น ในขณะที่ได้ยิน รู้ว่าเป็นสภาพรู้ไม่สงสัยในสภาพที่เป็นนามธรรม พร้อมกันนั้นก็ยังรู้ด้วยว่ ถ้าไม่มีเสียงจะรู้เสียงในขณะที่นั้นไม่ได้ เพราะว่าลักษณะนั้นเป็นลักษณะรู้เสียง เมื่อรู้ว่ลักษณะนั้นเป็นลักษณะรู้เสียง จึงรู้ว่เสียงนั้นเป็นปัจจัย ได้ยินมีเสียงเป็นปัจจัย แต่เสียงไม่ได้มีได้ยินเป็นปัจจัย

ถ. ถ้าเสียงไม่มี จิตไม่มี เราจะได้ยินได้อย่างไร

ส. ถ้าของแข็งกระทบกันเสียงก็เกิด ใครจะได้ยินหรือไม่ได้ยินนั้น ไม่ใช่เรื่องของคนอื่น สภาพธรรมมีเหตุปัจจัยที่จะเกิดขึ้นเป็นอย่างไรก็เกิดขึ้นอย่างนั้น อย่างคนที่กำลังพูดวิญญูอยู่ที่ไหน คนที่นี้ไม่ได้ยิน ก็เป็นเรื่องของคนที่นี่ที่ไม่ได้ยิน แต่เมื่อมีปัจจัยที่จะให้เสียงเกิด เสียงก็ต้องเกิด

ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า เสียงไม่ใช่มีได้ยินเป็นปัจจัย แต่ได้ยินมีเสียงเป็นปัจจัย ในขณะที่กำลังระลึกถึงลักษณะของนามธรรมที่ได้ยิน ในขณะนั้นจึงรู้ว่า ลักษณะที่ได้ยินเกิดขึ้นเพราะเสียงเป็นปัจจัย และเวลาที่ลักษณะของนามธรรมอื่นเกิด เช่น ลิ้มรส รสปรากฏ และสภาพที่กำลังลิ้มรสเป็นสภาพที่รู้รส จึงรู้ว่าขณะนั้นต้องมีรส ลิ้มรสจึงเกิด รุ้รสจึงเกิด ถ้ารสไม่มีจะมีสภาพที่รู้รสในขณะนั้นไม่ได้เลย

ทุกอย่างในชีวิต ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย สำหรับคนที่อยู่ในกามภูมิ จะพ้นไปจากเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก็รู้ถึงปัจจัยที่ทำให้จิตนั้น ๆ เกิดขึ้น ทำให้ละคลายการยึดถือสภาพนั้นว่าเป็นเรา เพราะรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพรู้แต่ละอย่างชั่วขณะหนึ่ง ทุก ๆ วันเป็นอย่างนี้ จิตนี้เกิดขึ้นอีกแล้ว จิตนี้รู้แจ้ง จิตนี้รู้เสียง ก็เป็นสภาพธรรมคนละอย่าง ซึ่งห่างไกลกันมาก

ถ้าคิดถึงลักษณะของรูปกลาปซึ่งเกิดที่กาย จากตาไปถึงหมีอากาศธาตุคั่นอย่างละเอียด เพราะฉะนั้น กลุ่มของรูปจะมากมายสักแค่ไหน ลักษณะที่เห็นอาศัยสิ่งที่ปรากฏเป็นปัจจัย สภาพที่ได้ยินอาศัยเสียงเป็นปัจจัย และกัณฺฐ ไม่ต้องห่วงกังวล รอคอยอะไรเลย ถ้าสติเกิดสืบต่อไปก็มีลักษณะของนามธรรมปรากฏให้รู้อีกว่า เกิดขึ้นเพราะปัจจัยนั้น ๆ ขณะที่ระลึกถึงแจ้ง ก็รู้ว่าสภาพนั้นเกิดขึ้นเพราะแจ้งเป็นปัจจัย

๑๖๘๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๓๐

ถ. การเจริญสติปัฏฐานในชีวิตประจำวันก็ยังไม่แล้ว ต้องเจริญกันต่อไป จากคำถามเมื่อคราวก่อนที่ถามอาจารย์ว่า นามรูปปริจเฉทญาณคงยังไม่เกิดทราบได้ ที่การระลึกรู้ทั้ง ๖ ทางยังไม่ทั่ว และได้ยกตัวอย่างเรื่องทางกายว่า เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ตึงไหวก็ไม่เคยระลึก แต่หลังจากที่ถามอาจารย์แล้ว ต่อ ๆ มาได้มีการพิจารณาถึง ซึ่งอาจารย์เคยถามว่า เคยยกของหนัก ๆ ไหม ผมเองในชีวิตประจำวัน ไม่ได้ยกของหนัก แต่ตอนเช้าออกกำลังกายโดยโหนบาร์เดียว มีลักษณะตึง แต่ไม่เคยระลึก แต่หลังจากวันนั้นเป็นต้นมาก็ใส่ใจกับอาการตึง รวมแล้วเป็นเวลา ๒ อาทิตย์ มีวันหนึ่งอาการตึงก็ปรากฏ แสดงว่าการที่เราคิดนึกเรื่องตึง หรือใส่ใจและศึกษา สังเกต สำเนียงอาการตึง อาการตึงก็เริ่มปรากฏ ถามอาจารย์ว่า สิ่งที่ผมพูดมานี้ เป็นไปอย่างนั้น ใช่ไหม

สุ. เป็นประโยชน์ของการฟัง ใช่ไหม ซึ่งลักษณะที่ตึงก็มีอยู่เป็นประจำ ในวันหนึ่ง ๆ แต่ไม่เคยรู้นั้นเป็นธรรม ไม่ใช่เรา เมื่อได้ฟังเรื่องตึงว่า เป็นลักษณะที่มีจริง เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง แต่ที่จรรู้ลักษณะของตึงได้ว่าเป็นสภาพธรรม อย่างหนึ่งก็เมื่อสติเกิดระลึกตรงลักษณะที่ตึง มิฉะนั้นตึงก็ผ่านไป เหมือนกับเห็น ก็ผ่านไป ได้ยินนิมิตหนึ่งก็ผ่านไป คิดนึกเรื่องยาวต่าง ๆ ก็ผ่านไป โดยสติไม่ได้ระลึก

สภาพธรรมแต่ละขณะในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่จริง และเป็นธรรม เพราะก่อนที่จะเข้าใจคำว่า ธรรม หรืออรรถ หรือความหมายของธรรม เป็นเรา ทั้งหมด แม้จะได้ศึกษาเรื่องของธรรม เช่น ปรมัตถธรรม สภาพธรรมต่าง ๆ ก็ตาม แต่แม้กระนั้นก็ยังเป็นเราเห็น ยังไม่ใช่ธรรมที่เห็น ยังไม่ใช่ธรรมที่ได้ยิน

ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียด เพียงคำ ๆ เดียว ก็ต้องเข้าใจจริง ๆ ต้องสามารถที่จะศึกษา สังเกตจนกระทั่งปัญญาเจริญขึ้นจริง ๆ

ที่ถามว่า ถ้าสติยังไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมทั่วทั้ง ๖ ทาง นามรูปปริจเฉทญาณจะไม่เกิดนั้น ไม่ต้องเป็นข้อกังวลใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเรื่อง ๖ ทาง หรือยังไม่ใช่ ๖ ทาง หรือเริ่มจะเป็น ๖ ทางแล้ว ขอเพียงให้เข้าใจจริง ๆ ก่อนว่า สิ่งที่เคยเข้าใจก่อนการศึกษานั้นเข้าใจผิด คือ เข้าใจว่ามีเรา และเข้าใจว่าเป็นตัวเรา เป็นตัวตน แต่เมื่อศึกษาแล้วก็รู้ว่า ไม่มีเราเลย เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง แต่นั่นเป็นขั้นการฟัง เป็นขั้นเข้าใจ ซึ่งสภาพธรรมที่เป็นธรรมจริง ๆ ยังไม่ได้ประจักษ์ เพราะว่าขั้นของความเข้าใจเป็นขั้นหนึ่ง ปัญญาในการทรงจำธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว เป็นสุดมยญาณ คือ ญาณอันสำเร็จจากการฟัง ๑ และปัญญาในการฟังธรรม แล้วสังวรไว้เป็นสีลมยญาณ คือ ญาณอันสำเร็จมาแต่ศีลคือการประพฤติ ๑ เพราะฉะนั้น เมื่อฟังแล้วยังต้องสังวรที่จะประพฤติ ที่จะพิจารณา นั่นคือสีลมยญาณ ก่อนที่จะถึงภาวนามยญาณ

ต้องฟังให้เข้าใจจริง ๆ ขณะนี้เป็นธรรมทุกขณะ ทุกอย่าง ทุกลักษณะ ไม่ใช่เรา จนกว่าปัญญาในการสำรวจแล้วตั้งไว้ดีจะเป็นภาวนามยญาณ คือ ญาณอันสำเร็จจากการอบรมเจริญ

ผู้ที่ได้ฟังคำว่า นามรูปปริจเฉทญาณ ย่อมทราบว่าย่อก่อนว่า ปัญญาขั้นนี้เป็นขั้นประจักษ์แจ้ง ไม่ใช่ขั้นฟัง ไม่ใช่ขั้นคิด ไม่ใช่ขั้นพิจารณา แต่ลักษณะของนามธาตุ หรือสภาพธรรมที่เป็นสภาพรู้ขณะนั้นไม่มีความสงสัย เพราะว่าลักษณะนั้นปรากฏให้รู้ทางมโนทวาร

เพราะฉะนั้น การที่จะเกิดปัญญาขั้นนั้นได้ต้องมีเหตุ ธรรมทุกอย่างต้องไหลมาจากเหตุ ต้องมีเหตุเป็นแดนเกิด แม้แต่นามรูปปริจเฉทญาณ ถ้าเหตุไม่สมควรแก่ผล ผลก็เกิดไม่ได้

ไม่ต้องข้ามขั้น หรือไม่ต้องไปคิดถึงว่าต้องรู้ทั่วทั้ง ๖ ทวาร เพียงแต่ขณะนี้ได้ฟังว่า มีสภาพธรรม ๒ อย่าง คือ นามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นลักษณะรู้ เป็นอาการรู้ เป็นธาตุรู้อย่างหนึ่ง และสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งไม่ใช่สภาพรู้ เพียงเท่านี้ และมันคงจริง ๆ ที่จะเข้าใจในขณะที่เห็นเป็นอาการรู้อย่างไร เป็นลักษณะรู้อย่างไร เป็นธาตุรู้

อย่างไร ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ได้กลิ่น ในขณะที่ลิ้มรส ในขณะที่คิดนึก แต่ไม่ได้หมายความว่า ต้องไปเรียงทีละทวาร หรือต้องไปคอยกำหนดว่า ทวารนี้รู้แล้ว ทวารนั้นยังไม่รู้ แต่ไม่ว่าสติจะเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมขณะใด เริ่มศึกษา คือ สังเกตที่จะเข้าถึงอรรถที่ไม่ใช่เราที่กำลังเห็น ไม่ใช่เราที่กำลังได้ยิน ไม่ใช่เราที่กำลังกระทบสัมผัส แต่เป็นเพียงลักษณะของธาตุรู้ ไม่ต้องคำนึงถึง ๖ ทวาร แต่ให้มีความมั่นคง มีความมั่นใจจริง ๆ ในการสังเกตลักษณะของสภาพธรรมนั้น และเริ่มชินกับลักษณะที่เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เมื่อเหตุสมควรแก่ผล นามรูปปริจเฉทญาณก็เกิด

ช่วงขณะที่นามรูปปริจเฉทญาณเกิด ไม่ใช่ประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมทั่วทั้งหมด เพราะว่าในขณะที่สภาพนามธรรมและรูปธรรมกำลังปรากฏ หรือเกิดขึ้นเพียงเท่านี้ที่ปัญญาจะประจักษ์แจ้ง และวันพຸ່ງนี้ และวันต่อไป และชีวิตขณะอื่นซึ่งมีความสับสน มีเหตุปัจจัย มีเหตุการณ์ที่จะให้นามธรรมแต่ละชนิด รูปธรรมแต่ละชนิดเกิดขึ้น ปัญญาจะต้องพิจารณาจนกระทั่งเพิ่มความรู้ชัดขึ้นอีก แต่ในขั้นต้น ขอให้เข้าถึงลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นอาการรู้ ซึ่งต่างกับรูปธรรมที่ไม่ใช่สภาพรู้

ถ. ปัจจัยปริคคหญาณ ที่ว่าญาณกำหนดรู้ปัจจัยของนามรูป ปัจจัยนั้น หมายถึงปัจจัย ๒๔ หรือเปล่า

ส. เป็นปัจจัยใน ๒๔ ปัจจัย ตามความสามารถของปัญญาที่จะรู้ได้ในขณะนั้น จะไม่พ้นจาก ๒๔ ปัจจัยเลย แต่ขณะนั้นมีความสามารถที่จะรู้ลักษณะของปัจจัยใดก็รู้ในลักษณะของปัจจัยนั้น ทางมโนทวารด้วย จึงจะเป็นการประจักษ์แจ้ง เพราะว่าปัจจัยปริคคหญาณเป็นปัญญาที่ประจักษ์แจ้งสภาพของปัจจัยที่ทำให้สภาพธรรมในขณะนั้นปรากฏทางมโนทวาร

ถ. สมมติว่ารู้สิ่งที่ปรากฏทางตา และรู้จักขุวิญญาณ คือ นามเห็น ในขณะนั้นสมมติว่าปัจจัยปริคคหญาณเกิดแล้ว มีปัจจัยอะไรที่ทำให้รู้ว่าเป็นปัจจัยปริคคหญาณ

ส. ต้องรู้ว่า เป็นสภาพรู้ที่กำลังเห็น และถ้าไม่มีสิ่งที่ปรากฏทางตา จะเห็นไหม

ถ. ไม่เห็น

ส. ดูเหมือนธรรมดาที่สุดเลย แต่พิจารณาได้ในขณะนี้ ถ้ารู้จริง ๆ ว่า ขณะนี้ที่กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ และสภาพรู้ที่เห็น รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา และสิ่งที่ปรากฏทางตาต้องเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาด้วย มิฉะนั้นจะไม่รู้ว่า ขณะที่ไม่ใช่ขณะที่คิดนึกถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ปัญญาที่จะสมบูรณ์ขึ้นแต่ละขั้น ๆ จะต้องสืบเนื่องติดต่อกัน คือ ถ้านามรูปปริจเฉทญาณยังไม่เกิด ปัจจัยปริคคญาณเกิดไม่ได้ เพราะไม่ใช่เพียงขั้นการพิจารณาว่า ขณะที่ไม่เห็นต้องมีสิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะนี้จึงมีธาตุที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา คือ กำลังเห็น ...

ถ. อย่างนั้นที่เรียกว่า รู้ปัจจัยปริคคญาณก็ไม่จำเป็นต้องไปจำแนกชื่อว่า เป็นปัจจัยอะไรบ้าง ไม่ต้องจำแนกอย่างนั้น ใช่ไหม

ส. ไม่ต้อง แต่หมายความว่าลักษณะของความเป็นปัจจัยนั้นปรากฏให้ปัญญาเห็นว่า สิ่งนี้เกิดเพราะสิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ. เพราะมีสิ่งที่ปรากฏทางตา จักขุวิญญาณจึงเกิด

ส. เช่นเดียวกับขณะที่ได้ยิน ถ้าพิจารณาเห็นว่า ขณะที่ได้ยินเป็นสภาพรู้ กำลังได้ยินเป็นสภาพรู้ ก็จะได้ทันทีว่า เพราะเสียงสภาพรู้คือได้ยินจึงเกิด นี่คือความต่างกันของแต่ละทวาร เพราะว่่านามธรรมแต่ละทวารไม่เหมือนกัน ทางตาเห็นทางหูได้ยิน ทางจมูกได้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ทางกายรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ทางใจคิดนึก

ถ. ผมฟังธรรมของอาจารย์มาประมาณ ๔ ปี อาจารย์พูดอยู่บ่อย ๆ เนื่อง ๆ ว่า สภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริงในปัจจุบัน น้อมไปพิจารณา น้อมไปศึกษา น้อมไปสังเกต น้อมไปสำเนียง ผมมาฟังใหม่ ๆ ผมก็คิดว่า เราต้องสนใจ ต้องฟังเทป หรืออ่านหนังสือธรรม หรือตั้งอกตั้งใจที่จะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง ตอนแรกเข้าใจอย่างนั้น หลังจากฟังไปเรื่อย ๆ ได้สนทนาธรรมกับผู้สนใจหลาย ๆ ท่าน

ท่านก็บอกว่า สติไม่เกิดเลย หรือเกิดช้า และที่บางท่านบอกว่าหาของอะไรอย่างหนึ่งไม่เจอ นี่กว่าคนอื่นเอาไป โทษคนโน้นคนนี้ หลังจากนั้นก็พบว่าลืมวางไว้เอง ขณะนั้นสติเกิดรู้สึกว่าคุณศลจิตได้เกิดขึ้นมากมายในขณะที่กำลังหาของ ผมเข้าใจว่าการเจอของภายหลัง และรู้ว่าก่อนหน้านี้คุณศลจิตคือโทสมูลจิตเกิดขึ้นมากมาย คิดนึกไปต่าง ๆ ว่ามีคนแกล้ง ลักษณะนี้ก่อนที่จะนึกขึ้นมาได้ ผมเข้าใจว่าเป็นลักษณะหนึ่งที่โน้มไปเพื่อพิจารณาศึกษา หรือเพื่อที่จะรู้สึกสภาพธรรม เป็นลักษณะอย่างนั้นหรือเปล่า

ส. สติปัฏฐานต้องเป็นขณะที่ระลึกลักษณะที่เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่เรา และลักษณะของรูปที่ปรากฏทางทวารหนึ่งทวารใด ไม่ใช่คิดเรื่อง

ถ. ในขณะที่สติเกิด อาจจะไม่ใช้สติปัฏฐาน แต่ก็เป็สติขั้นหนึ่งที่โน้มไปพิจารณา ศึกษา หรือสังเกต สำเนียงกว่า ขณะที่แล้ว ๆ มาที่เราากำลังเกิดอกุศลจิตต่าง ๆ แบบนี้เป็นลักษณะที่โน้มไปเพื่อพิจารณาศึกษาใช่ไหม

ส. ขึ้นคิด

ถ. กระผมคิดว่า ทุก ๆ ท่านที่มาฟังธรรมวันนี้ ก่อนออกจากบ้าน ถ้าหากสติเกิด สติในขั้นนี้คิดก็เป็นสติขั้นหนึ่ง นี่คิดว่าเราเดินทางมาฟังธรรม ก็เป็สติในขั้นนี้คิด เป็นลักษณะที่โน้มไปพิจารณา โนมไปศึกษา ใช่ไหม

ส. ขณะใดที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นจึงเป็นสติปัฏฐาน คือสังเกตลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ถ้าไม่ใช่อย่างนี้ไม่ใช่สติปัฏฐาน แล้วแต่ว่ากุศลจิตจะเกิดหรืออกุศลจิตจะเกิด ถ้าขณะใดเป็นกุศลจิต ขณะนั้นมีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ถ. ลักษณะที่ผมเรียนถามเมื่อสักครู่นี้ ก็เป็นลักษณะหนึ่งของกุศลจิต ลักษณะที่เป็นสติในขั้นกุศลจิต ใช่ไหม

ส. กำลังพิจารณาธรรม เรื่องธรรม พิจารณาด้วยความเข้าใจ ขณะนั้นจึงเป็นกุศล

ถ. ลักษณะที่อาจารย์ว่า น้อมไปพิจารณา หรือไปสังเกต สำเนียงก
ศีกษาสภาพธรรมที่ปรากฏ แม้จะไม่ใช้สติปัฏฐาน ขณะที่กำลังน้อมไปพิจารณา
สิ่งที่ล่วงเลยมาแล้ว ขณะนั้นเริ่มพิจารณา ลักษณะนี้เป็นสภาพธรรมที่สังเกต
สำเนียงหรือเปล่า อาจจะไม่ใช้สติปัฏฐานก็ได้ หมายความว่ากุศลจิตหรืออกุศลจิตที่
เกิดขึ้นในขณะก่อน ๆ นี้ ก่อนที่จะมาถึงขั้นที่เรา ...

สุ. ก็เป็นความคิด จะต้องพิจารณาลักษณะของจิตที่คิดว่าเป็นกุศล
หรือเปล่า ถ้าเป็นกุศลจึงจะมีสติเกิดร่วมด้วย ถ้าเป็นการคิดธรรมดาที่ไม่ใช่ เพราะว่า
บางคนคิดแล้วเกิดโลภะ หรือคิดด้วยโทสะก็ได้

ถ. ในขณะที่คิดเรื่องสภาพธรรมต่าง ๆ ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง
เป็นโทสะบ้าง เป็นโลภะบ้าง ในขณะที่คิดอย่างนี้ เป็นลักษณะที่น้อมไปพิจารณา
หรือเปล่า

สุ. พิจารณาอะไร

ถ. พิจารณาสภาพธรรม

สุ. พิจารณาลักษณะ ไม่ใช่คิดเรื่อง ต้องแยกออกว่า ขณะที่กำลังมี
สภาพธรรมปรากฏ มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ และสังเกตลักษณะที่กำลังปรากฏ
เพื่อจะได้รู้ว่า ลักษณะนั้นเป็นสภาพรู้ หรือไม่ใช่สภาพรู้ นั่นจึงเป็นสติปัฏฐาน
นอกจากนี้ไม่ใช่สติปัฏฐาน ไม่ใช่การพิจารณาลักษณะ

ที่ใช้คำว่า น้อมไปพิจารณาลักษณะ ไม่ใช่ น้อมไปถึงอดีตที่แล้วมา หรือ
หลายวันแล้วก็เอามานั่งพิจารณา ที่ใช้คำว่า น้อมไป ไม่ใช่คิดเป็นคำ ขณะนี้แะ
กำลังปรากฏที่ส่วนหนึ่งส่วนใด พิจารณาโดยไม่ใช้คิดเป็นคำ นั่นคือการน้อมไป
ที่จะสังเกต ที่จะเข้าใจ ที่จะรู้

ที่ใช้คำว่า น้อมไป เพราะว่าในขณะนั้นยังไม่ใช้ความรู้ ยังไม่ใช้การเข้าถึง
ลักษณะที่เป็นนามธรรม แต่การที่จะเข้าถึงอรรถ ลักษณะที่เป็นนามธรรมได้ว่า
ลักษณะนั้นเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ต้องค่อย ๆ สังเกต ค่อย ๆ พิจารณาไป
ทีละน้อย ๆ การที่ค่อย ๆ สังเกต ค่อย ๆ พิจารณา คือ การค่อย ๆ น้อมไปที่จะเข้าใจ

โดยไม่ใช้การคิดเป็นคำ ๆ ว่า สภาพรู้เป็นนามธรรม รูปแจ้งไม่ใช่นามธรรม เป็นลักษณะของรูป นั่นคือการคิด แต่ไม่ใช้การสังเกตลักษณะ

เพราะฉะนั้น เมื่อเริ่มสังเกต ก็ยังไม่ใช้การรู้จริง ๆ แต่เริ่มที่จะค่อย ๆ รู้ขึ้น จึงชื่อว่า น้อมไปที่จะรู้ แต่ไม่ใช่น้อมไปถึงเมื่อวานนี้ หรือไม่ใช่น้อมไปที่เหตุการณ์ ซึ่งเกิดขึ้นนานแล้ว

ถ. ลักษณะเดียวกับที่มีผู้ถามเรื่องตึงไหวเมื่อสักครู่นี้ ลักษณะนั้น เป็นลักษณะที่น้อมไป ไซ้ไหม

ส. ขณะที่กำลังสังเกตเพื่อจะรู้ โดยไม่ใช้คิดเป็นคำ ๆ เพราะว่าส่วนใหญ่ มักจะคิดเป็นคำ ๆ แจ้งเป็นรูป รู้เป็นนาม สีเป็นรูป รู้เป็นนาม เสียงเป็นรูป รู้เป็นนาม หรืออาจจะคิดว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ ขณะนั้นเป็นคำ ๆ ทั้งนั้นเลย แต่ไม่ได้สังเกต รู้ว่า ชาติรู้มีลักษณะอย่างนั้น คือ กำลังรู้ คือ เห็น เป็นสภาพของชาติรู้อย่างหนึ่ง

แม้ได้ยินคำว่า นามธรรม และรูปธรรม เพียง ๒ คำ แต่จะต้องศึกษา ไปตลอดจนกว่าจะถึงการดับกิเลสเป็นสมุจเฉทถึงความเป็นพระอรหันต์ ซึ่งต้องเริ่มจาก ขณะที่สติเกิดที่เป็นสติปัฏฐาน ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และ ส่วนใหญ่ควรจะระวังสักนิดหนึ่ง เพราะว่าฟังดูเหมือนบางท่านจะติดสติ

ที่ติด รู้สึกว่ามีความห่วงใย หรือมีความต้องการ และบางท่านอาจจะคิดว่า ถ้าไม่ต้องการสติก็ไม่เกิด ซึ่งความจริงไม่ใช่อย่างนั้น ยิ่งละความต้องการ ความห่วงใย แต่มีความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้น มีฉันทะ มีวิริยะที่จะฟัง ที่จะสังเกต ที่จะเข้าใจ จะเป็นสังขารขั้นปรับปรุงแต่งให้สติระลึกลักษณะของ สภาพธรรมตรงตามที่เราเข้าใจ แต่ต้องฟังจนกระทั่งเข้าใจขึ้น ๆ

อย่างในขณะนี้ มีใครเข้าใจบ้างหรือเปล่าว่า ขณะที่กำลังเห็นทางตานั่น กำลังแปลสิ่งที่ปรากฏเป็นเรื่อง หรือเป็นบุคคล เป็นวัตถุต่าง ๆ ขณะนี้ตามความเป็นจริงมีสี่สัณฐานหลายอย่าง หลายสีมากมายที่กำลังปรากฏทางตา กำลังแปล สัณฐานขณะที่กำลังปรากฏทางตาอยู่หรือเปล่า แปลสีนี้ออกมาเป็นคนนี่ แปลสีนั้น ออกมาเป็นวัตถุต่าง ๆ

ต้องแปลใหม่ คิดถึงความจริง เห็นขณะหนึ่ง ยังไม่รู้เลยว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร เพราะฉะนั้น ขณะที่เรา รู้ คือ แปลความหมายของสิ่งที่ปรากฏออกเป็นบุคคลต่าง ๆ และ วัตถุต่าง ๆ ซึ่งขณะนั้นคือการคิดนั่นเอง แต่ถ้าใช้คำว่า คิด บางท่านอาจจะนึกถึงคำ และเข้าใจว่ากำลังคิดเรื่อง แต่นี้ยังไม่ใช่การคิดคำ เป็นแต่เพียงมีสิ่งที่ปรากฏทางตา และแปลทันทีว่า สีนี้เป็นคนนี้ สีนั้นเป็นคนนั้น สีนี้เป็นวัตถุสิ่งนั้น สีนั้นเป็นวัตถุสิ่งอื่น ถ้ายังไม่เข้าใจธรรมนี้ ก็แยกทางจักขุทวารวิธีกับทางมโนทวารวิธิไม่ออก

๑๖๙๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๓๐

ถ. การเห็นสิ่งของ อย่างเห็นพระพุทธรูป เห็นโต๊ะหมู่บูชา ดอกไม้ธูปเทียน ที่อาจารย์บอกว่า กำลังแปลเป็นเรื่องเป็นราวเพื่อจะให้เราว่าเป็นอะไร ๆ รู้สึกว่าเป็นการแปลที่รวดเร็วจริง ๆ ซึ่งปกติแล้วเราไม่รู้ว่าเราแปล เพราะว่าเห็นก็เห็นทันทีเลย อย่างเห็นดอกไม้ ก็เห็นเป็นดอกไม้ทันที เห็นพระพุทธรูป ก็เห็นเป็นพระพุทธรูปทันที โดยไม่เข้าใจว่าตัวเองกำลังแปล ช่างรวดเร็วชำนาญและชำนาญจริง ๆ ไม่ทราบว่าเป็นการแปลสิ่งสมมาตั้งแต่เมื่อไร คล่องแคล่วจริง ๆ

สุ. ถ้าแยกไม่ออก ไม่มีทางรู้ความต่างกันของปรมาตมธรรมกับบัญญัติธรรม จะต้องฟังธรรม คิดพิจารณา และอบรมเจริญสติปัฏฐานจนสามารถเข้าใจได้จริง ๆ ว่าทางหูที่ได้ยินเสียงและแปลออกมาเป็นคำต่าง ๆ ฉันทา ทางตาที่เห็นก็แปลสิ่งที่ปรากฏทางตาซึ่งเป็นแต่เพียงสีต่าง ๆ มาเป็นบุคคลต่าง ๆ ได้

ถ. สิ่งที่ปรากฏทางตาที่ปรากฏชั่วขณะนิดเดียว แทนที่จะเข้าใจรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็ไม่รู้ เพราะเราไม่เคยคิด ไม่เคยชำนาญ แต่กลับไปแปลเสียจนเป็นเรื่องเป็นราวยืดยาว ที่จะทำให้รู้ ให้เข้าใจสิ่งที่ปรากฏทางตาจริง ๆ ช่างยากเย็นจริง ๆ

สุ. ประโยชน์ของการฟังพระธรรม เพื่อจะได้พิจารณาและเข้าใจ และสติปัฏฐานจะได้เกิด จนกว่าจะรู้จริง ๆ ว่า ขณะที่เห็นไม่มีสัตว์บุคคลอะไรเลย แต่หลังจากที่เห็นแล้ว ขณะที่แปล คือ รู้ว่าสิ่งที่เห็นสีต่าง ๆ นั้นเป็นใคร หรือเป็นวัตถุสิ่งใด ถ้าสามารถระลึกศึกษาอย่างนี้ ก็แยกทางจักขุทวารกับทางมโนทวารออกได้

ถ. ในขณะที่แปล สมมติว่าเราเห็นพระพุทธรูป เราก็รู้ว่าเป็นพระพุทธรูป องค์นี้สวยงาม ปางนั้น ปางนี้ ขณะที่เลยไปแล้ว เลยสิ่งที่ปรากฏทางตาไปแล้วเลยไปถึงขั้นคิดเป็นเรื่องราวแล้ว ขณะนั้นสติจะมีโอกาสเกิดได้หรือเปล่า

ส. สติสามารถระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทุกอย่างในชีวิตประจำวัน
จึงจะเป็นอริยสังขธรรมได้ เพราะว่าสภาพธรรมทั้งหมดไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่บุคคล มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏให้ปัญญาศึกษาจนกว่าจะรู้แจ้ง

ถ้าไม่ใช่คำว่า แปล บางท่านไม่มีโอกาสจะรู้เลยว่า ขณะนี้กำลังเห็น
เป็นขณะหนึ่ง และที่รู้ว่าเป็นใครเป็นอีกขณะหนึ่ง แต่เวลาใช้คำว่า แปล ก็เริ่มจะ
เข้าใจแล้ว ใช่ไหม

ถ. ผมรู้สึกประทับใจที่อาจารย์ใช้คำว่า แปล รู้สึกว่าเราช่างเป็นนักแปล
เสียจริง ๆ แปลวิจิตรพิสดารจนกระทั่งไม่รู้ว่สิ่งทีตัวแปลนั้นคืออะไร มันเลยไปหมด
นี่เป็นสิ่งที่ยากจริง ๆ จะมีวิธีอะไรทีจะทำให้สติระลึกรู้ถูกต้องตามสิ่งทีปรากฏทางตา
ปรากฏทางหูจริง ๆ สติของเรามันช้า หรือไม่เกิด นอกจากการฟังแล้ว ผมยังไม่เห็นว่า
จะมีวิธีไหน แต่ก็ฟังมาหลายปีแล้ว ยังไม่เห็นสิ่งทีปรากฏทางตาสักครั้งหนึ่ง เห็นแต่
คน สัตว์ สิ่งของอยู่อย่างนี้ เมื่อไรจะเห็นสักที

ส. อุดทน มีทางเดียว ไม่มีทางอื่นเลย เพราะว่าต้องเป็นปัญญาทีรู้ชัดใน
ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงด้วยสติ พร้อมสติทีระลึกรู้และค่อย ๆ ศึกษา
สังเกต รู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ

ผู้ฟัง เหตุทีแปลไปในทางเป็นตัวเป็นตน แปลเป็นบัญญัตินั้น ก็เพราะเรา
ยังไม่เคยชิน เราเคยชินกับการทีจะแปลไปในทางนั้น ก็ต้องเพิ่มความรู้ คือ มีปัญญา
และทีคุณนิภัทรถามว่าเราสะสมมาตั้งแต่ทีชาติแล้ว สรุปคือตัววิชานั่นเอง เรายัง
ไม่คุ้นเคยกับสภาพธรรม ถ้าเราคุ้นเคยกับสภาพธรรม ซึ่งเวลานีทีเรามาศึกษา มาฟัง
ทีอาจารย์พร่ำสอน เราได้เริ่มแล้ว เหมือนกับได้จับด้ามมีดแล้ว ตัวเองต้องเตือนตัวเอง
ด้วย ไปเตือนคนอื่น เดียวก็หลงไปเหมือนกัน

ส. ถ้าเข้าใจว่า ในขณะที่กำลังเห็นสิ่งทีปรากฏทางตาเป็นขณะหนึ่ง และ
เวลาทีรู้ความหมายของสิ่งทีปรากฏทางตาเป็นอีกขณะหนึ่ง ซึ่งเท่ากับแปลสีต่าง ๆ
ถ้าเข้าใจอย่างนี้ จะเป็นโอกาสให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทีปรากฏก่อนแปล
ได้ว่า ก่อนแปลก็เป็นแต่เพียงสี เวลานีมีแต่สี ยังไม่ต้องแปล แต่เวลาแปลออกมาแล้ว

สินี่เป็นคนนั้น สินี่เป็นคนนี้ นั่นคือเรื่องของความคิด โลกของความคิด ซึ่งทุกคนอยู่ในโลกของความคิดมานานจนกระทั่งไม่รู้จักความจริงเลยว่า แท้ที่จริงแล้วสภาพธรรมเกิดและดับไป แต่เพราะสติไม่ได้ระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดและดับ มัวแต่พะวงแปล คิดเป็นเรื่องราวต่าง ๆ จึงไม่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ. ในขณะที่ยังไม่ได้แปลความหมายของสิ่งที่ปรากฏทางตา ถ้าขณะนั้นสติระลึก จะระลึกศึกษาลักษณะของรูปธรรมที่ปรากฏได้อย่างเดียว หรือสามารถระลึกศึกษาได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่กำลังรู้สินี่ด้วย

สุ. ที่ละขณะ ถ้าสติระลึกลักษณะของสภาพรู้ คือ รู้ว่าในขณะนี้ที่สินี่วิถึณะปรากฏเพราะมีลักษณะที่รู้ซึ่งกำลังเห็น หรือกำลังรู้สิ่งที่ปรากฏ นี่คือการพิจารณาสภาพที่เป็นนามธรรมซึ่งกำลังรู้ กำลังเห็น สินี่วิถึณะจึงปรากฏ

แต่เวลาที่จะพิจารณาลักษณะของรูปธรรมทางตา ก่อนที่จะแปลก็รู้ว่า เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏจริง ๆ พิจารณาให้ถึงความถ่องแท้ของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาก่อนแปลว่าเป็นอย่างนั้นจริง ๆ หรือเปล่า ซึ่งต้องเป็นอย่างนั้นแน่นอน และจึงจะคิดนึกแปลเป็นบุคคลต่าง ๆ

ถ. ขณะที่สติเกิด เป็นคนละขณะกับสภาพธรรมกำลังปรากฏ สมมติว่าสภาพธรรมกำลังปรากฏ ต่อมาเราก็แปลว่าเป็นบุคคลนั้น เป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ก่อนขณะที่จะแปลนั้น ก็เป็นเพียงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางทวารต่าง ๆ แต่เวลาที่สติจะเกิดระลึก ก็ต้องเป็นอีกคนละขณะหนึ่ง

สุ. คนละวาระ

ถ. เวลาที่สติเกิดขึ้น ก็ต้องระลึกลักษณะของสภาพธรรม แล้วแต่ว่าจะระลึกที่รูปธรรมหรือนามธรรม และอารมณ์ที่จะเป็นอารมณ์ของสติปฏิฐานได้ต้องเป็นปรมาัตถอารมณ์ ก็ต้องเป็นส่วนที่ยังไม่ได้แปล เวลาที่สติหวนระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะที่ยังไม่ได้แปลความหมายนั้น จะสามารถสังเกตลักษณะของนามธรรมที่กำลังรู้ได้ไหม

สุ. นามธรรมเป็นสภาพรู้ ซึ่งจะเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานได้ในขณะที่มีการเห็น ในขณะที่มีการได้ยิน ในขณะที่มีการได้กลิ่น ในขณะที่มีการลิ้มรส ในขณะที่มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ในขณะที่คิดนึก ๖ ทาง ๖ ทวาร

กำลังนอนหลับสนิท ไม่มีทาง ถึงแม้จะมีนามธรรมเกิดดับ แต่สติระลึกไม่ได้ ปัญญารู้ชัดไม่ได้ในขณะที่หลับสนิท จะรู้ชัดว่ามีนามธรรมก็เมื่อเห็น ขณะนี้ที่กำลังเห็น และต่อไปอีกก็ภพก็ชาติก็ต้องมีการเห็น ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรมจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่มีโอกาสสักขณะเดียวที่จะระลึกได้ว่า ขณะนี้เป็นเพียงสภาพรู้ หรือเป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้อย่างหนึ่งซึ่งคนตายไม่มี

ถ้าเทียบกับคนตายก็พอจะเห็นได้ใช่ไหมว่า ขณะนี้ต้องเป็นธาตุรู้ แต่ธาตุรู้นี้ปิดบัง เพราะวาสติไม่เคยระลึก และดับไปอย่างรวดเร็วด้วย และก็มีแต่ความคิดนึกกับอัตตสัญญา คือ ความทรงจำในสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นบุคคลหนึ่ง บุคคลใดอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะต้องละคลายด้วยอนัตตสัญญา ซึ่งจะค่อย ๆ เกิดขึ้น ด้วยการที่สติระลึกศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จนกว่าจะรู้ชัดจริง ๆ ว่าทางตา สิ่งที่ปรากฏต้องเป็นแต่เพียงสีเท่านั้น ไม่อย่างนั้นจะไม่มีทางละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลเลย

ผู้ฟัง ที่ว่าการทำงานของจิตรวดเร็วมากจนกระทั่งไม่รู้เลย ขณะที่เราเห็นพระพุทธรูปก็เปลวออกมาเร็วมาก จนกระทั่งจากเห็นแล้วก็รู้เลย ซึ่งความจริงขณะนี้ห่างกันมาก แต่ไปได้เร็วเหลือเกิน ผมขออนุญาตเรียนเสริมว่า ถ้าใครเคยศึกษาเรื่องระบบเรดาร์ในปัจจุบันจะพอเข้าใจบ้างว่า ความจริงจิตก็มีลักษณะคล้าย ๆ คลื่นเท่าที่ผมสังเกตดู เครื่องบินบินเข้ามาในย่านขนาดที่คลื่นของเรดาร์จะจับได้ บนจอเรดาร์จะเห็นว่าเป็นจุด คือ เห็นเท่านั้น แต่ยังไม่รู้ ยังไม่แปล หลังจากนั้นชั่วระยะหนึ่งมีข้อมูลต่าง ๆ เข้ามา ทำหน้าที่แปลนี้เร็วมาก จะบอกได้ทันทีว่านี่เป็นอะไรที่มาปรากฏบนจอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบันที่เราจะเห็นว่า มีข้อมูลขึ้นมาแบบคอมพิวเตอร์ทันทีว่า ความเร็วเท่านี้ ความสูงเท่านี้ ข้อมูลจะมาทันทีเป็นข้อมูลเดิม ซึ่งเก็บไว้อยู่แล้ว มีอยู่แล้ว จะขึ้นมาเปรียบเทียบกับเห็นทันที

แต่รู้อย่างนี้เป็นแต่เพียงรู้ตามที่มีสัญญาหรือความจำที่มีข้อมูลเดิมอยู่ ซึ่งข้อมูลทางใจก็อยู่ในลักษณะนั้น ขณะเห็นกับขณะรู้จะห่างกันหน่อย แต่เวลาเราเห็นก็เป็นพระพุทธรูปขณะเดียวกัน แยกไม่ออก แต่ความจริงเป็นขณะ ๆ

ผมขอเรียนว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่พอจะมองเห็นการทำงานเป็นสเต็ป ๆ เหมือนกัน เพราะฉะนั้น จิตนี้จึงพิสดาร และเป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบมานานมาก วิทยาศาสตร์ยังตามไม่ทัน

ส. ขอบพระคุณ ไม่ทราบท่านผู้ฟังยังมีข้อสงสัยอะไรอีกหรือเปล่า

ถ. ผมรู้ว่าขณะที่เห็นกับขณะที่แปลเรื่องราวเป็นคนละขณะ รู้ตามที่ได้ศึกษามา ตามที่ได้ฟังอาจารย์พูด แต่ไม่สามารถประจักษ์จริง ๆ การยกอุปมาเปรียบเทียบต่าง ๆ เป็นเพียงแค่ให้เราทำความเข้าใจ แต่ก็ยังไม่หายสงสัยตรงใดที่เรายังไม่ประจักษ์สภาวะจริง ๆ ที่ปรากฏ จะอุปมาเปรียบเทียบอย่างไรก็ไม่หายสงสัย เพราะไม่ปรากฏ เพียงนึกเรื่องราว หรือเพียงคิดคาดคะเนเท่านั้น และที่รู้นั้นไม่ใช่รู้แบบประจักษ์ เป็นการใช้แบบจำเอา

ส. ค่อย ๆ ศึกษาสังเกตทีละเล็กทีละน้อย เช่น ต่อไปนี้ลองหยุดแปลหยุดเฉย ๆ อย่างภาพนิ่ง ยังมีหยุดได้ ไม่ให้มีการเคลื่อนไหว หยุดอยู่อย่างไกรก็อยู่อย่างนั้น แต่ก่อนนี้อาจจะหยุดเฉย ๆ ปัญญาไม่ได้เกิด แต่ในขณะนี้ที่จะให้ปัญญาเกิดคือ ในขณะที่หยุดแปล ศึกษา คือ เข้าใจลักษณะของสิ่งที่ปรากฏว่า จะเป็นสิ่งอื่นไม่ได้แน่นอน นอกจากเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง

ก็เริ่มจะเห็นความต่างกันของขณะที่คิดนึก หรือขณะที่แปล กับขณะที่สติเริ่มศึกษาว่า มีสภาพธรรมจริง ๆ ที่กำลังปรากฏทางตา

ถ. รู้สึกจะกลัวกันว่า ไปแปลแล้วจะไม่มีสติเกิด แต่ปกติพระผู้มีพระภาคไม่แปลหรือ ที่ท่านเห็นภิกษุแล้วตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หรือ ดูกร อานนท์ คำว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หรือ ดูกร อานนท์ เป็นการแปลหรือไม่

ส. แน่นนอน

ถ. แต่ก็ยังชื่อว่าสติ

ส. เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดสืบต่อทางมโนทวาร ซึ่งไม่มีใครจะยับยั้งได้ แต่ผู้รู้แล้ว ประจักษ์ชัดแล้ว ศึกษาแล้ว กับผู้ที่ยังไม่รู้เลย คุณสุชาติ ยืนอยู่ที่นี้ ก็เป็นตัวคุณสุชาติจริง ๆ จะเป็นอื่นไปไม่ได้เลย แต่ผู้รู้ รู้ว่าสภาพธรรมทางตาเป็นอย่างหนึ่ง ไม่มีคุณสุชาติ แต่มีสภาพธรรมที่ปรากฏทางตาในขณะที่เห็น ถ้ากระทบสัมผัสก็จะแข็ง ถูกไหม เป็นแต่เพียงสภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งเกิดและดับไปอย่างรวดเร็ว ไม่มีคุณสุชาติเลย แต่เมื่อเห็นแล้ว มีสัญญา ความจำ หลังจากที่ยกขุทวารวิธิดับไปแล้ว มโนทวารวิธิตี่เกิดต่อสามารถรู้ความหมายของสิ่งที่ปรากฏ โดยรู้ว่าในขณะนั้นเป็นนามธรรมอีกชนิดหนึ่ง

ถ. หมายความว่า ในขณะที่เห็น เราก็รู้ว่าเห็น ตอนนี้เป็นสติปัฏฐาน เช่น เห็นสีคันต่าง ๆ ก็สักแต่ว่าเป็นปฏิภาณระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่วนคำว่า สีแดง สีเหลือง เราตัดไปก่อนจนเหลือแต่คำว่าสี อย่าไปนึกว่าเป็นสี ให้เห็นว่าเป็นปฏิภาณระหว่างนามธรรมและรูปธรรม คือ วัณณรูปปรากฏขึ้นเป็นปฏิภาณเฉย ๆ ใช่มั้ย

ส. เป็นสภาพธรรมซึ่งไม่ใช่เรา ไม่ใช่สิ่งหนึ่งสิ่งใด

ถ. สมมติว่าเราเป็นพระอรหันต์แล้ว เราจะแปลขึ้นมา เราก็รู้ว่าเรากำลังแปลอยู่ว่าสิ่งนั้นเป็นบัญญัติ และเราก็พูดตาม โดยมีสติในการแปลนั้นด้วย ใช่มั้ย

ส. รู้ลักษณะของนามธรรมทางมโนทวารหรือยัง

ถ. เราต้องทราบด้วย

ส. จะต้องระลึกไว้ แม้แต่ขณะที่กำลังรู้สิ่งที่เห็นว่าเป็นอะไร หรือเป็นใคร ก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง คือ จะต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมในชีวิตประจำวัน โดยตลอดว่า แม้ขณะที่รู้ก็ไม่ใช่ตัวตน แต่ต้องมีสภาพที่รู้ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอะไร หรือต้องมีสภาพที่รู้ว่าเสียงที่ได้ยินทางหูหมายความว่าอะไร แต่เป็นนามธรรมคนละขณะ คนละทวาร

ถ. แต่ตอนรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ต้องรู้ว่าไม่ใช่ตัวตนก่อน หรือรู้ว่าเป็นนามรูปก่อน

ส. ที่เป็นนามนั้น คือ ไม่ใช่ตัวตน ที่เป็นรูปนั้น คือ ไม่ใช่ตัวตน ขณะที่
รู้ว่าเป็นนามก็หมายความว่าขณะนั้นไม่ใช่เรา ขณะที่รู้ว่าเป็นรูปก็หมายความว่า
ขณะนั้นไม่ใช่เรา เพราะว่าเป็นรูปจึงไม่ใช่เรา เพราะว่าเป็นนามจึงไม่ใช่เรา

